

הערכת התכנית

ייעוץ והכוון קדם-אקדמיים

לתלמידי תיכון בחברה הערבית

בשנה"ל תשע"ז

סיוון תשע"ז ▪ יוני 2017

הובלת צוות ההערכה:

ד"ר טל רז, מנהלת אגף הערכת פרויקטים, ראמ"ה

צוות ההערכה בראמ"ה:

עפרי הדרי כרמי

יובל פלדי

פרוונה איראני

ד"ר אלישבע בן ארצי

תוכן העניינים

5.....	תקציר מנהלים	
12.....	מבוא	
12.....	א. רציונל התכנית ומטרותיה	
13.....	ב. אופן הפעלת התכנית	
14.....	ג. מטרות הערכת התכנית	
16.....	שיטה	
16.....	ד. המחקר הכמותי	
18.....	ה. המחקר האיכותני	
19.....	ו. סיכום ומגבלות המחקר	
22.....	עיקרי הממצאים	
23.....	פרק 1: מאפייני המשתתפים בתכנית: קבוצות הלימוד והשיקולים בבחירת התלמידים לתכנית	
23.....	1.1 מאפייני הקבוצות המשתתפות בתכנית	
27.....	1.2 שיקולים בבחירת התלמידים לתכנית	
30.....	פרק 2: מעורבות אנשי הצוות בתכנית	
30.....	2.1 מעורבות היועצת בתכנית	
32.....	2.2 מעורבות המנהל בתכנית	
33.....	2.3 מעורבות המפקח בתכנית	
35.....	פרק 3: תפיסות התלמידים המשתתפים בתכנית בנוגע לעתידם המקצועי	
35.....	3.1 כוונות התלמידים לרכישת השכלה גבוהה	
36.....	3.2 בחירת התלמידים במקצוע שבו ירצו לעסוק בעתיד	
37.....	3.3 חשיבות גורמים שונים בבחירת המקצוע העתידי	
38.....	3.4 מי משפיע על בחירת התלמידים הנוגעת לעתידם המקצועי?	
40.....	פרק 4: תפיסות אנשי הצוות לגבי חשיפת התלמידים לאקדמיה ולתעסוקה עתידית ולגבי תכניות דומות הקיימות בבית ספר	
40.....	4.1 תפיסות אנשי הצוות בנוגע לחשיפת התלמידים לאקדמיה ולתעסוקה עתידית	
42.....	4.2 העיסוק של בית הספר בנושא טרום התכנית ותכניות מקבילות	
46.....	פרק 5: יישום התכנית	
46.....	5.1 הקשר עם הגוף המפעיל	
48.....	5.2 תרומה נתפסת של מרכיבי התכנית	
60.....	5.3 שביעות רצון ממבנה התכנית	
63.....	5.4 מודל ההנחיה של התכנית	
72.....	5.5 השפה שבה נעשה שימוש בתכנית	
78.....	פרק 6: תפיסות לגבי השגת יעדי התכנית	

78.....	6.1 מידת ההשגה של מטרות התכנית.....
80.....	6.2 הכוונת התלמידים להמשך לימודים ותעסוקה.....
83.....	6.3 התכנית כמעוררת שינוי בקרב התלמידים בנוגע לעתיד הקריירה שלהם.....
88.....	פרק 7: שביעות הרצון מהתכנית.....
88.....	7.1 שביעות רצון התלמידים.....
90.....	7.2 הערך המוסף של התכנית.....
93.....	7.4 ניבוי מדדי עמדות ושביעות רצון מהתכנית על פי מאפייניה.....
99.....	המלצות.....

תקציר מנהלים

הרקע והמטרות של התכנית

התכנית "ייעוץ והכוון קדם אקדמאית לתלמידי תיכון בחברה הערבית" נועדה להרחיב את נגישות ההשכלה הגבוהה לתלמידים בני החברה הערבית¹, תוך הגברת מודעותם לחשיבות לרכישת ההשכלה הגבוהה, הקניית כלים לבחירה מושכלת של מקצוע הלימודים, חשיפה למקצועות שונים הקיימים בשוק העבודה וחשיפה לחוגים הקיימים במוסדות האקדמיים. התכנית מנסה לכוון את התלמידים אל הדרכים שבאמצעותם יוכלו להיחשף אל מגוון מקצועות הלימוד ולהעלות למודעות התלמיד את יכולותיו ואת נטיותיו האישיות. התכנית הינה מיזם משותף של המועצה להשכלה גבוהה, משרד החינוך והרשות לפיתוח כלכלי של החברה הערבית במשרד לשיויון חברתי.

בחדש ינואר 2014 פורסם על ידי הוועדה לתכנון ולתקצוב (ות"ת) במועצה להשכלה גבוהה (מל"ג) מכרז פומבי דו-שלבי להפעלת התכנית "ייעוץ והכוון קדם-אקדמי לתלמידי תיכון בחברה הערבית", שמטרתו לבחור גוף או גופים שיפעילו תכנית זו בבתי הספר ברחבי הארץ. במכרז להפעלת התכנית זכו שלושה מפעילים שונים: רשת עתיד, החברה למתנ"סים ועמותת קו משווה. כל אחד מהמפעילים פיתח מודל להפעלת התכנית, ואף ששלושת המודלים היו בהלימה לדרישות המכרז, ובפועל כל אחד מהם הציג מתווה שונה במקצת להפעלת התכנית.

על פי איסוף הנתונים, חלוקת בתי הספר בין המפעילים בשנת ההפעלה הראשונה הייתה כדלקמן: 42 בתי ספר בתכנית של החברה למתנ"סים, 36 בתי ספר בתכנית של 'עתיד' ו-45 בתי ספר משתתפים בתכנית של 'קו משווה'. התכנית החלה לפעול בשנת הלימודים תשע"ה ב-100 בתי ספר דוברי ערבית שבהם פעלו 140 קבוצות, שכל אחת מהן מנתה כ-25 תלמידי כיתות י"א. בסך הכול השתתפו בתכנית בשנת הלימודים תשע"ה כ-3500 תלמידי כיתות י"א. בשנת הלימודים תשע"ו המשיכה התכנית לפעול באותם מאה בתי ספר שבהם פעלה בשנת הלימודים תשע"ה ובבתי ספר נוספים, כדלקמן:

- תלמידים חדשים (שנה ראשונה) – 180 קבוצות של כ-25 תלמידי כיתות י"א כל אחת. סך הכול כ-4500 תלמידי כיתות י"א.
- תלמידים ממשיכים (שנה שנייה) – 140 קבוצות של כ-25 תלמידי כיתות י"ב כל אחת. סה"כ כ-3500 תלמידי כיתות י"ב.

על פי מובילי התכנית, התכנית הינה מרכיב אחד מתוך פרויקט רחב של המועצה להשכלה גבוהה להרחבת נגישות ההשכלה הגבוהה עבור החברה הערבית הכוללת: מתן מידע וייעוץ למועמדים, מעטפות תמיכה בתלמידי מכינות וסטודנטים, מלגות על רקע סוציאקונומי ותחומי לימוד מועדפים, הכוון תעסוקתי, תכניות הידברות, מלגות הצטיינות לתארים

¹ לרבות בדואים, דרוזים וצ'רקסיים

מתקדמים ועוד. בפרט יש לציין כי כחלק מפרויקט זה של המל"ג פועלת תכנית משלימה לתכנית חינוך לקריירה – תכנית רואד. תכנית זו הינה הרחבה של תכנית הישגים הפועלת לכלל האוכלוסיה להנגשת ההשכלה הגבוהה בפריפריה הגיאוגרפית והחברתית בישראל. תכנית רואד מיועדת לחברה הערבית ומופעלת ביישובי החברה הערבית. התכנית מתמקדת במתן ייעוץ והכוון אקדמי אישי ועובדת תוך שיתוף פעולה עם תכנית חינוך לקריירה.

אודות הערכת התכנית

הפעלת התכנית "ייעוץ והכוון קדם-אקדמיים לתלמידי תיכון בחברה הערבית" מלווה על ידי ראמ"ה (הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך) במחקר הערכה מעצבת. סוגיות ההערכה שנבחנו במסגרת המחקר הנוכחי כללו היערכות לקראת התכנית, יישום התכנית והפעלתה, שביעות רצון הגורמים השונים מהתכנית ועמדות כלליות כלפי התכנית.

שיטה

מחקר הערכה זה מתבסס על מתודולוגיה משולבת כמותית ואיכותנית (Mix Methodology). המחקר כלל את כל בתי הספר בתכנית ואת כל המעורבים בתכנית, קרי נציגי התכניות (קו משווה, החברה למתנ"סים, עתיד), מנהלי בתי ספר, יועצות בתי הספר והתלמידים בשתי שכבות הגיל (כיתות י"א וכיתות י"ב).

המחקר הכמותי

- **כלי המחקר:** פותחו שלושה שאלונים ייעודיים: למנהלים, ליועצות ולתלמידים הנמצאים בתכנית. השאלונים הייעודיים נבנו בהסתמך על מסמכים המגדירים את יעדיה של התכנית ועל ראיונות ושיחות עם מובילי התכנית. השאלונים למנהלים וליועצים הועברו טלפונית בשפה העברית² בחודשים מאי 2016 ועד אוגוסט 2016, ואילו שאלוני התלמידים תורגמו לשפה הערבית והועברו בכיתות באמצעות נייר ועט בחודשים אפריל 2016 עד יוני 2016. השאלונים הועברו במהלך המפגשים של התכנית והמטרה שנקבעה בהקשר לכך הייתה לפקוד את כל מפגשי התכנית, למעט המפגש האחרון, זאת כדי להגיע אל מרב התלמידים המשתתפים בתכנית.
- **אוכלוסיית המחקר:** במחקר זה השתתפו כל בתי הספר המשתתפים בתכנית³ - 123 בתי ספר, שנחלקו בין שלושת הזכיינים כדלקמן: קו משווה - 45; החברה למתנ"סים - 42; עתיד - 36. נתקבלו נתונים מ-115 מנהלים (93% השבה), 106 יועצות (86% השבה), ו-5812 תלמידים מ-114 בתי ספר (93% השבה): 55% מהתלמידים משכבה י"א ו-45% משכבת י"ב.

² השאלון תורגם לערבית עבור מרואיינים שהתקשו להתראיין בשפה העברית.
³ על פי רשימה שהועברה אלינו על ידי מובילי התכנית במשרד החינוך ובמל"ג

המחקר האיכותני

- **כלי המחקר:** נעשה שימוש בשני כלי מחקר איכותניים: (1) ראיונות עומק עם נציגים של שלושת מפעילי התכנית, עם מנהלי בתי ספר המשתתפים בתכנית ועם יועצות בבתי ספר המשתתפים בתכנית. (2) קבוצות מיקוד עם תלמידים מכיתות י"א ו-י"ב שמשתתפים בתכנית.
- **אוכלוסייה ומדגם:** נדגמו אקראית 15 בתי ספר - חמישה בתי ספר מכל זכיון, וניתן ייצוג לבתי ספר מהחברה הערבית (10), הבדואית (3) והדרוזית (2). בכל אחד מבתי הספר שנדגמו רואיינו מנהל/ת בית הספר ואחת היועצות החינוכיות המעורבות בתכנית. בנוסף, בכל בתי הספר שנדגמו התקיימה קבוצת מיקוד לתלמידים המשתתפים בתכנית - 8 קבוצות לתלמידים בכיתה י"א (שנה ראשונה בתכנית) ו-7 קבוצות לתלמידים בכיתה י"ב (שנה שנייה בתכנית).

ממצאים עיקריים

מאפייני הקבוצות המשתתפות בתכנית - בתכנית משתתפים בעיקר שכבות י"א ו-י"ב, אך חמישה בתי ספר דיווחו כי גם כיתות י' משתתפות בה. לפי היועצות, רוב הקבוצות מקיימות בין-9 5 מפגשים, ומספר המפגשים השכיח הוא 6. -מחצית מהתלמידים מאשרים כי השתתפו ב-5 עד 9 מפגשים, ומספר המפגשים השכיח הוא 4. יש לזכור כי השאלונים לתלמידים התקיימו לקראת סוף השנה, כך שייתכן שבעת מילוי השאלונים עדיין נותרה יתרת מפגשים, שהיה על התלמידים להשלים. מרבית המפגשים התקיימו לאחר סיום הלימודים (47%), ובמחצית השנייה של הלימודים (45%), אך מספר לא מועט של מפגשים התקיים גם במשך יום הלימודים (34%) ולאורך כל השנה (39%).

חשיבות גורמים שונים בבחירת המקצוע העתידי - בבחירת המקצוע העתידי התלמידים ציינו את חשיבותם של הגורמים הבאים: קידום והתפתחות (92%); התאמה לכישורים של התלמיד (92%); עניין (87%); אפשרות להרוויח משכורת מכובדת (85%). התלמידים העלו את חשיבותם של הגורמים המבטאים את ההתפתחות האישית יותר מאשר גורמים הקשורים בנוחות ובהשפעה של אחרים על הקריירה שלהם.

מי משפיע על בחירת התלמידים באשר לעתידם המקצועי? 46% מהתלמידים דיווחו כי להורים שלהם מידה של השפעה על קבלת ההחלטה באיזה מקצוע יעסקו בעתיד. שיעורי תלמידי שכבת י"ב (56%) גבוהים יותר מאשר בשכבה י"א (47%) בנוגע להשפעת ההורים. התלמידים ציינו בהקשר זה גם את המשפחה המורחבת (21%) ואת יועצת בית הספר (20%). בתכניות שבהן היועצת משמשת כמנחה, שיעורים גבוהים יותר (20%-26%) של תלמידים דווחו על השפעת היועצת על קבלת ההחלטה מאשר בתכנית שבה מגיעים מנחים מבחוץ (14%).

תפיסות אנשי הצוות באשר לחשיפת התלמידים לאקדמיה ולתעסוקה עתידית - כלל
המנהלים מסכימים כי תפקיד בית הספר הוא לחשוף את התלמידים לאקדמיה. יותר משני שלישים בקרב אנשי הצוות תופסים את שכבת הגיל של כיתה י' כשלב שבו מתאים להתחיל להתייחס לנושאים של תכנון קריירה, לימודים אקדמיים ועתיד התלמידים, ובכללם גם לתכנית זו.

העיסוק של בית הספר בנושא טרום התכנית ותכניות מקבילות - יותר משני שלישים מבתי
הספר מתחילים את התייחסותם לנושא תכנון הקריירה, לימודים אקדמיים ועתידם של התלמידים בכיתה י'. כשליש מתחילים בכך בשכבה י"א, ושאר בתי הספר דיווחו כי הם מתחילים להתייחס לנושא בשכבה י"ב או כבר בשכבה ט'. 76% מהמנהלים דיווחו כי ישנן תכניות נוספות בבית הספר העוסקות בנושא, כגון: הנחיה קבוצתית, ייעוץ אישי לתלמידים, ימי שיא בנושא הכוון אקדמי, הרצאות אורח, ביקורים וסיורים, אבחון נטיות אישיות וסיוע של עמותות וגופים פרטיים.

הקשר עם הגוף המפעיל - מנהלי בתי הספר מביעים שביעות רצון גבוהה מהתמיכה השוטפת
של המפעיל בבית הספר (77%). המנהלים מסכימים כי המפעיל מכיר את מאפייני בית הספר (72%) ופתוח לעריכת שינויים בתכנית בהתאם לצורכי בית הספר (77%). שני המודלים, זה שבו המרכזת משמשת כמנחה זה שבו המנחים מגיעים מן החוץ – מייצרים קשר שונה בין המפעיל ובין בית הספר. במודל הראשון הקשר עם המפעיל צמוד, והיעוצת מתייעצת עם המפעיל בהיבטים לוגיסטיים ובעיקר בהיבטים פדגוגיים. לעומת זאת, במודל השני, שבו המנחים מגיעים מבחוץ, הקשר עם המפעיל היה בעיקר סביב ההיבט הלוגיסטי, היעוצות נמצאו בקשר עם הגוף המפעיל, ואילו המנהלים נפגשו עם הנציגים לפחות פעם אחת.

תרומה נתפסת של התכנית

- **תרומה נתפסת של מרכיבי התכנית - התכנית מציעה לתלמידים מגוון התנסויות**
הכוללות סדנאות ופעילויות בנושאים העוסקים במאפיינים האישיים של התלמיד. היעוצות הסכימו כי המרכיבים בסדנאות אלו תורמים במידה רבה או רבה מאוד (-93%, 78%), ובקרב מרבית התלמידים ישנה הסכמה לגבי תרומת מרכיבים אלו (60%-64%), אך ניכר פער בין היעוצות לתלמידים.
- **תרומת מרכיבי התכנית בכל הנוגע להיכרות עם שוק העבודה - היעוצות הביעו**
שיעורים גבוהים של הסכמה לכך שהתכנית תורמת להיכרות עם שוק העבודה בכל הנוגע לסיור בחברה העסקית (86%) ומפגשים במסגרת הסיור (84%), בניגוד לתלמידים אשר הביעו פחות הסכמה (54%) לכך. התלמידים העידו כי התכנית תרמה להם לגבש החלטה לגבי המקצוע שבו ירצו לעסוק בעתיד בכך שסייעה להם בהכרת מקצועות שונים (67%) ובהכרת שוק העבודה הישראלי והביקוש למקצועות השונים (60%). היעוצות מצדן טענו כי חסר להן ידע שיוכלו להעביר לתלמידים בנושא זה.
- **תרומת מרכיבי התכנית להיכרות עם המוסדות האקדמיים בישראל - בנושא זה**
נמצאו פערים דומים בין היעוצות לתלמידים ובין שכבות י"א לי"ב. היעוצות מביעות הסכמה בכל הנוגע לתרומת הסיור באקדמיה (86%), למפגש עם סטודנטים (85%)

ולהרצאה על תנאי הקבלה (82%), להרצאה של חוקר באקדמיה (78%) ולהכרת המוסדות האקדמיים בישראל (79%). שיעורי ההסכמה שלהן גבוהים בהשוואה לשיעורים אלה בקרב כלל התלמידים (65%, 57%, 64%, 59%, 63% בהתאמה). בקרב תלמידים משכבה י"ב ישנה הסכמה גבוהה יותר בכל המדדים, וגם כאן נראה כי תלמידי שכבה י"ב חשופים יותר לתכנים אלו מאשר תלמידי שכבה י"א.

- **תרומת מרכיבי התכנית בכל הנוגע למאפיינים סוציאקונומיים של סטודנטים ערבים בישראל** - גם בהיבט זה, נמצא כי הפער בין עמדות היועצות לעמדות התלמידים היה דומה לפער שנמצא בהיבט בסעיף הקודם (השפעת התכנית על הכרת האקדמיה). לא נמצא פער בין תשובות התלמידים המשויכים לשכבות הסוציאקונומיות השונות. אנשי הצוות מסכימים כי ישנה חשיבות במידה רבה או רבה מאוד לחשוף את התלמידים לסטודנטים ואקדמאים מהיישוב שבו הם מתגוררים.

שביעות רצון ממבנה התכנית - התכנית מתבססת בעיקר על סדנאות והרצאות. אנשי הצוות הביעו שביעות רצון גבוהה מהצורה שבה הועברו התכנים (85%), ושביעות רצון נמוכה יותר ממועדי המפגשים (68%) ומפריסת המפגשים לאורך שנת הלימודים (66%). בהקשר זה ביקשו אנשי הצוות להתחיל את התכנית כבר מתחילת השנה ומשכבה י'. כלל אנשי הצוות מעוניינים להמשיך בתכנית: מחצית מהם מעוניינים במספר שינויים בתכנית, כגון מספר שעות רב יותר, סיורים רבים יותר, ייעוץ אישי לתלמידים, יותר חשיפת להורים, הוספת נושאים אישיים בעלי גוון אישי יותר, כגון איך לעבור ראיון, מבחני נטיות והרחבת התכנית לכלל התלמידים.

מודל ההנחיה של התכנית -

- במודל שבו **היועצות משמשות כמנחות, הן** מדווחות כי הן מנחות את התכנית מתוך מחויבות אישית לתלמיד ולחברה (98%); מתוך עניין (98%); וכי הן תופסות זאת כחלק מתפקידן כיועצות בית הספר (90%). מהמחקר האיכותני עולה כי יתרונות ההנחיה באמצעות יועצות בית ספר הן ההיכרות עם התלמידים, הזמינות וההמשכיות שיש ליועצת בבית הספר, תכנון הוליסטי לנושא של תכנון קריירה, גמישות בלוח הזמנים ופיתוח ההון האנושי בבית הספר.
- במודל שבו מגיעים **מנחים חיצוניים** לבית הספר, מעל שלושה רבעים מהיועצות דיווחו על קשר הדוק ושוטף עם המנחים; 18% דיווחו על קשר על בסיס חודשי. היועצות מדווחות כי המנחים מקצועיים (97%), בעלי גישה טובה לתלמידים (94%) ויוצרים עניין בקרב התלמידים (85%) במידה רבה או רבה מאוד. מהמחקר האיכותני עולה כי היתרונות בהנחיה באמצעות מנחים חיצוניים הם העניין והאתגר לתלמידים, המקצועיות, החידוש והעדכונים בנוגע למגמות השוק וההקלה על היועצות.

השפה שבה נעשה שימוש בתכנית - מחצית מהיועצות מדווחות כי רוב החומרים הכתובים שנעשה בהם שימוש היו בעברית. שני שלישים מכלל היועצות מעוניינות בחומרים כתובים בעברית. בקרב יועצות בתכנית שבה מגיעים מנחים מבחוץ, 58% מהן ציינו כי לדעתן עברית היא

השפה שהחומרים צריכים להיות כתובים בה. מרבית המפגשים במודל שבו היועצת משמשת מנחה ('החברה למתנ"סים' ו'עתיד'), נערכים בשפה הערבית, ואילו במודל שבו יש מנחים מבחוץ, מרבית המפגשים נערכים בעברית. לדעת מרבית היועצות יש לקיים את המפגשים בערבית. מרבית המנהלים סבורים כי יש חשיבות לדיבור בעברית במפגשי ההנחיה, משום שהדבר עוזר לתלמידים להתרגל לשפה לעומת כשליש בקרב היועצות התומכות בכך. רק מחצית מהיועצות חושבות שהמפגשים צריכים להתנהל בשפה הערבית כדי לוודא שכל התלמידים הבינו, ופחות מכך בקרב המנהלים. על פי התלמידים, ערבית היא השפה שבה מתקיימים רוב המפגשים (73%), ושבה נעשה שימוש במרבית החומרים הכתובים שאליהם נחשפו (62%).

מידת ההשגה של מטרות התכנית – כ-85% מכלל אנשי הצוות מאמינים כי התכנית השיגה את מטרותיה במידה רבה או רבה מאוד. מהראיונות האיכותניים עולה כי לפי תפיסת המרואיינים, התכנית הצליחה להשיג שלוש מטרות מרכזיות: הגברת המודעות העצמית של התלמידים לנושאי אפשרויות למידה ועבודה בעתיד וחיזוק ביטחונם העצמי בכל הנוגע לקביעת מטרות ולקבלת החלטות הקשורות לעתידם המקצועי. הגברת המודעות לקריירה גרמה לתלמידים לחשוב באופן אינטנסיבי וממוקד על הקריירה שלהם, וגם כלי החיפוש שקיבלו וחשיפתם למגוון אפשרויות השכלה וקריירה, יוכלו לעמוד לרשותם בעתיד, בבואם לחפש מידע רלוונטי שיסייע להם לבחור עיסוק ומסלול לימודי שיתאימו להם.

הכוונת התלמידים להמשך לימודים ותעסוקה: לתפיסת המנהלים והיועצות התכנית תורמת במידה רבה או רבה מאוד לקידום ההכוונה של התלמידים בצד המקצועי (90%-95% בהתאמה) והאקדמי (91%-95% בהתאמה). שיעורים נמוכים יותר, אם כי עדיין גבוהים, בשיעורי ההסכמה עולים בקרב המנהלים והיועצות לגבי העזרה של התכנית בהחלטת התלמידים בנוגע לכיוון המקצועי (70%-78% בהתאמה) והאקדמי שלהם (72%-78% בהתאמה). בניגוד לתפיסות המנהלים והיועצות, פחות ממחצית מהתלמידים מסכימים כי התכנית עזרה להם לקבל החלטה בנוגע לכיוון מקצועי עתידי או נתנה מענה להתלבטויות שהיו להם (-42%-43%). רק מחצית מהתלמידים הסכימו כי התכנית נתנה להם ידע וכלים שלא היו להם בנושא זה. עם זאת, ניכרים בעניין זה פערים בין השכבות: בקרב תלמידי שכבה י"ב ניכרים שיעורי הסכמה גבוהים יותר בכל המדדים שנסקרו בהשוואה לתלמידי י"א. היועצות ציינו כי התכנית נותנת לתלמידים את הכלים הדרושים לבחירת קריירה, אך שהתלמידים עדיין אינם בשלים לעשות זאת.

התכנית כמעוררת שינוי בקרב התלמידים בנוגע לתפיסת הקריירה העתידית שלהם - כ-60% מכלל היועצות מסכימות במידה רבה או רבה מאוד כי במתכונתה הנוכחית יכולה התכנית לחולל שינוי בעמדות תלמידים לגבי בחירתם במקצוע לימוד באקדמיה. התלמידים אמנם אינם תופסים את התכנית כמעוררת שינוי בתכניתם המקורית, קרי במקצוע שאותו חשבו ללמוד בתחילה (29%), אך יותר ממחצית התלמידים הסכימו כי בעקבות השתתפותם בתכנית הם מבינים שהם צריכים לבחור מקצוע שמתאים להם (55%), ואשר יש לו ביקוש בשוק העבודה (61%). ממצאי הראיונות מעלים כי התכנית השפיעה על הבחירה של התלמידים במספר היבטים:

השפעה על החלום - התכנית עודדה את התלמידים לחשוב על החלום האישי שלהם; השפעה על מודעות העצמית - המודעות לכישורים, לנטיות ולערכים של התלמיד; והשפעה של המודעות לדרישות השוק - הציגו לתלמידים נתונים על אודות דרישות השוק וניכר כי בחירתם מושפעת מכך.

שביעות רצון התלמידים - כשני שלישים מכלל התלמידים המשתתפים בתכנית זו הביעו שביעות רצון כללית רבה או רבה מאוד מהתכנית. כשני שלישים מכלל התלמידים הסכימו כי התכנים של התכנית היו מעניינים. שיעור דומה של תלמידים הסכימו במידה רבה או רבה מאוד כי המנחה של התכנית, בין שמדובר ביועצת או במנחים מבחוץ, תרמו מהידע ומהניסיון שלהם לתכנית. 63% מהתלמידים דיווחו כי התכנית הועברה בצורה מעניינת. 60% מהתלמידים מאמינים כי תכנית נגעה בנושא חשוב ורלוונטי, ופחות ממחצית מהתלמידים מעידים כי מספר המפגשים בתכנית היה מספיק. שיעורים גבוהים יותר של תלמידים הסכימו שחשוב שכל נער או נערה בני גילם ישתתפו בתכנית זו (70%) והעריכו כי ימליצו לתלמידים אחרים להשתתף בתכנית (85%).

הערך המוסף של התכנית - כ-80% מהיועצות וכ-70% מהמנהלים העריכו כי התכנית להכוונת תלמידים לאקדמיה שונה מתכניות אחרות: היועצות הסבירו כי השוני מתבטא בכך שהתכנית מקצועית וממוקדת יותר מתכניות אחרות בתחום זה וכי היא מציגה רצף ברור של נושאים. המנהלים הדגישו את מבנה התכנית, הכולל יעדים ומטרות ולוח זמנים ברור. הראיונות האיכותניים מעלים יתרון נוסף של התכנית – העובדה שהיא תוקצבה ואורגנה על ידי מפעילים חיצוניים, דבר שהקל על בית הספר.

א. רציונל התכנית ומטרותיה

רכישת השכלה גבוהה היא גורם חברתי רב-חשיבות, בהיותה כלי לשילוב בתעסוקה ובחברה הישראלית. ההשכלה הגבוהה תורמת לפרט, למשק ולכלכלה, כך שההשקעה בהנגשתה לכל אזרח בעל פוטנציאל מתאים משתלמת הן ברמת הפרט והן ברמת המשק והחברה בכללותם. התכנית "ייעוץ והכוון קדם אקדמיים לתלמידי תיכון בחברה הערבית" נועדה להרחיב את נגישות ההשכלה הגבוהה לתלמידים בני החברה הערבית, תוך הגברת מודעותם לחשיבות רכישתה של ההשכלה הגבוהה, הקניית כלים בחירה מושכלת של מקצוע הלימודים, חשיפה למקצועות שונים הקיימים בשוק העבודה וחשיפה לחוגים קיימים במוסדות האקדמיים. התכנית מנסה לחשוף בעבור התלמידים את הדרכים שבאמצעותן יוכלו להכיר את מגוון מקצועות הלימודי ולהעלות למודעות כל תלמיד את יכולותיו ואת נטיותיו האישיות.

מטרות התכנית ויעדיה⁴:

מטרת התכנית היא להנגיש לתלמידי התיכון בחברה הערבית מידע אמין ורלוונטי על אודות מגוון האפשרויות לרכישת השכלה גבוהה הקיימות ברחבי הארץ.

- א. חשיפת התלמידים למגוון תחומי הלימוד, תנאי הקבלה ואופי הלימוד במוסדות להשכלה גבוהה.
- ב. מתן כלים לתלמידים לבחירה מושכלת של תחום לימודים תוך מודעות לצורכי שוק התעסוקה ולנטיותיהם האישיות.
- ג. הרחבת המגוון של התחומים האקדמיים המבוקשים על ידי סטודנטים מהחברה הערבית.
- ד. הגדלת שיעור הסטודנטים מהחברה הערבית הלומדים מקצועות המבוקשים בשוק התעסוקה הישראלי.
- ה. הקטנת שיעור הסטודנטים מהחברה הערבית הנושרים מלימודיהם האקדמיים.
- ו. שיפור בהישגי הסטודנטים החל מהשנה הראשונה ללימודיהם האקדמיים.
- ז. עלייה בשיעור הסטודנטים מהחברה הערבית המשתלבים בלימודים לתארים גבוהים.
- ח. עלייה בשיעור הבוגרים מהחברה הערבית המועסקים כחברי סגל אקדמי.

⁴ מתוך: מרכז פומבי דו-שלבי מספר 01/2014 להפעלת תכנית ייעוץ והכוון קדם-אקדמיים לתלמידי תיכון בחברה הערבית (נוסח מעודכן)

ב. אופן הפעלת התכנית

בחדש ינואר 2014 הוועדה לתכנון ולתקצוב (ות"ת) של המועצה להשכלה גבוהה (מל"ג) פרסמה מכרז פומבי דו-שלבי להפעלת התכנית "ייעוץ והכוון קדם אקדמיים לתלמידי תיכון בחברה הערבית" במטרה לבחור גוף או גופים שיפעילו תכנית בבתי הספר ברחבי הארץ.

במכרז להפעלת התכנית זכו שלושה מפעילים שונים: רשת עתיד, החברה למתנ"סים ועמותת קו משווה. ואף שכל אחד מהמפעילים פיתח מודל בהלימה לדרישות המכרז, ובפועל הציג כל אחד מהם מתווה שונה במקצת להפעלת התכנית.

על פי איסוף הנתונים, חלוקת בתי הספר בין המפעילים הייתה כדלקמן: 42 בתי ספר השתתפו בתכנית של החברה למתנ"סים; 36 בתי ספר בתכנית של 'עתיד' ו-45 בתי ספר בתכנית של קו משווה.

התכנית של עמותת קו משווה⁵ שמה לה למטרה להוביל את התלמידים לכיוון של בחירה בקריירה. התכנית בנויה מארבעה מפגשים בכיתה י"א, מחמישה מפגשים בכיתה י"ב ומשני סיורים - אחד באקדמיה ואחד בתעשייה. בשכבה י"א התמקדה התכנית בהכנה, תכנון, חקירה והחלטה/בחירת כיוון, ובשכבה י"ב בהמשך חקירה, החלטה ויישום. את התכנית מנחים שני מדריכים שהגיעו מחוץ לבית הספר, מדריך דובר ערבית ומדריך דובר עברית. המדריכים עברו הכשרה מקצועית בתחום.

התכנית של רשת עתיד⁶ בנויה כך שיועצות בתי הספר עוברות הכשרה של המפעיל כדי שתוכלנה להעביר סדנאות בנושא של הכוון לקריירה. התכנית השנתית בנויה מחמישה מפגשים ומסיוור אחד, והיא מיועדת לשכבות י"א-י"ב, ובסך הכול מדובר בעשרה מפגשים ובשני סיורים בשנתיים. הפגישות נוגעות בנושאים שונים, כגון הקשיים העומדים בפני התלמיד בבחירת מקצוע, הגדרת יעדים אישיים בבחירת מקצוע וקבלת החלטות בתהליך הבחירה של המקצוע העתידי.

התכנית של החברה למתנ"סים⁷ שמה דגש על העלאת המוטיבציה של התלמידים ללמוד במוסדות אקדמיים, על הרחבת הידע שלהם ועל כלים לפיתוח מיומנויות הכוונה עצמית וקבלת החלטות בנושאי קריירה. התכנית מועברת בקבוצות של 25 תלמידים הלומדים באותה השכבה. לתלמידי שכבה י"א חמישה מפגשים וסיור, ולתלמידי שכבה י"ב חמישה מפגשים וסיור במוסד אקדמי/מוקד תעסוקתי. יועצת בית הספר שעברה הכשרה בתחום על ידי החברה למתנ"סים משמשת כמנחת המפגשים הללו. המפגשים כוללים פעילויות להעמקת ההיכרות והזהות העצמית כמו גם זיהוי תכונות, צרכים ונטיות אישיות, כלים לבחירת דרכים למקצוע עתידי ותכנון צעדים עתידיים.

⁵ קו משווה תכנית הכוון לקריירה לתיכונים בבתי ספר ערביים, מתווה לתכנית כיתות י"א-י"ב

⁶ אגבאריה, ח, יחיאה, ע, תכנית הכוון לקריירה שלב ראשון. עתיד

⁷ שורץ-שחר, ג. המסע האישי שלי אל האקדמיה, תכנית דו-שנתית להכוון תלמידים ותלמידות לאקדמיה, חלק א' - תכנית לתלמידי כיתות י"א - מהדורה ניסיונית. חוברת לתלמיד ולתלמידה. המחלקת להתחנכות ולמידה, דצמבר 2014

התכנית החלה לפעול בשנת הלימודים תשע"ה ב-100 בתי ספר דוברי ערבית במסגרת 140 קבוצות, שכל אחת מהן מונה כ-25 תלמידי כיתות י"א. בסך הכול השתתפו בתכנית בשנת הלימודים תשע"ה כ-3500 תלמידי כיתות י"א.

בשנת הלימודים תשע"ו המשיכה התכנית לפעול באותם 100 בתי ספר שבהם פעלה בשנת הלימודים תשע"ה ובבתי ספר נוספים, כדלקמן:

- תלמידים חדשים (שנה ראשונה) – 180 קבוצות, שכל אחת מהן מונה כ-25 תלמידי כיתות י"א, ובסך הכול כ-4500 תלמידי כיתות י"א.
- תלמידים ממשיכים (שנה שנייה) – 140 קבוצות, שבכל אחת מהן כ-25 תלמידי כיתות י"ב, ובסך הכול כ-3500 תלמידי כיתות י"ב.

ג. מטרות הערכת התכנית

הפעלת התכנית "ייעוץ והכוון קדם-אקדמיים לתלמידי תיכון בחברה הערבית" מלווה על ידי ראמ"ה (הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך) במחקר הערכה מעצבת. מטרות מחקר ההערכה הן:

1. מתן מידע למובילי התכנית במשרד החינוך ובמועצה להשכלה גבוהה בנוגע לאופן ולאיכות היישום וההטמעה של התכנית ובנוגע לעמדות כלפיה בקרב תלמידים, בקרב יועצות ובקרב בתי ספר ומנהלי בתי ספר, זאת באופן שיתרום לשיפור התכניות בזיקה לעקרונות "ההערכה המעצבת" (Formative Evaluation).

2. מתן מידע על ההשפעות הנתפסות של התכנית על המעורבים בה: התלמידים ובתי הספר.

סוגיות ההערכה שנבחנו במסגרת המחקר הנוכחי כללו:

היערכות לקראת התכנית – בחינת מאפייני התכניות של שלושת המפעילים (קרי התכניות של רשת עתיד, של החברה למתנ"סים ושל 'קו משווה') הקשורים בהשתתפות התלמידים בתכנית; בחינת של מאפייני קבוצות הלימוד והשיקולים בבחירת התלמידים לתכנית, של מעורבות אנשי הצוות בהיערכות לקראת התכנית ושל תכניות מקבילות הקיימות בבית הספר בנושא הכוון אקדמי.

יישום התכנית והפעלתה – בחינת הקשר של בתי הספר עם הגוף המפעיל, בחינה של מאפייני התכניות בפועל, של ההתנהלות וסדר היום בתכנית; בחינת מרכיבי התכנית הכוללים היכרות התלמידים עם שוק העבודה ועם המוסדות האקדמיים; בחינת המרכיבים של מתן כלים לתלמידים לבחינה מושכלת של תחום הלימודים וכן היבטים הנוגעים למערך הארגוני של התכנית.

שביעות רצון הגורמים השונים ועמדות כלליות כלפי התכנית – בחינת תפיסותיהם של אנשי הצוות ביחס לתכנית: שביעות רצונם של הגורמים השונים מתוכני התכנית ומהפעילויות שהתקיימו במסגרתה, המידה שבה התכנית מילאה את יעדיה החינוכיים ובחינת החזקות והחולשות של התכנית והערך המוסף שלה בעיני אנשי הצוות.

מחקר הערכה זה מתבסס על מתודולוגיה משולבת כמותית ואיכותנית (Mix Methodology), זאת כדי לקבל תמונת מצב מלאה על הנעשה בבתי הספר שבהם מתקיימת התכנית. המחקר כלל את כל בתי הספר המשתתפים בתכנית ואת כל המעורבים בה, קרי נציגי התכניות (קו משווה, החברה למתנ"סים, עתיד), מנהלי בתי ספר, יועצות בתי הספר והתלמידים בשתי שכבות הגיל שנסקרו (כיתות י"א וכיתות י"ב). הנתונים נאספו לקראת סיום התכנית באותה שנה. שילוב המחקר הכמותי הכולל את כלל אוכלוסיית התכנית, והמחקר האיכותי הכולל ייצוג מכלל בתי הספר המשתתפים, מאפשר למחקר לספק תמונה מקיפה לגבי האופן והאיכות של יישום וההטמעה של התכנית, וכן לגבי התפיסות והעמדות של כלל המעורבים בה.

ד. המחקר הכמותי

כלי המחקר

כלי המדידה הכמותיים במחקר זה כללו שאלונים שפותחו בהתאם לשאלות מחקר ההערכה. פותחו שלושה שאלונים ייעודיים: **למנהלים**, **ליועצות** ו**לתלמידים** הנמצאים בתכנית. השאלונים הייעודיים נבנו בהסתמך על מסמכים המגדירים את יעדיה של התכנית ועל ראיונות ושיחות עם מובילי התכנית. השאלונים למנהלים וליועצות הועברו טלפונית בשפה העברית⁸ בחודשים מאי עד אוגוסט 2016, ואילו שאלוני התלמידים תורגמו לשפה הערבית והועברו בכיתות באמצעות נייר ועט בחודשים אפריל עד יוני 2016. השאלונים הועברו במהלך המפגשים של התכנית, והמטרה שנקבעה בהקשר לכך הייתה לפקוד את כל מפגשי התכנית, למעט המפגש האחרון, כדי להגיע אל מרב התלמידים המשתתפים בתכנית.

אוכלוסיית המחקר

במחקר זה השתתפו כל בתי הספר המשתתפים בתכנית⁹ - 123 בתי ספר הנחלקים בין שלושת הזכיינים, כדלקמן: קו משווה - 45, החברה למתנ"סים - 42 ועתיד - 36. נתקבלו נתונים מ-115 מנהלים, 106 יועצות, ומ-5812 תלמידים ב-114 בתי ספר. 55% מהתלמידים שהשתתפו במחקר הם משכבה י"א ו- 45% מהם משכבת י"ב. מתוך אותם בתי ספר המשתתפים בתכנית, 18 מנהלים (14%) ושלוש יועצות (2%) דיווחו כי אינם מכירים כלל את התכנית (מנהלים ויועצות אלו לא נכללו בנייתוח הנתונים). בנוסף, 25 מנהלים (18%) ושלוש יועצות (2%) אשר מילאו את השאלונים דיווחו כי אינם יודעים מה שם המפעיל בבית ספרם או דיווחו על מפעיל אחר (הנתונים של מנהלים ויועצות אלה נותחו לפי מידע ממובילי התכנית). מתוך בתי הספר שהשתתפו

⁸ השאלון תורגם לערבית עבור מרואיינים שהתקשו להתראיין בשפה העברית, על פי רשימה שהועברה אלינו על ידי מובילי התכנית במשרד החינוך ובמל"ג

בתכנית, ב-9 (7%) בתי ספר התלמידים לא נסקרו בשל עיצומים בבית הספר או כיוון שלא ניתן היה לסקור בשל סיבות שונות. לוח 1 מציג את שיעורי ההיענות של התלמידים, היועצות והמנהלים.

לוח 1: שיעורי היענות של היועצות, המנהלים והתלמידים

מספר בתי ספר בפרויקט	תלמידים		מנהלים	יועצות		מפעילים
	מספר תלמידים	מספר בתי ספר				
36	1,992	31	31	25	N	עתיד
		86%	86%	69%	%	
45	1,895	43	43	38	N	קו משווה
		96%	96%	84%	%	
42	1,925	40	41	¹⁰ 43	N	חברה למתנ"סים
		95%	98%	90%	%	
123	5,812	114	115	106	N	סה"כ
		93%	93%	86%	%	

הנתונים בלוח 1 מצביעים על שיעורי היענות גבוהים מאוד (מעל 90%) בקרב המנהלים ובקרב בתי הספר שבהם הועברו השאלונים לתלמידים. שיעור היענות גבוה התקבל גם בקרב היועצות (86%).

אופן הצגת הנתונים

לאורך הדוח יוצגו הנתונים של כלל המשתתפים. במקומות שבהם נמצאו הבדלים משמעותיים, יוצגו הנתונים בהשוואה בין הזכיינים ובין שכבות הגיל. חשוב לציין כי מטרת הדוח אינה לבחון את איכות הזכיינים אלא את הדרכים הטובות ביותר ליישום התכנית.

בנוסף, נערכה השוואה בין שתי שיטות יישום התכנית (שיטה שבה היועצות משמשת כמנחה ושיטה שבה מגיעים מנחים מחוץ לבית הספר). רק כאשר נמצאו הבדלים משמעותיים, הם צוינו בגוף הדוח. במחקר לא התאפשר להציג את הנתונים בהשוואה לפי חברה ערבית (70%), חברה בדואית (19%) וחברה דרוזית וצ'רקסית (11%) זאת בשל ההיקפים הקטנים של האוכלוסיות שנדגמו, שאינם ברי השוואה מבחינה סטטיסטית.

¹⁰ בארבעה בתי ספר התראיינו כמה יועצות מאותו בית ספר, סה"כ בתי ספר שבהם היועצות מילאו שאלונים – 38.

ה. המחקר האיכותני

כלי המחקר

נעשה שימוש בשני כלי מחקר איכותניים:

ראיונות עומק עם נציגים של שלושת מפעילי התכנית, עם מנהלי בתי ספר המשתתפים בתכנית ועם יועצות בבתי ספר המשתתפים בתכנית. ראיונות העומק ביקשו לבחון כיצד נתפסות מטרות התכנית, מהי מידת המעורבות של בתי הספר בתכנית, מהו אופן גיוס התלמידים לתכנית, אופן הנחיית התכנית, באיזה אופן ובאיזו מידה מתקיימת התמיכה של המפעילים בתכנית. נוסף על כך ביקשו ראיונות העומק להעריך את האפקטיביות הנתפסת של מרכיבי התכנית, את תפיסת תרומת התכנית למשתתפים בהיבטים שונים ועוד.

קבוצות מיקוד עם תלמידים שמתתפים בתכנית, בכיתות י"א ו-י"ב. קבוצות המיקוד בדקו את אופן בחירת התלמידים לתכנית, את אופן הנחיית התכנית, את הערכת האפקטיביות של מרכיבי התכנית, את תרומת התכנית למשתתפים בהיבטים שונים, שביעות הרצון מהתכנית ועוד.

אוכלוסייה ומדגם

אוכלוסיית התכנית מונה, כאמור, 123 בתי ספר המחולקים בין שלושת הזכיינים, כדלקמן: קו משווה – 45, החברה למתנ"סים – 42, עתיד – 36. מתוך אוכלוסייה זו נדגמו אקראית 15 בתי ספר, 5 מכל זכיון, וניתן ייצוג לבתי ספר מהחברה הערבית (10), הבדואית (3) והדרחית (2).

בכל אחד מבתי הספר שנדגמו רואיינו מנהל/ת בית הספר ואחת היועצות החינוכיות המעורבות בתכנית. בנוסף, בכל בתי הספר שנדגמו התקיימה קבוצת מיקוד לתלמידים המשתתפים בתכנית – 8 קבוצות לתלמידים בכיתה י"א (שנה ראשונה בתכנית) ו-7 קבוצות לתלמידים בכיתה י"ב (שנה שנייה בתכנית).

לוח 2: ראיונות וקבוצות מיקוד לפי מפעיל ומגזר¹¹

מפעיל	מגזר	יועצות	מנהלים	תלמידים (י"א)	תלמידים (י"ב)
עמיד	ערבי	3	3	20	10
	בדואי	1	1	10	0
	דרוזי	1	1	0	10
קו משווה	ערבי	4	4	20	20
	בדואי	1	1	0	10
חברה למתנ"סים	ערבי	3	3	10	20
	בדואי	1	1	10	0
	דרוזי	1	1	10	0
סה"כ	ערבי	10	10	50	50
	בדואי	3	3	20	10
	דרוזי	2	2	10	10

שיטת ניתוח הנתונים

ניתוח הנתונים האיכותניים נעשה באופן הבא: רוכזו תשובות המרואיינים על כל אחת מהשאלות שנכללו במתווים לראיונות ונותחו התמות המרכזיות שעלו מהן. מכיוון שחלק מהשאלות לבעלי התפקידים השונים היו זהות, נותחו התמות המרכזיות על פי חתך בעלי התפקידים מזה ועל פי התמות החוצות את בעלי התפקידים מזה.

1. סיכום ומגבלות המחקר

במחקר זה השתתפו 123 בתי ספר המשתתפים בתכנית. המחקר שילב מתודולוגיה איכותנית וכמותית. במחקר הכמותי רואיינו מנהלים, יועצות ותלמידים לפי שלושה שאלונים שפותחו לצורך המחקר. במחקר האיכותני רואיינו זכייני התכנית, מנהלים, יועצות ותלמידים בדגימה של 5 בתי ספר מכל זכיון. לוח 3 מציג את שיעורם ומספרם של המשתתפים במחקר.

¹¹ מספר התלמידים בקבוצת המיקוד היה 10 לערך, וכך הוא חושב בטבלה, אף שבחלק מהקבוצות היו יותר תלמידים ובחלק פחות.

לוח 3: המשתתפים במחקר

סה"כ		חברה למתנ"סים		קו משווה		עתיד			
כמותי	איכותני	כמותי	איכותני	כמותי	איכותני	כמותי	איכותני		
106 ¹³	15	43 ¹²	5	38	5	25	5	N	יועצות
(82%)		(90%)		(84%)		(69%)		%	
115	15	41	5	43	5	31	5	N	מנהלים
(93%)		(98%)		(96%)		(86%)		%	
114	15	40	5	43	5	31	5	N	תלמידים מספר בתי ספר
(93%)		(95%)		(96%)		(86%)		%	
5812	80	1925	16	1895	32	1992	32	N	מספר תלמידים
	3	-	1	-	1	-	1	%	נציגי זכיון
123	15	42	5	45	5	36	5	N	סה"כ בתי ספר
		(34%)		(37%)		(29%)		%	

מגבלות המחקר

מחקר זה מנסה להעמיד תמונה מקיפה של התכנית, ולכן הוא התקיים בחודשים האחרונים של שנת הלימודים, לאחר שרוב התכנים או כולם הועברו לתלמידים. המחקר נתקל בקושי מסוים להגיע לכלל התלמידים, שכן מאחר ששדובר בתלמידים הלומדים לבחינות הבגרות, היו תלמידים שנמצאו בשיעורים אחרים או בשיעורי חיזוק בזמן שהסוקר הגיע לכיתה.

המחקר מביא את הקולות של בתי הספר המשתתפים בתכנית, והוא אינו משווה בינם ובין אלו שאינם משתתפים בה בשנה זו. מסיבה זו לא ניתן לאמוד את הצלחת התכנית אל מול תלמידים שלא השתתפו בה, אך ניתן להבין את השפעת התכנית והצלחתה בבתי הספר על פי תפיסות התלמידים וצוות התכנית שהשתתפו בה.

זאת ועוד, המחקר אינו מחקר אורך, כך שלא ניתן לבדוק באמצעותו אם יש לתכנית זו השפעה לאורך השנים. במידה שמחקר זה יתחקה אחר התלמידים בעוד מספר שנים, יתאפשר לעמוד על תפיסותיהם בנוגע למידת הצלחה של התכנית שבה השתתפו בזמן לימודיהם בבית הספר, שעסקה בהכוונתם ללימודים אקדמיים.

¹² בארבעה בתי ספר בתכנית של החברה למתנ"סים, התראיינו כמה יועצות מאותו בית ספר. סה"כ בתי ספר שבהם היועצות מילאו שאלונים – 38.

¹³ בארבעה בתי ספר התראיינו כמה יועצות מאותו בית ספר. סה"כ בתי ספר שבהם היועצות מילאו שאלונים – 103.

לבסוף, כמות המשתתפים במחקר זה, קטנה מכדי שניתן יהיה להסיק ממנה מסקנות ברות-תוקף לגבי ההבדלים בין המגזרים, בין המודלים או בין הזכיינים השונים, ולכן יש להתייחס להשוואות אלו בזהירות הראויה.

חזקת המחקר היא בכך שהוא מעלה מגוון קולות מהשטח החולקים את תפיסותיהם ואת חוויותיהם בנוגע לתכנית, בכך שהוא מצליח להגיע אל כלל סוגי המשתתפים בתכנית; החל בקולותיהם של מובילי התכנית, עבור באנשי הצוות בבתי הספר וכלה בקולות התלמידים החווים את התכנית, שיכולים להעיד על תפיסותיהם לגביה, ועל השפעתה עליהם.

עיקרי הממצאים

בפרק הממצאים יוצגו הנושאים שנבדקו בראיונות עם הגורמים המעורבים בתכנית ובשאלוני התלמידים, היועצות והמנהלים. תחילה יוצגו מאפייני המשתתפים ומאפייני הקבוצות המשתתפות בתכנית. בתוך כך יוצגו אנשי הצוות הקשורים בתכנית: היועצות, המנהלים והמפקחים ותפורט מעורבותם בתכנית. כמו כן ייבדקו תפיסות התלמידים המשתתפים בתכנית לגבי עתידם המקצועי בהקשר של המשך לימודים אקדמיים ובהקשר של כיוון תעסוקתי. לאחר מכן יוצגו תפיסות אנשי הצוות על שכבת הגיל שבה ראוי, לדעתם, לחשוף את התלמידים לאקדמיה ולתעסוקה עתידית ויוצגו התכניות הקיימות בנושא בבתי הספר. הפרק הבא, שיציג את יישום התכנית בבתי הספר, יעסוק בקשר של בתי הספר עם הגוף המפעיל; בתפיסות המעורבים בתכנית לגבי מרכיביה השונים, כמו כן ייבחנו בו שני המודלים להנחיית התכנית: המודל שבו היועצות משמשות כמנחות והמודל שבו המנחים מגיעים מבחוץ. תועלה סוגיית השפה שבה נעשה שימוש בתכנית והתפיסות של הגורמים המעורבים לגבי השפה שבה יש לעשות שימוש בתכנית. תועלה גם שאלת הקשר עם ההורים בתכנית והתפיסות בנוגע לתרומת מעורבותם. לאחר מכן ייבדקו תפיסות אנשי הצוות בנוגע להשגת יעדי התכנית כפי שאלו הוגדרו במכרז. לסיום יוצגו הנתונים המעידים על רמת שביעות הרצון של הגורמים המעורבים בתכנית.

פרק 1: מאפייני המשתתפים בתכנית: קבוצות הלימוד והשיקולים בבחירת התלמידים לתכנית

פרק זה מבקש לתאר את מאפייני התלמידים וקבוצות הלימוד אשר השתתפו בתכנית. תחילה יוצגו נתונים לגבי שכבות הגיל המשתתפות בתכנית, מספר המפגשים בתכנית, זמני המפגשים, פריסתם לאורך השנה ושיעורי השתתפות התלמידים בתכנית. לאחר מכן יוצגו השיקולים של צוותי בתי הספר לבחירת תלמידים לתכנית.

1.1 מאפייני הקבוצות המשתתפות בתכנית

1.1.1 שכבות הגיל המשתתפות בתכנית

היועצות נשאלו כיצד מחולקת התכנית בין השכבות בבית ספרן. לוח 4 מציג את נתוני שכבות הגיל המשתתפות בתכנית.

לוח 4: שכבות גיל המשתתפות בתכנית - דיווחי יועצות (מספר ושיעור המשיבים "כן")

יא+יב	י+יא+יב	רק יב	רק יא	רק י	N	
84 (82%)	3 (3%)	1 (1%)	13 (13%)	1 (1%)	N	כלל התכנית
34 (81%)			8 (19%)		N	חברה למתנ"סים
18 (75%)	2 (8%)		4 (17%)		N	עמיד
32 (89%)	1 (3%)	1 (3%)	1 (3%)	1 (3%)	N	קו משווה

הנתונים על פי דיווחי היועצות מראים כי במרבית (82%) בתי הספר, **התכנית מתמקדת בשכבות י"א וי"ב**. בחמישה בתי ספר נראה כי גם כיתות י' משתתפות בתכנית, בבית ספר אחד מתוכם, עולה שרק שכבת י' משתתפת בתכנית. ב-13 בתי ספר ישנה השתתפות של שכבה י"א בלבד, ובבית ספר נוסף רק שכבת י"ב משתתפת בתכנית.

1.1.2 מספר המפגשים בתכנית ונוכחות התלמידים בהם

בתת-פרק זה מוצגת תמונה המתארת את מספר המפגשים שהתקיימו בבית הספר. כאמור, המפעילים דיווחו כי התכנית בנויה בדרך-כלל מחמישה מפגשים וסיוור¹⁴ לשכבות י"א-י"ב. היועצות נשאלו כמה מפגשים נערכו במסגרת הפרויקט בשנה הנוכחית. לוח 5 מציג את הנתונים.

לוח 5 שיעור המפגשים שהתקיימו בתכנית - דיווחי יועצות

(שיעור המשיבים)

מספר מפגשים	כלל התכנית (N=103)	עתיד (N=24)	חברה למתנ"סים (N=42)	קו משווה (N=37)
4-1	11%		17%	11%
9-5	66%	78%	61%	63%
10 ויותר	23%	22%	22%	26%
ממוצע	8.1	9.0	7.7	8.0
סטיית תקן	5.3	5.7	2.8	2.8
שכיח	6	6	6	9

בממוצע התקיימו כ-8 מפגשים בתכנית – שני שלישים מהיועצות (66%) דיווחו כי נערכו בין 5 ל-9 מפגשים. כרבע מהיועצות (23%) דיווחו כי נערכו עשרה מפגשים ויותר, ושאר היועצות (11%) דיווחו כי נערכו פחות מחמישה מפגשים בתכנית. הנתונים מעלים כי מספר המפגשים השכיח ביותר הינו 6. ניתוח נוסף מראה כי בקרב היועצות בתכנית של 'עתיד' קרוב ל-80% מדווחות על 9-5 מפגשים, ושאר היועצות בתכנית זו מדווחות על מספר רב יותר של מפגשים. מדיווחי היועצות שהיו מעורבות בתכניות של החברה למתנ"סים ושל קו משווה עולה כי מספר המפגשים בהן היה קטן בהשוואה למספר המפגשים שהתקיימו במסגרת רשת עתיד. עם זאת, יש לציין כי פיזור הנתונים בשתי התכניות הראשונות היה קטן יותר (סטיית תקן - 2.8) מהפיזור שעלה מדיווחי היועצות בתכנית רשת עתיד (סטיית תקן - 5.7). עוד עולה כי בקרב התכניות של רשת עתיד והחברה למתנ"סים מספר התכניות השכיח הוא 6. יוצאת דופן בכלל זה היא התכנית של קו משווה, שבה עולה מדיווחי היועצות כי המספר השכיח הוא 9.

התלמידים נשאלו בכמה מפגשים של התכנית הם השתתפו בשנת הלימודים תשע"ו. לוח 6 מציג את התפלגות מספר המפגשים.

¹⁴ יוצאת דופן היא התכנית של 'קו משווה', שבה דווח כי התכנית בנויה מארבעה מפגשים בכיתה י"א ומחמישה בכיתה י"ב ומשני סיוורים - אחד באקדמיה ואחד בתעשייה.

לוח 6: שיעור המפגשים בהם השתתפו התלמידים - דיווחי תלמידים
(שיעור המשיבים)

קו משווה (N=1,895)	חברה למתנ"סים (N=1,925)	עתיד (N=1,992)	כלל התכנית (N=5,812)	מספר מפגשים
70%	30%	34%	45%	4-1
28%	62%	64%	51%	9-5
2%	8%	2%	4%	10 ויותר
4.4	5.5	4.8	4.9	ממוצע
1.9	2.3	1.8	2.1	סטיית תקן
4	5	6	4	שכיח

על פי דיווחי התלמידים, הם י השתתפו ב-4.9 מפגשים בממוצע במשך השנה. ממוצע זה נמוך יותר מדיווחי היועצות, אשר דיווחו על ממוצע של 8.1 מפגשים. לפי התלמידים מספר המפגשים השכיח הוא 4, ולפי היועצות – 6. כמחצית מכלל התלמידים דיווחו כי השתתפו ב 5 עד 9 מפגשים, 45% דיווחו כי השתתפו ב 1 עד 4 מפגשים ו-4% דיווחו כי השתתפו בעשרה מפגשים ויותר. ניתוח נוסף מעלה כי כשני שלישים מהתלמידים בתכנית של החברה למתנ"סים ובתכנית של עתיד דיווחו כי השתתפו ב- 5 עד 9 מפגשים בשנה, בדומה לשיעור המפגשים העולה מהדיווח של כלל היועצות. בתכנית של קו משווה 70% מהתלמידים דיווחו כי השתתפו ב-1 עד 4 מפגשים, פער גדול לעומת דיווחי היועצות מהתכנית של קו משווה, שמרביתן דיווחו כי מספר המפגשים שהתקיימו נע בין 5 ל-9. פער נוסף ניכר בהשוואה בין דיווחי היועצות לתלמידים מהתכנית של עתיד. בעוד שמדיווחי כשליש מהתלמידים עולה כי מספר המפגשים שבהם השתתפו נע בין 1 ל-4, מרבית היועצות דיווחו כי התקיימו חמישה מפגשים ויותר.

1.1.3 מתי התקיימו המפגשים?

היועצות נשאלו באיזה חלק של היום התקיימו המפגשים. לוח 7 מציג את פריסת התפלגות הנתונים לגבי הזמן שבו התקיימו רוב המפגשים בתכנית.

לוח 7: הזמן שבו מתקיימים רוב המפגשים בתכנית - דיווחי יועצות
(שיעור המשיבים)

קו משווה (N=37)	חברה למתנ"סים (N=42)	עתיד (N=24)	כלל התכנית (N=103)	
16%	5%	4%	9%	תחילת יום הלימודים
54%	12%	42%	34%	משך יום לימודים
16%	76%	42%	47%	לאחר סיום הלימודים
14%	7%	12%	11%	אחר

נראה כי קרוב למחצית מבתי הספר מקיימים את המפגשים לאחר סיום הלימודים. כשליש מבתי הספר מקיימים את המפגשים במשך יום הלימודים, בעיקר כשמדובר בתכנית של 'קו משווה'

(54%), שבה מנחי התכנית מגיעים מבחוץ. מספר מועט של יועצות (11%) אשר דיווחו זמן "אחר", טענו כי המפגשים מתקיימים בימים שבהם התלמידים אינם פוקדים את בית ספר, כגון יום שישי או שבת. אחרות הסבירו כי המפגשים הם תלויי מערכת ויועצות בודדות הסבירו כי מפגש לקבוצה אחת התקיים בבוקר ולקבוצה אחרת - בסוף יום הלימודים.

1.1.4 פריסת התכנית לאורך השנה

היועצות נשאלו כיצד נפרסה התכנית לאורך השנה, לוח 8 מציג את תשובותיהן.

לוח 8: פריסת התכנית לאורך השנה - דיווחי יועצות

(שיעור המשיבים)

קו משווה (N=37)	חברה למתנ"סים (N=42)	עמיד (N=24)	כלל התכנית (N=103)	
16%	2%	21%	11%	מחצית ראשונה של הלימודים
30%	64%	33%	45%	מחצית שנייה של הלימודים
51%	26%	42%	39%	לאורך כל השנה
3%	7%	4%	5%	אחר

במבט כללי ניתן לראות כי כמחצית מבתי הספר (45%) קיימו את התכנית במחצית השנייה של הלימודים, וכי יותר משליש (39%) מהיועצות דיווחו כי קיימו את התכנית לאורך כל השנה. בהשוואה בין התכניות ניתן לראות כי בעוד רוב בתי הספר בתכנית של החברה למתנ"סים קיימו את התכנית במחצית השנייה של שנת הלימודים (64%), רוב בתי הספר שהעבירו את התכניות של 'עמיד' ושל 'קו משווה' קיימו אותן לאורך כל השנה (42% ו-51% בהתאמה). יועצות מעטות דיווחו כי התכנית התקיימה בין המחצית הראשונה והשנייה, יועצת אחת דיווחה כי התכנית התקיימה במחצית הראשונה לכיתות י"א ובמחצית השנייה לכיתות י"ב ויועצת נוספת דיווחה כי "אמנם התכנית התקיימה בשתי מחציות השנה, אך בשל הברגרות התכנית לא התקיימה לאורך כל השנה".

לסיכום, בשנת תשע"ו, במרבית בתי הספר, השתתפו בתכנית כיתות י"א- י"ב. חמישה בתי ספר דיווחו גם על השתתפות כיתות י' בתכנית. לפי דיווחי היועצות, מרבית מבתי הספר קיימו בין 5 ל-9 מפגשים בשנה, כאשר מספר המפגשים השכיח בכלל בתי הספר עומד על שישה. כמחצית מהתלמידים דיווחו כי השתתפו במספר דומה של מפגשים, אך על פי התלמידים, מספר המפגשים השכיח הוא 4. נראה כי יש פער בנוגע למספר המפגשים שהתקיימו בין דיווחי התלמידים ו (ממוצע 4.9 מפגשים) ובין דיווחי היועצות (ממוצע 8.1). לרוב, המפגשים התקיימו לאחר סיום הלימודים במחצית השנייה של השנה או לאורך כל השנה.

1.2 שיקולים בבחירת התלמידים לתכנית

בתת-הפרק הקודם בחנו את מאפייני הקבוצות המשתתפות בתכנית. בתת-פרק זה ננסה להבין את השיקולים של אנשי הצוות בבחירת התלמידים שהשתתפו בתכנית. במרכז לתכנית "ייעוץ והכוון קדם-אקדמיים לתלמידי תיכון בחברה הערבית" הוגדר כי התכנית מיועדת עבור 25%-25% מהתלמידי בתי הספר התיכוניים, שנמצאו מתאימים ביותר לתכנית. אנשי הצוות נשאלו לגבי שיקוליהם לבחירת התלמידים לתכנית. לוח 9 מציג נתונים אלו:

לוח 9: השיקולים לבחירת תלמידים לתכנית* - דיווחי יועצות ומנהלים (שיעור המשיבים "במידה רבה" או "רבה מאוד")

דיווחי מנהלים (N=97)	דיווחי יועצות (N=103)	
92%	90%	רצון להמשיך ללימודים אקדמיים
91%	85%	מוטיבציה גבוהה ללמידה
88%	83%	הישגים לימודיים גבוהים
77%	83%	לימודים במגמה יוקרתית כמו מדעים או ביוטכנולוגיה או יחידות מוגברות באנגלית או מתמטיקה
75%	77%	תלמידים שרצו להשתתף בתכנית
47%	51%	רצון ההורים
48%	18%	מעמד סוציאקונומי
7%	3%	אחר

*לחברי הצוות ניתנה האפשרות לבחור יותר משיקול אחד

נראה כי המניע השכיח ביותר לשיקול בחירת התלמידים לתכנית הוא **הבעת רצון התלמידים להמשיך ללימודים אקדמיים, וכן כאשר מדובר בתלמידים עם מוטיבציה גבוהה ללמידה**. בראיונות לאנשי הצוות עלה כי בתי ספר הביאו בחשבון את מידת העניין של התלמידים בנושא ואת רצונם להשתתף בתכנית. היו בתי ספר שבהם צוין במפורש שתלמידים שלא היו מעוניינים להשתתף בתכנית לא חויבו לעשות זאת. בנוסף, כ-90% מהמנהלים ו-83% מהיועצות דיווחו על **תלמידים בעלי הישגים לימודיים גבוהים כשיקול לבחירתם לתכנית**. כמה בתי ספר דיווחו בראיונות כי לתכנית נבחרו התלמידים עם הציונים הגבוהים ביותר.

נראה גם כי **תלמידים הלומדים במגמות יוקרתיות מהווים שיקול גבוה לבחירתם לתכנית** (83% מהיועצות ו-77% מהמנהלים דיווחו על כך במידה רבה או רבה מאוד). כמחצית מאנשי הצוות דיווחו כי **רצון הורים הוא שיקול לבחירת התלמידים לתכנית**. על פי נתון מעניין נוסף, כמחצית מהמנהלים ו-18% מהיועצות דיווחו כי **מעמד סוציאקונומי של התלמידים היווה שיקול** במידה רבה או רבה מאוד לבחירת התלמידים לתכנית. מהניתוח האיכותי גם עולה כי היו בתי ספר שבחרו לתכנית תלמידים ממעמד סוציאקונומי בינוני עד נמוך מתוך הנחה כי הם פחות חשופים לנושא בביתם. כיוון שלמנהלים וליועצות ניתנה אפשרות לכתוב שיקולים נוספים, דיווחה יועצת אחת כי הבחירה הייתה של **כיתה שלמה**. יועצת נוספת דיווחה כי התלמידים נבחרו לפי

המלצה מטעם בית הספר. מנהלים אחדים דיווחו כי לתכנית נבחרו תלמידים "שמתעניינים בחוגים" או מביעים רצון להיכנס לתכנית, ומנהל נוסף דיווח כי בחרו את כל התלמידים בשכבה.

ממצאי הראיונות עם המנהלים והיועצות מעלים מספר שיקולים נוספים: באחד מבתי הספר צוין כי נבחרה לתכנית כיתה בעלת משמעת גבוהה מפני שהמפגשים של התכנית ארוכים (ארבע שעות למפגש). שיקול נוסף הוא מחויבות מחנכת הכיתה לתכנית: בכמה בתי ספר צוין כי נבחרו לתכנית כיתות שהמחנכת שלהן הביעה התלהבות ומחויבות לתכנית.

נוסף על כך, מטרות התכנית, כפי שהוצגו בראיונות עם נציגי הגופים המפעילים את התכנית, מלמדות כי היא מיועדת לתלמידים במסלול בגרות בעלי פוטנציאל אקדמי המעוניינים ללמוד באקדמיה חקוקים להכוונה למקצועות נדרשים שיוכלו לספק להם תעסוקה וסיפוק בעתיד. כלומר, התכנית אינה מיועדת לשכנע תלמידים ללמוד באקדמיה אלא מניחה מראש כי הם מעוניינים בכך. מעיבוד הראיונות האיכותניים עם מנהלי בתי הספר והיועצות עולה כי בהלימה למטרות התכנית, בכל בתי הספר נבחרו לתכנית תלמידים הלומדים במסלול בגרות, לרוב במסלולים האיכותיים ביותר של בית הספר, כגון עתודה מדעית, מופת וכדומה.

למרות האמור לעיל, היו בתי ספר שבחרו לתכנית תלמידים משיקולים שאינם עולים בקנה אחד עם מטרות התכנית ועם פרופיל המשתתפים. בשני בתי ספר, למשל, צוין כי נבחרו לתכנית תלמידים שאינם שואפים ללמוד באקדמיה מתוך כוונה שהתכנית תגביר את המוטיבציה שלהם. בבית ספר נוסף התכנית הייתה פתוחה לכל התלמידים שהיו מעוניינים בכך, ללא סינון. ייתכן כי הבחירה שעשו בתי ספר אלה נובעת מהבנה לקויה של מטרות התכנית ושל פרופיל התלמידים שראוי לשלב בה, ולכן חשוב לחדד סוגיה זו בשיח עם בתי הספר.

סוגיה נוספת הקשורה לבחירת התלמידים, היא שבחלק מבתי הספר נבחרו לתכנית תלמידים מכמה כיתות, ואילו בבתי ספר אחרים נבחרו לתכנית כיתות אם שלמות. האופציה הראשונה מאפשרת לבתי הספר לבחור רק תלמידים שעונים לקריטריונים של התכנית, כלומר כאלה המעוניינים להשתתף בה, ולהגביל בכך את הקבוצה ל-25 תלמידים, כפי שהתבקשו על ידי המפעילים. עם זאת, מבחינה טכנית אופציה זו מורכבת יותר לביצוע כי לתלמידים שנבחרו לתכנית מהכיתות השונות אין אותה מערכת שעות, ולכן השתתפותם בתכנית תבוא על חשבון שיעורים אחרים שמהם ייאלצו להיעדר. האופציה השנייה פשוטה יותר לביצוע ואינה מחייבת פיצול של תלמידים מכיתת האם שלהם והפסד של חומר לימוד עקב כך, אך היא מבוססת במידה פחותה על המוטיבציה של התלמידים ועל מידת התאמתם להשתתף בה ומדגישה אותם פחות.

לסיכום, מניתוח הנתונים הכמותיים ומתוך הראיונות האיכותניים עם מנהלי בתי הספר והיועצות עולה כי בהלימה למטרות התכנית, ברוב בתי הספר נבחרו לתכנית תלמידים אשר הביעו רצון להמשיך ללימודים אקדמיים, בעלי מוטיבציה גבוהה ללמידה ו/או הלומדים במסלול בגרות. יחד עם זאת, היו בתי ספר שבחרו לתכנית תלמידים שאינם שואפים ללמוד באקדמיה, מתוך מחשבה כי התכנית תגביר את המוטיבציה שלהם לעשות זאת. ניתן להניח כי הדבר נעשה מתוך הבנה מוטעית של התכנית ולכן יש להבהיר את הנושא בשיח עם בתי הספר.

פרק 2: מעורבות אנשי הצוות בתכנית

שלושה גופים מפעילים את התכנית לייעוץ והכוון קדם-אקדמיים לתלמידי תיכון בחברה הערבית. כל גוף מחויב ליזום עבודה משותפת מול יועצת בית הספר אשר מרכזת את התכנית בבית הספר. בתכנית של קו משווה מגיעים המנחים מחוץ לבית הספר, ובתכניות של רשת עתיד והחברה למתנ"סים יועצת בית הספר משמשת כמנחה בתכנית. בהקשר זה ביקשנו לבדוק את המעורבות בתכנית של אנשי הצוות - היועצת, המנהל והמפקח.

2.1 מעורבות היועצת בתכנית

היועצות נשאלו **עד כמה היו מעורבות בבחירת התלמידים שהשתתפו בתכנית**. לוח 10 מציג את הנתונים.

לוח 10: מעורבות בבחירת התלמידים שהשתתפו בתכנית - דיווחי יועצות

(שיעור המשיבים "במידה רבה" או "רבה מאוד")

קו משווה (N=37)	חברה למתנ"סים (N=42)	עתיד (N=24)	כלל התכנית (N=103)	עד כמה היית מעורבת בבחירת התלמידים שהשתתפו בתכנית?
92%	86%	79%	86%	

86% מהיועצות דיווחו כי היו מעורבות בבחירת התלמידים שהשתתפו בתכנית. ניתוח נוסף המשווה בין התכניות מצא מעורבות גבוהה יותר של היועצות, לפי דיווחיהן, בתכנית קו משווה (92%) מאשר בתכנית של החברה למתנ"סים (86%) ובתכנית של רשת עתיד (79%). כזכור, בתכנית קו משווה מגיעים מנחים מחוץ לבית הספר, וייתכן כי בשל מעורבות נמוכה יותר של היועצת בהנחיית התכנית, הן מפגינות מעורבות גדולה יותר בבחירת התלמידים בהשוואה לתכניות האחרות.

עוד נשאלו היועצות על המידה שבה היו נוכחות במפגשים. לוח 11 מציג את הנתונים.

לוח 11: מידת נוכחות היועצות במהלך התכנית - דיווחי יועצות

(שיעור המשיבים)

קו משווה (N=37)	חברה למתנ"סים (N=42)	עתיד (N=24)	כלל התכנית (N=103)	
3%	5%	4%	4%	לא נכחתי כלל במפגשים
8%	5%		5%	נכחתי במיעוט של המפגשים
38%	14%		20%	נכחתי במחצית המפגשים
51%	76%	96%	72%	נכחתי בכל או במרבית המפגשים

נראה כי מעל 70% מהיועצות נכחו בכל המפגשים או במרביתם, 20% מהיועצות דיווחו כי נכחו במחצית מהמפגשים וכ-10% מהן דיווחו כי נכחו במיעוט מהמפגשים או לא נכחו בהם כלל. בבתי הספר שהפעילו את התכנית של קו משווה, המאופיינת במנחים מבחון, כמחצית מהיועצים נכחו בכל המפגשים או במרביתם ו-38% דיווחו כי נכחו במחצית המפגשים. בתכנית עתיד ובתכנית החברה למתנ"סים, שבהן היועצת מנחה את התכנית, 96% מהיועצות בבתי הספר המשתתפים בתכנית עתיד דיווחו כי השתתפו במרבית המפגשים או בכלם, ואילו בתכנית של החברה למתנ"סים ורק כשלושה רבעים מהיועצות דיווחו על נוכחות בכל המפגשים או במרביתם. ייתכן כי הסיבה לאחוזי הנוכחות הנמוכים יחסית של היועצות במפגשי התכנית של החברה למתנ"סים נעוצה בעובדה שבתכניות חברה למתנ"סים (וגם של רשת עתיד) נכלל סעיף שבו מציעים המפעילים לספק לבתי הספר מנחה חיצוני מטעמם, אם מסיבות שונות היועצת אינה יכולה להנחות.

עיבוד הראיונות האיכותניים עם היועצות מלמד כי בכל הנוגע למידת המעורבות בתכנית ולאופייה של מעורבות זו, מטבע הדברים ניכר שוני בין יועצות שעוסקות בהנחיית התכנית בבית הספר (עתיד והחברה למתנ"סים) ובין יועצות שאינן עושות זאת (קו משווה).

יועצות שעוסקות בהנחיית התכנית בבית הספר מעורבות בה יותר מיועצות שאינן מנחות. הן נמצאות עם התלמידים בכל המפגשים, בקיאות בדינמיקה בקבוצה ויכולות לדווח על כך למחנכים ולמנהל ממקור ראשון. רובן אף מדווחות כי במידת הצורך הן מוסיפות ומשנות תכנים בסדנה, לרוב בידיעת המפעיל, תוך שמירה על מבנה הסדנה שפותחה על ידו.

לדברי יועצת שמנחה את התכנית: "אני מעבירה את התוכנית ומידעת את המחנך, מנהל בית הספר ורכז השכבה במתרחש בזמן הפעילות ובנושא הפעילויות".

לדברי יועץ שמנחה את התכנית: "התכנית היא חלק מהעבודה שלי עם הכיתה, אני בונה תכנית עבודה שנתית ומשלב בתוכה את חמשת המפגשים של 'עתיד' שהם שעה וחצי כל אחד. המפעיל מאפשר לי חופש בביצוע התכנית".

יועצות שאינן מנחות את התכנית ממלאות תפקיד של מעין רכזת, שתפקידה בעיקר לדאוג לקשר עם המנחים החיצוניים ולעניינים טכניים, כגון תיאום לוחות זמנים, תיאום כיתה לביצוע הפעילות, אחריות לתקינות אמצעי המחשה, לאיסוף משוב מהתלמידים וכיו"ב.

לדברי אחת מהיועצות: "השנה אני רק מתאמת את הזמן של הסדנאות ובודקת לאחר הפעילות כיצד הייתה הפעילות".

רוב היועצות שאינן משמשות כמנחות בתכנית מעידות כי אינן מתערבות בקביעת התכנים שלה, גם כאשר יש, לדעתן, צורך בכך. למשל, כאשר נושא מסוים מוצג כהרצאה הגורמת לשעמום בקרב התלמידים. חלק מהיועצות מציינות כי אינן משתתפות בכל המפגשים של התכנית.

אחת היועצות ציינה בהקשר זה: "בשנה שעברה נכחתי בסדנאות, אך השנה אני לא משתתפת כי הרגשתי שאני חוסמת את התלמידים".

כלומר, יועצת זו מרגישה מיותרת בתכנית מפני שהיא מפריעה לדינמיקה המתחוללת בה בין המנחים לבין התלמידים.

ממצאים אלה מחזקים את ההבנה שיועצות שאינן משמשות כמנחות בתכנית לרוב מנותקות מהמהות שלה, ויש להניח כי תרומת התכנית לפיתוח המקצועי שלהן בתחום ההכוונה לקריירה ולהמשכיות של העיסוק בנושא בבית הספר – היא מועטה מאוד.

2.2 מעורבות המנהל בתכנית

בתת-הפרק הקודם הוצגה מעורבות היועצת בתכנית, בתת-פרק זה יוצגו הממצאים בהקשר של מעורבות מנהלי בתי הספר בתכנית. המנהלים נשאלו **עד כמה היו מעורבים בבחירת התלמידים שהשתתפו בתכנית**. נמצא כי יותר ממחצית (57%) מהמנהלים דיווחו כי היו מעורבים בבחירה. בניתוח נוסף שהשווה את ההיבט של מעורבותם התלמידים בבחירת התלמידים בין שלוש התכניות, לא נמצאו הבדלים משמעותיים.

יועצות בתי הספר נשאלו על מידת מעורבות המנהלים ביישום התכנית בבית הספר. התשובות מוצגות בלוח 13.

לוח 13: מידת מעורבות המנהלים ביישום התכנית בבית הספר- דיווחי יועצות (שיעור המשיבים "במידה רבה" או "רבה מאוד")

קו משווה (N=37)	חברה למתנ"סים (N=42)	עתיד (N=24)	כלל התכנית (N=103)
68%	76%	67%	69%

מדיווחי היועצות נראה כי כ-70% מהמנהלים היו **מעורבים ביישום התכנית בבית הספר** במידה רבה או רבה מאוד. לא נראים הבדלים משמעותיים בין התכניות בהיבט הזה. מניתוח הראיונות האיכותניים עם המנהלים עולה כי המנהלים מכירים את התכנית היטב ויודעים מה נעשה בה. ראו הרחבה בנושא זה בחלק האיכותי של הדוח.

בהקשר זה, נשאלו אנשי הצוות לגבי **חשיבות מעורבות המנהל בתכנית**. 87% מהמנהלים ו-92% מהיועצות דיווחו כי לדעתם ישנה חשיבות במידה רבה או רבה מאוד לכך שהמנהל יהיה מעורב בתכנית זו. לא נמצאו הבדלים משמעותיים בין התכניות.

הראיונות האיכותניים עם מנהלי בתי הספר מלמדים כי רובם אינם מעורבים בתכנית באופן שוטף ומסתפקים בקבלת עדכונים מהיועצת לגבי התקדמותה. עם זאת, ניכר מהראיונות כי המנהלים מכירים את התכנית ויודעים מה נעשה בה.

לדברי אחת המנהלות: "אני לא קרובה לתכנית, אך בקווים רחבים אני מקבלת מידע מהיועצת על המתרחש. היא מדווחת שהתלמידים מרוצים".

עדויות המנהלים מלמדות על דרכים שונות שבהן ביטאו המנהלים את מעורבותם בתכנית: המנהלים נכחו פעם אחת או יותר במפגשי התכנית לצורך התרשמות ממנה, הם היו מעורבים בהכנה ובגיוס של התלמידים לתכנית, עודדו ותמכו ביועצת ובתלמידים ועוד.

רוב מוחלט של המנהלים ציינו כי הם אינם נמצאים בקשר שוטף עם המפעיל של התכנית, אולם רובם ציינו כי הם נפגשו עם המפעיל לפחות פעם אחת בבית הספר ו/או הזמנו ביחד עם היועצת למפגש עם המפעיל בתחילת התכנית. כל המנהלים הדגישו כי יועץ או יועצת בית ספרם נמצאים בקשר שוטף עם המפעיל.

לדברי אחד המנהלים: "היועצות כמבצעות את התכנית הם בקשר עם המפעיל, המפעיל הציג בפניי ובפני מספר מנהלים את התכנית בכנס".

אפשר לומר כי מידת המעורבות של המנהלים בתכנית, המתאפיינת בהיכרות של התכנית ובקבלת עדכונים שוטפים מהיועצות, נמצאת בהלימה לצרכים של בתי הספר. זאת משתי סיבות עיקריות: ראשית, ההכוונה לקריירה היא אמנם נושא חשוב, אך הוא אינו נמצא בליבת העשייה הבית ספרית, ולכן התכנית אינה מצריכה מעורבות צמודה של המנהל. שנית, היועצות בבתי הספר ממלא מובילות כבר את העשייה בתחום ההכוונה לקריירה, שהתכנית היא ביטוי נוסף שלו, ולכן אין צורך במעורבות נוספת של המנהלים מעבר לכך.

2.3 מעורבות המפקח בתכנית

המנהלים נשאלו עוד על מידת מעורבות המפקחים בתכנית. לוח 14 מציג את תשובותיהם.

לוח 14: מידת מעורבות המפקחים ביישום התכנית בבית הספר - דיווחי מנהלים (שיעור המשיבים "במידה רבה" או "רבה מאוד")

קו משווה (N=36)	חברה למתנ"סים (N=38)	עתידי (N=23)	כלל התכנית (N=97)
19%	32%	35%	28%

כשליש מהמנהלים מדווחים כי המפקח היה מעורב בתכנית בבית ספר במידה רבה או רבה מאוד. ניתוח נוסף מעלה כי בבתי הספר שבהם מיושמת התכנית של קו משווה, 19% מהמנהלים מדווחים על מעורבת המפקח במידה רבה או רבה מאוד לעומת כשליש מהמנהלים בשאר בתי הספר. נראה כי בתכנית שבה המנחים מגיעים מחוץ לבית הספר יש מעורבות נמוכה יותר של המפקחים לעומת מעורבותם בתכניות שבהן יועצת בית הספר משמשת כמנחה.

לסיכום, מהנתונים עולה כי היועצות המנחות את התכנית בבתי הספר מעורבות בחלקים המהותיים של התכנית, ובהם התכנים של התכנית והדינמיקה הקבוצתית בה, בעוד יועצות שאינן מנחות את התכנית מעורבות בעיקר בחלקים הטכניים כמו תיאום לוחות זמנים, תיאום כיתה ואמצעי המחשה, ונוכחותן של המנחות במפגשים אינה סדירה. המשמעות היא שהתכנית תורמת מאוד לפיתוח המקצועי בתחום ההכוונה לקריירה של היועצות שמנחות אותה, אך היא תורמת מעט, אם בכלל, ליועצות שאינן מנחות אותה.

לגבי מעורבותם של מנהלי בתי הספר בתכנית, נראה כי הם אינם מעורבים בתכנית באופן שוטף, אך בהתחשב בעובדה שהתכנית אינה נמצאת בליבת העשייה בבית הספר – יהיה נכון לומר שהמנהלים דווקא מכירים אותה ויודעים מה נעשה בה במידה רבה.

לגבי מעורבות המפקחים של בתי הספר, נראה כי היא נמוכה באופן כללי, אך בתכניות שבהן היועצת משמשת כמנחה, ניכר כי מעורבות המפקחים גבוהה יותר בהשוואה לתכנית שבה המנחים מגיעים מבחוץ.

פרק 3: תפיסות התלמידים המשתתפים בתכנית בנוגע לעתידם המקצועי

בפרקים הקודמים בדקנו את מאפייני הקבוצות המשתתפות בתכנית וכן את מעורבות אנשי הצוות. בפרק זה נרצה להבין את תחושותיהם ותפיסותיהם של התלמידים בקשר לכוונותיהם להמשיך בלימודים ולרכוש מקצוע לאחר סיום הלימודים בבית הספר. כדי להבין את תחושותיהם של התלמידים הנוגעות לגיבוש ההחלטה לאיזה כיוון לפנות מבחינה לימודית ותעסוקתית, נשאלו התלמידים אם בכוונתם ללמוד לימודים אקדמיים לאחר שסיימו את לימודיהם בבית הספר וכן, אם יש להם כיוון מועדף שאליו יפנו לצורך בחירת מקצוע עתידי. בנוסף נשאלו התלמידים על מידת השפעתן של דמויות שונות מחייהם (הורים, משפחה, חברים, מורים וכו') על בחירת הכיוון המקצועי שלהם. לבסוף נתבקשו התלמידים לדרג מהי מידת החשיבות שהם מייחסים לגורמים שונים בנוגע לקביעת מקצועם העתידי (מקצוע עם ביקוש בשוק העבודה, התאמה של המקצוע לכישוריהם, אפשרות להתקדם ולהתפתח, התאמה לרצון ההורים ועוד). כזכור, השאלון הועבר לקראת סיום שנת הלימודים לכיתות י"א ו"ב ולכיתות י"ב.

3.1 כוונות התלמידים לרכישת השכלה גבוהה

התלמידים נשאלו על כוונותיהם **להמשיך לימודים אקדמיים** לאחר סיום הלימודים. לוח 15 מציג את תשובות התלמידים.

לוח 15: כוונות התלמידים ללמוד לימודים אקדמיים לאחר סיום לימודי בית הספר - דיווחי תלמידים (שיעור המשיבים)

י"ב (N=2,607)	י"א (N=3,205)	כלל התכנית (N=5,812)	
46%	45%	45%	אני מתכוון ללמוד והחלטתי מה אלמד
47%	50%	51%	אני מתכוון ללמוד אך עדיין לא החלטתי מה אלמד
4%	3%	2%	אני מתלבט אם להמשיך ללמוד או לא
3%	2%	2%	אני לא מתכוון להמשיך ללמוד

מהנתונים עולה כי 96% מהתלמידים בתכנית מתכוונים להמשיך ללימודים אקדמיים לאחר סיום הלימודים בבית הספר. בשתי שכבות הגיל נראה כי מחצית מהתלמידים עדיין לא החליטו מה ילמדו. התלמידים אשר דיווחו כי החליטו לגבי לימודיהם התבקשו לפרט מה בכוונתם ללמוד. ניתוח מגוון המקצועות שאותם פירטו התלמידים מעלה כי בכוונת 20% מהתלמידים לבחור באחד מבין מגוון מקצועות הרפואה, 13% מהתלמידים פירטו כי הם מתכוונים לפנות לאחד ממקצועות ההנדסה (הנדסה אזרחית, הנדסה ביו-רפואית, הנדסה גנטית, הנדסת בניין,

הנדסת חשמל, הנדסת תוכנה וכדומה), 12% מהתלמידים פירטו כי היו מעוניינים ללמוד סיעוד ועבודה סוציאלית, 7% מהתלמידים פירטו כי ברצונם ללמוד מחשבים, מדעי המחשב, מערכות מידע ומדעי החשמל, 6% ציינו את מקצועות החינוך והחינוך המיוחד, 4% נוספים מעוניינים ללמוד ניהול עסקים, כלכלה, חשבונאות או ראיית חשבון, 4% מדעי החברה, ו-4% נוספים מעוניינים בתחום של מדעי החיים. תלמידים נוספים העלו מגוון מקצועות נוספים (וטרינר, נהג, עיצוב גרפי ועוד).

3.2 בחירת התלמידים במקצוע שבו ירצו לעסוק בעתיד

התלמידים נשאלו לגבי בחירת המקצוע שבו ירצו לעסוק בעתיד. לוח 16 מציג את תשובות התלמידים.

לוח 16: כיוון תעסוקתי - דיווחי תלמידים (שיעור המשיבים)

י"ב (N=2,607)	י"א (N=3,205)	כלל התכנית (N=5,812)	"איזה משפט מבין המשפטים הבאים מתאר אותך בצורה הטובה ביותר כרגע"
32%	30%	31%	אני כבר די בטוח באיזה מקצוע אני אבחר
21%	22%	21%	אני שוקל לבחור מקצוע מסוים אבל רוצה לוודא שהוא אכן מתאים לי
16%	18%	18%	אני שוקל מקצוע מסוים אבל הייתי רוצה לבדוק אפשרויות נוספות
17%	18%	17%	אני מתלבט בין מספר מקצועות ספציפיים
7%	7%	7%	יש לי כיוון כללי בלבד
7%	6%	6%	עדיין אין לי כל כיוון בבחירת מקצוע

94% מכלל התלמידים דיווחו כי יש להם כיוון תעסוקתי מסוים. כשליש כבר די בטוחים במקצוע שאותו יבחרו ומחציתם שוקלים ומתלבטים בין האפשרויות. לא נמצאו הבדלים בין שתי שכבות הגיל. ניתוח נוסף שבדק את הקשר בין כוונות התלמידים לרכוש השכלה גבוהה ובין בחירת התלמידים במקצוע שבו ירצו לעסוק בעתיד העלה כי מבין 45% התלמידים בכלל התכנית אשר דיווחו כי הם מתכוונים ללמוד ואף החליטו מה ירצו ללמוד - מרביתם (61%) דיווחו גם כי הם כבר די בטוחים במקצוע שבו יבחרו לעסוק בעתיד. ניתוח נוסף לא מצא קשר בין ההחלטה של התלמידים מה ללמוד ובין מין התלמידים וכמו כן לא נמצא קשר בין החלטה זו להשכלת ההורים.

לסיכום, התלמידים נשאלו לגבי כוונותיהם להמשיך בלימודים אקדמיים ולגבי בחירתם במקצוע תעסוקתי. נראה כי מרבית התלמידים בתכנית מעוניינים להמשיך ללימודים אקדמיים וקרוב למחציתם כבר החליטו מה הם מעוניינים ללמוד. מרבית התלמידים אף דיווחו כי הם יודעים במה יעסקו או לפחות שיש להם כיוון שאליו יעדיפו לפנות. נוסף על כך, למרב התלמידים שבחרו בכיוון לימודים יש כיוון מקצועי ברור. נתונים אלו מבליטים את המודעות הרבה שיש לתלמידים המשתתפים בתכנית על אודות רכישת השכלה גבוהה.

3.3 חשיבות גורמים שונים בבחירת המקצוע העתידי

התלמידים נשאלו על החשיבות שהם מייחסים לגורמים שונים בבחירת המקצוע שלהם בעתיד. הנתונים מוצגים בלוח 17.

לוח 17: חשיבות גורמים שונים במקצוע עתידי- דיווחי תלמידים (שיעור המשיבים "במידה רבה" או "רבה מאוד")

י"ב (N=2,607)	י"א (N=3,205)	כלל התכנית (N=5,812)	"כשאתה חושב על המקצוע שתרצה לעסוק בו בעתיד, חשוב לך שהוא..."
90%	94%	92%	יאפשר לך להתקדם ולהתפתח
90%	94%	92%	יתאים לכישורים שלך
86%	88%	87%	יהיה לך מעניין
84%	86%	85%	יאפשר לך להרוויח משכורת מכובדת
83%	85%	84%	יתאים לאמונות ולערכים שלך
83%	84%	83%	יהיה לו ביקוש בשוק העבודה
73%	78%	76%	יהיה מקצוע יוקרתי
45%	43%	44%	שיאפשר לשלב עבודה תוך כדי הלימודים
40%	39%	40%	לא ידרוש ממך לימודים ארוכים וקשים
35%	36%	36%	יתאים לרצון ההורים שלך
29%	25%	27%	שיהיה אפשר ללמוד אותו באוניברסיטה או במכללה קרוב לבית שלך
15%	14%	14%	יהיה מקצוע דומה לזה של בני משפחתך

הנתונים מצביעים כי מרבית התלמידים (92%) רואים בקידום בעבודה ובהתפתחות מקצועית גורמים חשובים במידה רבה או רבה מאוד, כמו גם התאמה מקצועית לכישורים שלהם (92%) ועניין בעבודה (87%). כ-85% מכלל התלמידים ציינו כי חשובה להם מאוד משכורת מכובדת, התאמה של המקצוע לאמונות ולערכים שלהם וביקוש למקצוע בשוק העבודה. אחוזים גבוהים אלו מדגישים את מודעות התלמידים ליכולותיהם ולנטיותיהם האישיות וכן לצורכי שוק התעסוקה. אחוזים נמוכים יותר, אם כי עדיין גבוהים, בקרב התלמידים ייחסו חשיבות לגורם היוקרתי (76%) של המקצוע. אחוזים נמוכים מכך בקרב התלמידים נקבו בגורמי נוחות, כגון מקצוע שיאפשר להם לשלב עבודה בלימודים (44%), ומקצוע שאפשר יהיה לרכוש אותו באוניברסיטה או במכללה הקרובים לביתם (27%). יותר משליש מהתלמידים העידו כי שכשהם חושבים על המקצוע שבו ירצו לעסוק בעתיד, חשוב להם להתאים אותו לרצון ההורים. שיעורים פחותים מכך בקרב התלמידים רואים את מקצועם העתידי כמקצוע דומה לזה של בני משפחתם (14%). בהקשר זה לא נראו הבדלים בין שכבות הגיל או בין התכניות השונות.

3.4 מי משפיע על בחירת התלמידים הנוגעת לעתידם המקצועי?

כדי לבדוק מהם הגורמים השונים המשפיעים על קבלת ההחלטות של התלמידים הנוגעות לעתידם המקצועי - נשאלו התלמידים לגבי דמויות בחייהם המשפיעות על הכיוון שאותו יבחרו. לוח 18 מציג את תשובותיהם.

לוח 18: מידת ההשפעה של גורמים שונים על קבלת ההחלטה באיזה מקצוע לעסוק בעתיד - דיווחי (שיעור המשיבים "במידה רבה" או "רבה מאוד")

י"ב (N=2,607)	י"א (N=3,205)	כלל התכנית (N=5,812)	
56%	47%	46%	ההורים שלי
22%	20%	21%	המשפחה המורחבת שלי (אחים, דודים וכו')
22%	19%	20%	יועצת בית הספר
17%	18%	17%	החברים שלי
15%	16%	15%	מחנך הכיתה שלי
11%	10%	10%	רכז השכבה
11%	8%	9%	איש / אנשי צוות אחרים בבית הספר שלי

נראה כי להורי התלמידים ההשפעה הגדולה ביותר על ילדיהם בנוגע להחלטה על בחירת מקצוע לעתיד, זאת אף שרק כמחצית מהתלמידים דיווחו כי ההורים שלהם הם גורם המשפיע במידה רבה או רבה מאוד על קבלת החלטה זו. כ-20% מהתלמידים דיווחו כי המשפחה המורחבת ויועצת בית הספר משפיעים במידה רבה או רבה מאוד על ההחלטה באיזה מקצוע לעסוק בעתיד. פחות מכך ציינו התלמידים את חבריהם כגורם משפיע על ההחלטה (17%), ואף פחות מכך הם ציינו דמויות שונות בבית הספר. בהשוואה בין שכבות הגיל, נראה פער בין השכבות בנוגע להשפעת ההורים – בשכבה י"ב מדווחים התלמידים על השפעת ההורים בשיעורים גבוהים יותר (56%) מאשר בשכבת י"א. בניית נוסף המשווה בין התכניות נמצא הבדל בין התלמידים בממד של השפעת היועצת על החלטתם: בתכנית של החברה למתנ"סים דיווחו 26% מהתלמידים על השפעה רבה של היועצת, ואילו בתכנית של עתיד ציינו 20% מהתלמידים את השפעת היועצת, זאת לעומת 14% בקרב התלמידים בתכנית של קו משווה (14%), שבה היועצת אינה מנחה את התכנית. לגבי שאר הגורמים לא נמצאו הבדלים בין התכניות השונות.

נוסף על כך ניתנה לתלמידים האפשרות לבחור בשאלון ב"מישהו אחר" כגורם המשפיע על קבלת ההחלטה שלהם באיזה מקצוע לעסוק בעתיד. 17% מכלל התלמידים סימנו תשובה זו. בקרב שכבה י"ב כחמישית (19%) מכלל התלמידים מציינים גורם אחר המעורב בהשפעה על החלטתם לגבי המקצוע שבו יעסקו בעתיד, שיעורים גבוהים יותר שאלו שבחרו באפשרות זו בשכבה י"א (16%).

לסיכום, בהתאם להגדרות התכנית, מרבית (96%) התלמידים המשתתפים בתכנית הביעו כוונות להמשיך ללימודים אקדמיים לאחר סיום הלימודים, כמחצית מתוכם כבר קיבלו את ההחלטה מה ללמוד. למרבית התלמידים (94%) יש כיוון תעסוקתי כלשהו, ומתוכם שליש יש כבר כיוון תעסוקתי ברור. לכרבע מהתלמידים בתכניות שבהן היועצת משמשת כמנחה - יש לה מידת השפעה גבוהה יותר על החלטת התלמידים מאשר מידת השפעתה עליהם בתכנית שבה מובאים מנחים מן החוץ. מחצית מהתלמידים לערך מעידים כי להוריהם השפעה חשובה על החלטתם ובחירתם במקצוע שבו יעסקו בעתיד, אך עולה גם כי רצון ההורים אינו הגורם החשוב ביותר מבחינתם של התלמידים בהקשר זה. התלמידים מחפשים בראש ובראשונה מקצוע שיאפשר להם להתקדם ולהתפתח, שיתאים לכישורים שלהם, שיספק להם עניין ויאפשר להם להרוויח משכורת מכובדת.

פרק 4: תפיסות אנשי הצוות לגבי חשיפת התלמידים לאקדמיה ולתעסוקה עתידית ולגבי תכניות דומות הקיימות בבית ספר

בפרק הקודם הוצגו תפיסות התלמידים לגבי עתידם המקצועי והלימודי. בפרק זה יוצגו תפיסות אנשי הצוות לגבי חשיפת התלמידים לנושא האקדמיה והתעסוקה העתידית, וכן תכניות קיימות בבית הספר העוסקות אף הן בנושא זה. נושא ההכוון התעסוקתי והלימודי הוא נושא הנדון רבות בבתי ספר תיכוניים. התכנית 'ייעוץ והכוון קדם-אקדמיים לתלמידי תיכון בחברה הערבית' מאפשרת קבלת פרקטיקה סדורה, הכוללת תכנים והוראות מוגדרים (לפי מתווה התכניות של קו משווה, עתיד והחברה למתנ"סים¹⁵). הפרק יציג את תפיסות אנשי צוות בנוגע לחשיפת התלמידים לאקדמיה ולתעסוקה עתידית, את העיסוק של בית הספר בנושא טרום התכנית ואת התכניות המקבילות הקיימות בבית הספר.

4.1 תפיסות אנשי הצוות בנוגע לחשיפת התלמידים לאקדמיה ולתעסוקה עתידית

98% ממנהלי בתי ספר המשתתפים בתכנית מסכימים במידה רבה או רבה מאוד כי תפקיד בית הספר, בין היתר, הוא לחשוף את התלמידים לאקדמיה. נוסף על כך, נשאלו יועצות בית הספר ומנהלי בתי הספר באיזו כיתה לדעתם נכון **להתחיל להתייחס** לתכנון הקריירה, ללימודים אקדמיים ולעתידם של תלמידיהם. לוח 19 מציג את הנתונים.

לוח 19: באיזו כיתה נכון להתחיל להתייחס לנושא תכנון הקריירה, הלימודים האקדמיים ועתיד התלמידים - דיווחי מנהלים ויועצות (שיעור המשיבים)

יועצות (N=103)	מנהלים (N=97)	
32%	28%	כיתה ט'
39%	44%	כיתה י'
18%	21%	כיתה י"א
	3%	כיתה י"ב
11%	4%	אחר

¹⁵ 'קו משווה' - תכנית הכוון קריירה לתיכונים בבתי ספר ערביים- מתווה לתכנית כיתות י"א-י"ב. עתיד - תכנית הכוון לקריירה, שלב ראשון, אגבאריה, ח, יחיא, א. 2014-2015. "המסע האישי שלי אל האקדמיה", תכנית דו-שנתית להכוון תלמידים ותלמידים לאקדמיה. המחלקה להתחנכות ולמידה - החברה למתנ"סים, דצמבר 2014

נראה כי לתפיסת מרבית אנשי הצוות, מנהלים ויועצות (44% ו-39% בהתאמה), כיתה י' היא השלב שבו מתאים ביותר **להתחיל** להתייחס לנושא תכנון הקריירה, לימודים אקדמיים ועתידם של התלמידים. קרוב לשליש מאנשי הצוות, מנהלים ויועצות, תופסים את כיתה ט' כגיל המתאים ביותר להתייחסות לנושא זה (28% ו-32% בהתאמה). בשיעורים פחותים מכך ציינו אנשי הצוות את שכבת י"א כמתאימה ביותר לשם התחלת ההתייחסות לנושא (21% ו-18% בהתאמה) ושיעור נמוך מאוד בקרב המנהלים ציינו את כיתה י"ב כמתאימה ביותר. כמו כן, מאחר שלמנהלים וליועצות ניתנה האפשרות לציין שכבות גיל נוספות שאינן כלולות בשאלון, ציין מיעוט קטן מקרב המנהלים ויועצות כי כבר בכיתה ז' או אף לפני התיכון נכון להתחיל ולהתייחס לנושא תכנון הקריירה, הלימודים האקדמיים ועתידם של התלמידים.

אנשי הצוות נשאלו גם באיזו כיתה נכון לתפיסתם **להתחיל בתכנית להכוונת התלמידים ללימודים אקדמיים**. לוח 20 מציג את הנתונים.

לוח 20: באיזו כיתה נכון להתחיל בתכנית להכוונת התלמידים ללימודים אקדמיים-

דיווחי מנהלים ויועצות

(שיעור המשיבים)

יועצות (N=103)	מנהלים (N=97)	
26%	19%	כיתה ט'
44%	45%	כיתה י'
23%	33%	כיתה י"א
2%	2%	כיתה י"ב
5%		אחר

על פי הממצאים, רק שליש מהמנהלים וכרבע מהיועצות (23%) **חושבים כי נכון להתחיל את התכנית במתכונתה הנוכחית בשכבה י"א**. לעומת זאת, קרוב למחצית מאנשי הצוות מאמינים כי **נכון להתחיל את התכנית כבר בשכבה י'**. **כחמישית מאנשי הצוות מאמינים כי נכון יהיה להתחיל בה כבר בכיתה ט'**. אחוזים בודדים סבורים שנכון יהיה להתחיל בה בשכבה י"ב.

לאנשי הצוות ניתנה אפשרות לענות תשובה אחרת, מספר יועצות טענו כי לתפיסתן יש להתחיל את התכנית להכוונת התלמידים ללימודים אקדמיים מחטיבת ביניים או אף מבית ספר יסודי ומנהל אחד טען שיש להתחיל את התכנית בסמסטר האחרון של שכבה י"א.

ממצאי הראיונות האיכותניים מלמדים כי מנהלים, יועצות ותלמידים הצביעו על הצורך להתחיל בתכנית בכיתה י'. לדבריהם, הדבר יאפשר לבנות את התכנית באופן מדורג יותר, להפחית את העומס על התלמידים בכיתות י"א-י"ב, לעסוק בנושא באופן מקיף יותר ולסייע לתלמידים בבחירת המגמות בתיכון בהלימה לנטיותיהם האישיות.

לדברי תלמידים בקבוצת מיקוד: "אולי שיתחילו את התכנית בשלב יותר מוקדם כי אנו עמוסים בלימודים והתכנית הייתה עזרת לנו לקבל החלטות טוב יותר בעבר בזמן ההחלטה לגבי תחומי התמחות של התיכון".

לסיכום, נראה כי לתפיסת מרבית אנשי הצוות יש להתייחס לנושא תכנון הקריירה, לימודים אקדמיים ועתידם של התלמידים כבר מכיתה י', ובדומה לכך, לתפיסתם, נכון יהיה להתחיל בכיתה זו את התכנית להכוונת התלמידים ללימודים אקדמיים.

4.2 העיסוק של בית הספר בנושא טרום התכנית ותכניות מקבילות

אנשי הצוות נשאלו גם באיזו כיתה מתחילה בבית ספרם ההתייחסות לנושא תכנון הקריירה והלימודים האקדמיים ועתיד התלמידים. לוח 21 מציג את הנתונים.

לוח 21: באיזו כיתה בבית הספר מתחילה ההתייחסות לנושא תכנון הקריירה, לימודים אקדמיים ועתיד של התלמידים (שיעור המשיבים)

יועצות (N=103)	מנהלים (N=97)	
12%	15%	כיתה ט'
39%	43%	כיתה י'
38%	30%	כיתה י"א
10%	8%	כיתה י"ב
2%	3%	אחר

כ-40% מאנשי הצוות דיווחו כי ההתייחסות לנושא תכנון הקריירה, לימודים אקדמיים ועתידם של התלמידים מתחיל בבית ספרם **בתיכון בכיתה י'**. כ-35% נוספים דיווחו על כיתה י"א כשכבה שבה מתחילים להתייחס לנושא. שיעור קטן יותר בקרב אנשי הצוות מדווחים כי ההתייחסות לנושא מתחילה כבר בכיתה ט' (12%-15%) או בכיתה י"ב (8%-10%). מאחר שלמנהלים וליועצות ניתנה האפשרות לענות תשובה אחרת, דיווח שיעור נמוך מאוד בקרב המנהלים והיועצות כי ההתייחסות לנושא תכנון הקריירה, לימודים אקדמיים ועתידם של התלמידים בבית הספר מתחיל בכיתה ז'.

כ-76% מהמנהלים **מדווחים כי קיימות תכניות נוספות העוסקות בלימודים אקדמיים והכוון מקצועי**. המנהלים ציינו כי ישנן תכניות שונות שמעבירה היועצת, תכניות המועברות על ידי מפעילים מבחוץ, מטעם גופים כגון מועצות מקומיות, אוניברסיטאות ומכללות, עמותות וכדומה. עוד העלו המנהלים כי מתקיימים ימים מרוכזים שבהם מגיעים לבית הספר אורחים מבחוץ וכן שהתלמידים יוצאים לסיורים באקדמיה. מנהלים רבים העלו כי בוגרים של בית הספר מגיעים אליו כדי להרצות, ומנהלים נוספים העלו כי יש הכוון מקצועי בבית ספרם. הניתוח האיכותני מפרט את סוגי הפעילויות השונים המתקיימים בבית הספר.

עיבוד הראיונות האיכותניים עם היועצות מלמד כי הייתה בבתי הספר פעילות בתחום ההכוון לקריירה עוד לפני תחילתה של התכנית הנוכחית, ובחלקם אף נעשתה פעילות ענפה ומגוונת בתחום זה. ניתן לחלק את הפעילות שתוארה על ידי היועצות למספר סוגים:

הנחיה קבוצתית/כיתתית – יועצות רבות דיווחו בראיונות כי טרם תחילתה של התכנית הנוכחית, הן כבר עסקו בנושא הכוון לקריירה והן עדיין עוסקות בו במסגרת הנחיה של קבוצות תלמידים או כיתות אם שלמות. לדבריהן, הן עושות זאת באמצעות פעילויות שהן עצמן פיתחו או כאלה שלמדו במסגרת השתלמויות בנושא שבהן השתתפו. חלקן ציינו כי פעילות זו נעשתה בשיתוף מחנכות הכיתות. עם זאת, ניכרה שונות רבה בין היועצות בכל הנוגע לדיווחיהן על תדירות קיום הפעילויות במהלך שנת הלימודים ועל השכבות שבהן מתקיימת הפעילות.

מבחינת הנושאים שבהם עוסקות הפעילויות, ציינו היועצות נושאים שחלקם דומים ואף זהים לאלו המופיעים בתכניות המפעילים: קבלת החלטות, בחירה, פיתוח האישיות, היכרות עצמית (חזקות וחולשות), גיבוש זהות, היכרות עם תחומי לימודים, היכרות עם מוסדות אקדמיים, תנאי קבלה ועוד. מדבריהן ניכר כי חלקן הצליחו לגעת בהיבטים מגוונים של הנושא ולרדת לעומקו, וחלקן עסקו בנושא בצורה מצומצמת ושטחית יותר.

לדברי יועצת שעוסקת בנושא בצורה אינטנסיבית, ללא קשר לתכנית: "אני מעבירה בכיתה י' סדנה שבועית בנושא קבלת החלטות, לקראת קבלת החלטות לגבי התמחויות. הסדנה מתקיימת כשיעור פעם בשבוע. לכיתות י"ב אני מעבירה שיעור בשבוע גם בנושא קבלת החלטות והיכרות עם התחומים המתאימים להם, תנאי קבלה ועוד".

לדברי יועצת נוספת שעוסקת בנושא בצורה אינטנסיבית, ללא קשר לתכנית: "בשנה שעברה העברתי לכל שכבת י"ב 10 שיעורים והתמקדתי בכל הקשור לבחירה והתאמת מקצוע. עשיתי עבודה סדנאית, בעניין גיבוש זהות, התלמידים מילאו טפסי קבלת החלטות ושוחחנו על הגורמים המשפיעים על קבלת החלטות, התלמידים הציגו הדמויות שעד כה יעצו לו והשפיעו עליו בזמן קבלת החלטות, למשל כשהיו צריכים לקבל החלטות לגבי התמחויות".

ייעוץ אישי לתלמידים – היו יועצות שדיווחו בראיון כי הן מקיימות עם תלמידים שמעוניינים בכך פגישות ייעוץ אישיות בנושא הכוון לקריירה. אחת היועצות אף ציינה כי היא נפגשה אישית עם כל תלמידי שכבה י"ב בנושא. פעילות זאת אינה כלולה באופן פורמאלי בתכניות של המפעילים¹⁶.

יום שיא בנושא הכוון אקדמי/הכוון לקריירה – היו יועצות שדיווחו כי בבית הספר מתקיים אחת לשנה בדרך כלל "יום שיא" בנושא הכוון לקריירה, העוסק בעיקר בהשכלה גבוהה. במסגרת יום זה, מחמנים לבית הספר נציגים של מוסדות אקדמיים שונים (אוניברסיטאות ומכללות) על מנת להציג את תחומי הלימוד הנלמדים בהם, תנאי הקבלה לתחומים השונים ועוד. בחלק מבתי הספר קיימת התייחסות גם לנושא התעסוקתי באמצעות הצגת נתונים שונים לתלמידים ו/או באמצעות מפגשים עם בוגרי בית הספר העוסקים במקצועות שונים. פעילות זאת אינה כלולה בתכניות של המפעילים, אך חלקם מסייעים לבתי הספר בארגונה.

¹⁶ על פי מובילי התכנית פעילות זה מתבצעת במסגרת תכנית מקבילה הקיימת בתכנית הות"ת – תכנית רואד

לדברי יועצת בבית ספר המקיים יום שיא בנושא הכוון לקריירה: "המנהל מקיים כל שנה יריד של השכלה גבוהה. הוא מזמין נציגים מהמכללות והאוניברסיטאות וכל גורם מציג את ההתמחויות, והמגמות שמתאימים לחברה הערבית. הם מחלקים עלונים, ומציגים סטטיסטיקה לגבי הסטודנטים הערבים".

באחד מבתי הספר בחברה הדרוזית, המעודד גיוס לצה"ל, ציינה היועצת כי הוצגו לפני התלמידים האפשרויות והמסלולים הקיימים בעתודה האקדמית.

הרצאות אורח – היו יועצות שציינו בראיון כי במסגרת העיסוק בהכוון אקדמי מגיעים לבתי הספר מרצים אורחים מתחומים שונים. להלן מספר דוגמאות לכך: הרצאות של אקדמאיים ואנשי מקצוע שהציגו לתלמידים את סיפור חייהם, מסלול הקריירה שלהם והגורמים שסייעו להם להצליח. מרצה שדיבר עם התלמידים על דרישות שוק העבודה והציג להם נתונים סטטיסטיים בנושא. הרצאה בנושא קריטריונים לבחירת מקצוע עתידי. הרצאות של פרופסורים מצליחים מהחברה הערבית שדיברו עם התלמידים וההורים ועוד. הרצאות אלה אינן כלולות בתכניות של המפעלים.

לדברי אחת היועצות: "הזמנו מרצים שהם פרופסורים מצליחים מהחברה הערבית שירצו מול התלמידים או מול ההורים, כמו: חסן חלילה, חוסאם חאיק, פרופ' אבריק ועוד. מדי חודש מגיע פרופסור אחר להרצות כדי להוות דוגמה אישית".

ביקורים וסיורים – היו יועצות בבתי ספר שונים שציינו כי בדומה לתכניות של המפעלים, העיסוק בהכוון לקריירה בבתי הספר כולל ביקור של תלמידים במוסדות אקדמיים בעיקר, אך גם במקומות תעסוקה. למשל, ביקור בטכניון, ביקור באוניברסיטת חיפה (כולל ביקור בפקולטות ובמעבדות), ביקור במכללת אלקאסמי בבאקה אל-ג'רבייה, ביקור במכללת סכנין ועוד. בבתי ספר מסוימים התלמידים יוצאים לימים פתוחים במוסדות אקדמיים, אך לא ברור אם הדבר נעשה במסגרת בית הספר או רק בעידודו. כמו כן, ציינו מיעוט מהיועצות כי נערכו ביקורים של תלמידים בחברות היי-טק בחיפה.

לדברי אחת היועצות: "בשנה שעברה הלכו לאוניברסיטת חיפה. התלמידים הכירו פקולטות. היינו בפקולטה לביולוגיה ונכנסנו למעבדה".

אבחון נטיות אישיות – היו יועצות שציינו כי הן נותנות לתלמידים להשתמש בכלי אבחון מובנים דוגמת שאלון 'הולנד' וכלים נוספים לבדיקת הנטיות האישיות שלהם. הדבר נעשה בדרך כלל במסגרת המפגשים עם היועצת או המחנכת או במקרים מסוימים באמצעות עמותה חיצונית העוסקת בנושא. פעילות זאת כלולה בתכנית של חלק מהמפעלים, אך היא אינה כוללת ייעוץ אישי.

לדברי יועצת אחרת: "יש לנו השנה שתי עמותות שנותנות ייעוץ אישי לתלמידי י"ב. הם מעבירים לתלמידים שאלון נטיות וחקקות ולפי התוצאות הם מציעים לתלמידים כיוון".

הכשרות והשתלמויות – יועצות רבות ציינו כי הן השתלמו בעבר בנושא הכוון לקריירה, במסגרות שונות. אחת היועצות ציינה כי היא משתתפת השנה בהשתלמות בנושא חינוך לקריירה יחד עם מחנכות שכבת י"א. השתלמות זו כוללת שמונה מפגשים בנושא, שאותם מנחים היא והמחנכות.

סיוע של עמותות וגופים פרטיים - חלק ניכר מהפעילויות שצוינו עד כה נעשות על ידי היועצות והמחנכות בבתי הספר, אולם ישנן פעילויות רבות שבהן מעורבים עמותות וגופים פרטיים שונים העוסקים בנושא חינוך לקריירה בחברה הערבית. מעורבותם משתנה מפעילות לפעילות ובאה לידי ביטוי בעיקר במימון פעילויות, בארגון פעילויות ובהדרכה של תלמידים. בין הגופים שהחכרו בהקשר זה היו 'קו משווה' (אחד משלושת המפעילים של התכנית), 'אינסון', 'הון אנושי', 'אגודת האקדמאים הערבים', 'רואד' ו'אקרא'.

מכלול הממצאים האיכותניים מלמד כי ללא קשר לתכנית, בתי הספר עושים פעילויות מגוונות בנושא החינוך לקריירה, אשר חלקן זהות או דומות לתכניות של שלושת המפעילים וחלקן משלימות אותן. עם זאת, קיימת שונות גדולה בין בתי הספר במאפייני העיסוק בתחום זה (למשל, שכבות גיל, היקף, תדירות, תכנים וכו'), המצביעה על כך שאין תכנית ופרקטיקה סדורות לעיסוק בנושא החינוך לקריירה, והדבר תלוי במידה רבה ביחמה של בתי הספר, במשאבים העומדים לרשותם, בהיכרות של היועצות עם התחום וביכולתן ליצור שיתופי פעולה עם גופים חיצוניים שונים בחברה הערבית העוסקים בתחום.

לסיכום, אנשי הצוות מודעים לחשיבות הנושא ופועלים להכוונת תלמידיהם לאקדמיה ולתעסוקה עתידית. לפי מרבית אנשי הצוות, כבר בתחילת התיכון (כיתה י') יש להתחיל לתת הכוונה לתלמידים באמצעות התכניות הקיימות בכלל והתכנית הנדונה בפרט. במקביל ואף בטרם תחילתה של התכנית הנדונה, דיווחו אנשי הצוות על מגוון רב של תכניות הקיימות בבית ספרם. מהראיונות האיכותניים עם היועצות עולה כי בתי הספר עסקו בנושא החינוך לקריירה עוד לפני כניסתה של התכנית, ובחלק מבתי הספר אף ניכר כי קיימת עשייה מגוונת וענפה בנושא. עם זאת, קיימת שונות גדולה בין בתי הספר במאפייני העיסוק בנושא (למשל, שכבות גיל, היקף, תדירות, תכנים וכו'), המלמדת על כך שאין תכנית ופרקטיקה סדורות בבתי הספר לעיסוק בנושא וניכר כי הדבר תלוי במידה רבה ביוזמה שלהם, במשאבים העומדים לרשותם, בהיכרות של היועצות עם התחום וביכולתן ליצור שיתופי פעולה עם גופים חיצוניים שונים העוסקים בתחום בחברה הערבית. אי לכך, ניתן לומר שהערך המוסף של התכנית לבתי הספר הוא בבניית מסגרת לעיסוק בתחום החינוך לקריירה, הכוללת נושאים ופרקטיקה סדורים ומובנים והמאפשרת פיתוח מקצועי של היועצות שעוברות הכשרה של המפעיל (עתיד והחברה למתנ"סים) והמשמשות מנחות בתכנית.

פרק 5: יישום התכנית

עד עתה נבדקו מאפייני התכנית הקשורים לתחומים אלה: מאפייני קבוצות הלימוד, השיקולים לבחירת התלמידים, מעורבות אנשי הצוות בתכנית ותפיסותיהם לגבי לחשיפת התלמידים לאקדמיה ולתעסוקה עתידית. כמו כן נסקרו תפיסות התלמידים הנוגעות לעתידם המקצועי והלימודי. בפרק זה נרצה להבין כיצד מיושמת התכנית בבית הספר. כאמור, התכנית מופעלת על ידי שלושה גופים – 'קו משווה', 'החברה למתנ"סים' ו'עתיד'. מודל העבודה של 'קו משווה' עם בתי הספר בתכנית שונה מהמודלים של שני המפעילים האחרים. השוני העיקרי הוא שהמנחים של 'קו משווה' הם חיצוניים לבית הספר ומגיעים אליו לצורך הנחיית הסדנה בלבד, בעוד המנחים של 'החברה למתנ"סים' ו'עתיד' הן לרוב היועצות של בתי הספר שעברו הכשרה מיוחדת לשם כך. שוני נוסף, הוא שאת הסדנאות של 'קו משווה' מנחים שני מנחים ב-"CO" (אחד מהם דובר ערבית והשני דובר עברית), ואילו את הסדנאות של 'החברה למתנ"סים' ו'עתיד' מנחה יועצת אחת בלבד.

פרק זה בוחן את הקשר בין הגוף המפעיל לבית הספר, את מבנה התכנית, מרכיבי התכנית ומידת תרומתם של המרכיבים השונים להצלחתה. הפרק יבחן את שני המודלים בתכנית: המודל שבו היועצת משמשת כמנחת התכנית והמודל שבו המנחים מגיעים מחוץ לבית הספר. לבסוף יוצגו נתונים לגבי השפה העיקרית בתכנית זו והקשר עם הורי התלמידים המשתתפים בה.

5.1 הקשר עם הגוף המפעיל

הגופים המפעילים בבתי הספר מתבקשים ליזום עבודה משותפת מול יועץ/ת בית הספר שבו מופעלת התכנית¹⁷. מנהלי בתי הספר נשאלו בהקשר זה לגבי התמיכה השוטפת של המפעיל בבית הספר - באיזו מידה המפעיל מכיר את מאפייני בית הספר ובאיזו מידה המפעיל פתוח לעריכת שינויים בתכנית בהתאם לצורכי בית הספר. לוח 23 מביא את תשובותיהם.

לוח 23: קשר בין המפעיל לבית הספר - דיווחי מנהלים (שיעור המשיבים "במידה רבה" או "רבה מאוד")

קו משווה (N=36)	חברה למתנ"סים (N=38)	עתיד (N=23)	כלל התכנית (N=97)	באיזו מידה...
78%	78%	74%	77%	קיימת תמיכה שוטפת של המפעיל בבית הספר
72%	74%	61%	72%	המפעיל מכיר את מאפייני בית הספר (רמת התלמידים, כמות התלמידים וכו')
66%	86%	80%	77%	המפעיל פתוח לעריכת שינויים בתכנית בהתאם לצורכי בית הספר

¹⁷ מתוך: מרכז פומבי דו-שלבי מספר 01/2014 להפעלת תכנית ייעוץ והכוון קדם-אקדמיים לתלמידי תיכון בחברה הערבית (נוסח מעודכן)

נראה כי **מרבית המנהלים (77%) מסכימים במידה רבה או רבה מאוד כי קיימת תמיכה שוטפת של המפעיל בבית הספר: המפעיל מכיר את מאפייני בית הספר (72%) ופתוח לעריכת שינויים בתכנית בהתאם לצורכי בית הספר (77%)**. בהשוואה בין התכניות השונות נראה **שבתכנית של 'קו משווה'**, שבה מגיעים מנחים מחוץ לבית הספר, ישנה **פחות הסכמה** בקרב המנהלים **לגבי הפתיחות של המפעיל לעריכת שינויים בתכנית** בהתאם לצורכי בית הספר (66%) לעומת שיעורי המנהלים שבבית ספרם פועלות התכניות של עתיד והחברה למתנ"סים (80% ו-86% בהתאמה). בנוסף, נראה שישנה הסכמה נמוכה יותר בקרב מנהלים בתכנית עתיד לגבי היכרות המפעיל את מאפייני בית הספר (61%) לעומת המנהלים בבתי הספר שבהם מופעלות תכניות של החברה למתנ"סים ושל קו משווה (74% ו-72% בהתאמה).

ניתוח הראיונות האיכותניים עם היועצות מלמד כי קיימת שונות במאפייני הקשר בין המפעיל לבין בית הספר בהתאם למודל ההפעלה של התכנית (ראה התייחסות לנושא זה גם בפרק העוסק במעורבות היועצת בתכנית), כדלקמן:

מודל הנחיה חיצונית ('קו משווה') – כאמור, המנחים של התכנית הם חיצוניים לבית הספר, מה שמשפיע על הקשר בין המפעיל לבתי הספר. מדברי היועצות עולה כי הקשר שלהן עם המנחים מטעם המפעיל הוא בעיקר טכני ועוסק בתיאום לוחות זמנים, הכנת התלמידים, הכנת מקום לסדנה, הכנת אמצעי ההמחשה הנדרשים לסדנה, הכנת כיבוד לסדנה וכיו"ב. עם זאת, ראוי לציין כי לא נשמעו תלונות כלשהן מצד היועצות על התקשורת עם המפעיל, וניכר כי היא משביעת רצון מבחינתן.

לדברי אחת היועצות שבבית ספרה יש מנחה חיצונית: "דאגנו שיהיה כיבוד לילדים ולמנחים בסדנאות, זאת כיוון שהסדנאות התקיימו בסוף יום הלימודים. דאגנו למקום לתכנית - חדר רגוע ומרווח. המפעיל הגיע לבית הספר ובודק כיצד התכנית מתנהלת והאם היא לשביעות רצוננו. הקשר הזה מספק".

מודל הנחיה פנימית ('החברה למתנ"סים' ו'עתיד') – כאמור, מנחי התכנית הן לרוב יועצות בית הספר עצמן, ומטבע הדברים הן זקוקות לתמיכה מקצועית בהנחיית התכנית שפיתח המפעיל. מדברי היועצות עולה כי הקשר עם המנחה הפדגוגי מטעם המפעיל הוא רציף ועקבי. התחושה היא שהמפעיל מחויב ומעוניין בהצלחת התכנית וכי הוא נכון להשקיע זמן ומשאבים לשם כך, הן בהיבט הפדגוגי והן בהיבט הלוגיסטי.

לדברי אחת היועצות: "הרכזת של החברה למתנ"סים מאוד דואגת, והיא מתאמת אתי, והיא מציגה את התכנית ושומעת ממני הערות ומעדכנת את המנהל, ויש רכזת אחרת שעוקבת אחר הפעילות ואם יצאה לפועל".

מדברי היועצות ניכר כי הקשר עם המפעיל אינו נעשה בשלט רחוק וכי נציגים מטעמו מבקרים בבית הספר אחת לתקופה. כמו כן, עולה כי מעבר להכשרה שהתקיימה בראשיתה של התכנית, המפעיל יחם מפגשים מקצועיים עם היועצות גם במהלך התכנית.

לדברי אחת היועצות "הקשר מאוד רציף ועקבי, במיוחד עם המנחה מחאסן, היא דואגת לארגון התכנית, והחברות מאוד מושקעות, מחאסן מכירה טוב מאוד את התכנית, חשוב להם שהתכנית תצליח. יש קשר טלפוני ובמייל ביננו. היא ביקרה בבית הספר פעמיים וגם היה כנס בנצרת שעשו לנו סדנאות על התכנית".

מנגד, נטען על ידי חלק מהיועצות כי הקשר עם המפעיל הוא מועט מדי באופן שפוגע ביישום התכנית. לדברי יועץ בית ספר שעבר בשנה שעברה השתלמות בפסג"ה בנושא חינוך לקריירה: "הקשר עם המפעיל מעט ולא מספק. ההדרכה שאני מקבל מהמפעיל היא מועטה, ואני מרגיש שלא הייתי מצליח להעביר את התכנית לתלמידים אלמלא עברתי השתלמות בפסג"ה".

מתוך הראיונות האיכותניים עם מנהלי בתי הספר עולה כי רובם המוחלט **אינם נמצאים בקשר שוטף עם המפעיל של התכנית**. עם זאת, ציינו רובם כי **נפגשו עם נציגי המפעיל לפחות פעם אחת בבית הספר ו/או הזמנו יחד עם היועצת למפגש מחוץ לבית הספר** בתחילת התכנית. כל המנהלים הדגישו כי יועצת בית הספר נמצאת בקשר שוטף עם המפעיל.

לדברי אחד המנהלים: "היועצות כמבצעות את התכנית הם בקשר עם המפעיל, המפעיל הציג בפניי ובפני מספר מנהלים את התכנית בכנס".

היועצות שמנחות את התכנית מקבלות תמיכה פדגוגית שוטפת מהמפעיל, שלרוב נתפסת עלידן כתורמת. מנגד, הקשר של היועצות עם המפעיל במודל ההנחיה החיצונית הוא טכני בעיקרו, אך קיימת שביעות רצון ממנו.

לסיכום, קיימת שביעות רצון גבוהה יחסית מהקשר של בית הספר עם מפעיל התכנית. המנהלים חשים כי קיימת תמיכה שוטפת (77%), היכרות של המפעיל עם מאפייני בית הספר (72%) וכי המפעיל פתוח לעריכת שינויים בתכנית בהתאם לצורכי בית הספר (77%). מודל העבודה של 'קו משווה' שונה מזה של 'החברה למתנ"סים' ו'עתיד' והוא אינו מצריך ליווי פדגוגי שוטף. לעומת זאת, היועצות שעובדות עם 'החברה למתנ"סים' ועם 'עתיד' זקוקות לתמיכה פדגוגית שוטפת ומקבלות אותה. מתוך הראיונות האיכותניים והשאלונים עם היועצות והמנהלים עולה כי הקשר עם 'קו משווה' הוא טכני בעיקרו, אך קיימת שביעות רצון ממנו. על פי המנהלים, יש למפעיל זה פחות פתיחות לעריכת שינויים בתכנית בשל התכנית המובנית שלו. עם זאת, נשמעו קולות לפיהם יש צורך בהידוק הקשר ובהיכרות קרובה יותר של המפעיל עם בתי הספר.

5.2 תרומה נתפסת של מרכיבי התכנית

התכניות השונות מציעות מרכיבים שונים שסייעו לכוון את התלמידים לעבר עתיד אקדמי ומקצועי. מרכיבים אלו כוללים סדנאות ופעילויות שונות העוסקות **במאפייניהם האישיים של התלמידים**, כגון חלומות, שאיפות, נטיות וכדומה. **במאפיינים של סטודנטים ערבים בישראל** - היכרות עם התמיכה הקיימת בתחום זה והקשיים של הסטודנטים. **מרכיבים נוספים** בתכנית מאפשרים לתלמידים **היכרות עם המוסדות האקדמיים ושוק העבודה בישראל, מפגשים עם דמויות מהאקדמיה ושוק העבודה, ולבסוף סיורים** במקומות אלו. תת-פרק זה מנסה להבין באיזו מידה מרכיבים אלו נתפסים על ידי אנשי הצוות והתלמידים כגורמים שסייעו לתלמידים

לגבש החלטה לגבי כיוון אקדמי ומקצועי בעתיד. התלמידים נשאלו לגבי המידה שבה כל אחד ממרכיבי התכנית עזר לו לגבש החלטה לגבי לימודיו העתידיים באקדמיה ולגבי המקצוע שבו ירצה לעסוק בעתיד. ואף היועצות נשאלו לדעתן לגבי תרומת המרכיבים השונים לגיבוש החלטתם של התלמידים. נוסף על כך יביא תת-פרק זה את קולותיהם של אנשי הצוות ושל התלמידים בנושא המרכיבים הבולטים והמרכיבים החסרים בכל אחת משלוש התכניות.

5.2.1 תרומת מרכיבי התכנית העוסקים בגילוי המאפיינים האישיים של התלמידים

כדי לכוון את התלמידים לקבלת ההחלטה על כיוון אקדמי ותעסוקתי, מציעה התכנית מגוון מרכיבים, ובהם, בין היתר, סדנאות ופעילויות בנושא מאפייניהם האישיים של התלמידים. היועצות והתלמידים נשאלו לגבי תרומת מרכיבים אלו. הנתונים מוצגים בלוח 24.

לוח 24: תרומת מרכיבי התכנית העוסקים במאפיינים אישיים של התלמידים -

דיווחי יועצות ותלמידים

(שיעור המשיבים "במידה רבה" או "רבה מאוד")

תלמידים (N=5,812)	יועצות (N=103)	סדנאות ופעילויות שעסקו במאפיינים אישיים של התלמידים
60%	93%	חלומות ושאיפות התלמידים לעתיד
61%	92%	בירור הנטיות ותחומי העניין של התלמידים
64%	87%	קבלת החלטות ותכנון עתידי
60%	78%	איך להתאים מקצוע ולימודים אקדמיים למאפיינים האישיים

הנתונים מצביעים על פער בין היועצות לתלמידים בנוגע לתרומת היבט זה בתכנית לגיבוש ההחלטות הרלוונטיות בקרב התלמידים. בעוד שבקרב היועצות ישנה שביעות רצון גבוהה מאוד מתרומת כלל המרכיבים (מעל 78%) הנכללים בנושא 'מאפיינים אישיים של התלמידים', הרי שבקרב התלמידים כ-60% בלבד מעריכים כי המרכיבים תרמו במידה רבה או רבה מאוד לגיבוש ההחלטה לגבי עתידם האקדמי והמקצועי. בקרב היועצות נראה כי הפעילויות בנושא חלומות ושאיפות התלמידים לעתיד (93%), בירור הנטיות ותחומי העניין של התלמידים (92%) וקבלת החלטות בתכנון עתידי (87%) זכו לשביעות רצון גבוהה מאוד, והיועצות ציינו בראיונות כי מרכיבים אלו אפקטיביים מאוד לתלמידים. היועצות הביעו שיעורים מעט נמוכים יותר, אם כי עדיין גבוהים (78%), של שביעות רצון לגבי הפעילות סביב הנושא 'כיצד להתאים מקצוע ולימודים אקדמיים למאפיינים האישיים'. נראה כי בקרב התלמידים ישנה תפיסה עקבית בכל המרכיבים האישיים. כשני שלישים מהתלמידים (64%) ציינו כי היו שבעי רצון מאוד מהעיסוק במרכיב של קבלת החלטות ותכנון עתידי. לא נמצאו הבדלים בין שכבות י"א ו-י"ב בהיבט זה.

התכנית שמה לה כמטרה לתת לתלמידים כלים לפיתוח אישי ולהגברת המוטיבציה ותחושת המסוגלות והמוכנות הלימודית. אנשי הצוות נשאלו שאלות אחדות בהקשר זה. הנתונים מופיעים בלוח 25.

לוח 25: השפעות תחום הפיתוח האישי בתכנית על התלמידים - דיווחי מנהלים ויועצות (שיעור המשיבים "במידה רבה" או "רבה מאוד")

יועצות (N=103)	מנהלים (N=93)	
84%	86%	התכנית תרמה לפיתוח הזהות האישית והמודעות העצמית של התלמידים
89%	83%	חשיפת התלמידים לדרישות האקדמיה העלתה את המוטיבציה בקרב התלמידים להשקיע בלימודיהם בבית הספר

נראה כי מרבית אנשי הצוות מאמינים כי התכנית תרמה במידה רבה או רבה מאוד לפיתוח הזהות האישית והמודעות העצמית של התלמידים. ניתוח נוסף העלה כי נמצא הבדל בקרב המנהלים בהתאם לתכניות המיושמות בבית ספרם – שיעור של כ-90% מהמנהלים שיישמו בבית ספרם את התכניות של החברה למתנ"סים ושל עתיד הסכימו כי התכנית תרמה לפיתוח הזהות האישית והמודעות העצמית של התלמידים לעומת שיעור של 78% שיישמו את תכנית קו משווה. כמו כן נראה כי מרבית אנשי הצוות (83%-89%) מאמינים כי החשיפה של התלמידים לדרישות האקדמיה העלתה את המוטיבציה בקרב התלמידים להשקיע בלימודיהם בבית הספר.

ממצאי הראיונות האיכותניים מחזקים את ממצאי השאלונים, שלפיהם שלושת המפעילים עסקו בתכניותיהם בבירור במאפיינים האישיים של התלמידים כבסיס לקבלת החלטות לגבי בחירת קריירה.

יועצות ותלמידים בכמה בתי ספר ציינו כי בירור המאפיינים האישיים הושג במספר דרכים: מילוי שאלון אישי על ידי התלמידים וניתוח משותף של תוצאותיו, בירור אישי של הערכים של התלמידים ודיון קבוצתי על דירוג הערכים לפי סדר חשיבותם, בירור החלום האישי של התלמידים באמצעות פעילות דמיון מודרך, וחשיפה למוסדות להשכלה גבוהה וביקור באקדמיה - פעילויות שגורמות לתלמידים לתת את דעתם ולפתח מודעות לנטיות ולכישורים שלהם.

לדברי אחת היועצות: "התכנית נותנת כלים למיקוד פנימי ומובילה את התלמידים להתחברות לנושא שהוא אוהב וגורמת לתלמיד להתייחס להכיר את התחומים שהוא לא אוהב. כמו תלמידים שלא אוהבים ילדים והם רוצים ללמוד הוראה, אז נושא זה לא מתאים להם".

לדברי תלמידים שהשתתפו בקבוצת מיקוד: "אף אחד לא ידע מה ללמוד, ובעקבות התכנית הוא רכש כלים והכיר בתחומי התעניינותו, דברים שעזרו לו להחליט לגבי תחום ההתעניינות האישי שלו".

לדברי תלמיד שהשתתף בקבוצת מיקוד: "התלבטתי בין הנדסת חומרה לתוכנה, וכעת אני רוצה חומרה כי במשימה שהייתה בסדנה בחרתי בדברים שדורשים עבודה עם הידיים".

יועצות ותלמידים בבתי ספר נוספים ציינו כי בירור המאפיינים האישיים הושג במספר דרכים: העברת מסר לתלמידים כי הבחירה בקריירה היא באחריותו וצריכה להיות נקייה מהשפעות הסביבה, מתן כלים לתלמידים לקבלת החלטות המבוססת על בירור שאיפות, רצונות, ערכים וצרכים חברתיים, שימוש בשאלות רפלקטיביות שישמשו את התלמיד בבואו לברר אם הוא

מתאים למקצוע מסוים (למשל מהם המאפיינים האישיים שלו שיכולים לעזור לו במקצוע שבחר? למה לדעתו המקצוע הזה מתאים לו?) ובירור הנטיות האישיות באמצעות שאלון 'הולנד'.

לדברי אחת היועצות: "הכלים האלו ישמשו את התלמידים בבואם לקבל החלטות בכלל ובקבלת החלטה לגבי המקצוע והתחום שאותו ירצו ללמוד".

לדברי יועצת נוספת: "היה תלמיד שרצה תחילה ללמוד עבודה סוציאלית, וכשנדע לו שהמשכורת של רוב העובדים הסוציאליים נמוכה והערך הכספי חשוב לו, הוא החליף את החלום בחשיבה על מקצוע פרא-רפואי אחר".

לדברי תלמידים בקבוצת מיקוד: "הכרנו את התחומים שאנו חזקים בהם. מלאנו שאלון שעזר לנו להבין אילו תחומים אנו חזקים בהם". בנוסף, אחד התלמידים אמר שהבין עד כמה חשוב לו התחום החברתי, לכן הוא ידאג כשילמד באוניברסיטה שישאר קרוב לחברו הטוב ותלמיד אחר התייחס לתחום הכספי ואמר שחשוב לו לבחור תחום שיקבל ממנו רווחים רבים".

יועצות ותלמידים בבתי ספר נוספים ציינו כי קיים עיסוק רב במאפיינים האישיים של התלמידים, דבר שבא לידי ביטוי בפעילויות שונות שעוזרות לתלמידים להסתכל על העצמי ועל הערכים שלהם ולגבש את זהותם. בדיקת הנטיות והערכים האישיים נעשתה למשל תוך דו-שיח עם תלמיד אחר. התלמידים נתבקשו לחשיבה מהו החלום האישי ולהציגו לקבוצה. כמו כן התבקש כל תלמיד לבחור באדם משמעותי ומשפיע בחייו, ולתאר מדוע אדם זה בחר בקריירה שלו. נוסף על אלו, כאמור, צוין המילוי של שאלון 'הולנד', שלאחריו התקיים דיון קבוצתי על משמעות הממצאים שעלו ממנו.

לדברי אחת היועצות: "אחת הפעילויות הייתה לבחור אדם משמעותי. אחת התלמידות בחרה את תומס אדיסון ודיברה על היכולת שלו להיות יצירתי, להתמיד ולא לפחד מכישלון. היא אמרה שמלבד הפחד מכישלון יש לה תכונות אלו, והיא צריכה לשפר את היכולת שלה להיות אמיצה ולא לפחד מהכישלון".

לדברי תלמידים בקבוצת מיקוד: "היא עשתה פעילות שמיקדה אותנו וגילינו את הנטיות שלנו. גילתה בפנינו אתרים לבדיקת תחומי ומקצועות לימוד. גילתה לנו נקודות חזק אישיים ונקודות חולשה".

לדברי תלמידה בקבוצת מיקוד: "בדקנו אילו מאפיינים חזקים אצלנו. למשל, אני רציתי ללמוד רפואת שיניים, אך באותו זמן אני מאוד חברתית ואוהבת לדבר עם האחרים. לעבוד כל הזמן במרפאת שיניים זה לא מתאים לי".

מכלול הממצאים האיכותניים מלמד כי בהלימה למטרות התכנית, שלושת המפעילים עוסקים בסוגיית הבירור של המאפיינים האישיים של התלמידים כבסיס לקבלת החלטות בנושא קריירה, ונעזרים לשם כך במגוון אסטרטגיות.

5.2.2 תרומת מרכיבי התכנית העוסקים בהיכרות עם שוק העבודה בישראל

כדי לכוון את התלמידים לקבלת ההחלטה על כיוון תעסוקתי, מציעה התכנית מגוון מרכיבים, ובהם הקניית מידע היכרות עם שוק העבודה בישראל ובעיקר סיור בחברה עסקית. היועצות והתלמידים נשאלו לגבי תרומת מרכיבים אלו. נתוניהם מוצגים בלוח 26.

לוח 26: תרומת מרכיבי התכנית העוסקים בנושא: היכרות עם שוק העבודה בישראל -

דיווחי יועצות ותלמידים

(שיעור המשיבים "במידה רבה" או "רבה מאוד")

תלמידים		כלל התלמידים (N=5,812)	יועצות (N=103)	סדנאות ופעילויות שעסקו בהיכרות עם שוק העבודה בישראל
י"ב (N=2,607)	י"א (N=3,205)			
58%	46%	52%	86%	סיור בחברה עסקית – באופן כללי
59%	48%	54%	85%	מפגש עם אקדמאים מהחברה הערבית, במסגרת הסיור בחברה עסקית
58%	50%	54%	83%	הסבר על הטכנולוגיה והפרויקטים שבהם עוסקת החברה - במסגרת הסיור בחברה עסקית
69%	65%	67%	79%	הכרת מקצועות שונים
61%	58%	60%	72%	הכרת שוק העבודה הישראלי והביקוש למקצועות שונים

הנתונים מראים כי בקרב מרבית היועצות (86%) יש הסכמה כי **לסיור בחברה העסקית, למפגש עם האקדמאים מהחברה הערבית (85%) ולהסבר על הטכנולוגיה והפרויקטים שבהם עוסקת החברה במסגרת הסיור (83%), תרומה גבוהה בגיבוש ההחלטה של התלמידים לגבי המקצוע שבו ירצו לעסוק בעתיד**. עם זאת, בקרב התלמידים ההסכמה חלקית – רק כמחצית מהתלמידים אשר חוו את הסיור מסכימים במידה רבה או רבה מאוד לגבי תרומת הסיור באופן כללי (52%), המפגש עם האקדמאים מהחברה הערבית (54%) וההסבר על הטכנולוגיה והפרויקטים שבהם עוסקת החברה (54%). שיעורים נמוכים יותר בקרב היועצות, אם כי עדיין גבוהים, ציינו כי הם מסכימים במידה רבה או רבה מאוד לגבי התרומה של מרכיבי הפעילויות בנושא היכרות המקצועות השונים (79%) ושוק העבודה הישראלי והביקוש למקצועות השונים (72%) להשגת מטרות התכנית. ואילו בקרב התלמידים, שיעורי המציינים את תרומתם של מרכיבים אלו להכוונתם המקצועית לעתיד היו גבוהים יותר בהשוואה לכל שאר המרכיבים (67%-ו-60% בהתאמה). יש לייחס חשיבות רבה לשיעורי ההסכמה הגבוהים, הן בקרב התלמידים והן בקרב היועצות, המעידים על כך שהם תופסים את תרומתם של מרכיבי התכנית העוסקים בהיכרות עם שוק העבודה לקידום ההכוון הלימודי והתעסוקתי של תלמידי התיכון, זאת לאור אחת ממטרות התכנית – לחשוף את התלמידים לצורכי שוק העבודה. ניתוח נוסף של מרכיבים אלו העלה פער בין תלמידים משכבת י"א לתלמידי שכבת י"ב. תלמידי שכבת י"ב מעריכים את תרומת המרכיבים בנושא ההיכרות עם שוק העבודה יותר מאשר תלמידי שכבה י"א, וייתכן כי בשכבה זו מושם דגש חזק יותר בנושא. עם זאת, כ-30% בקרב כלל תלמידי שכבת י"א, כ-10% בקרב תלמידי שכבה י"ב וכ-20% מהיועצות דיווחו כי לא התקיים סיור כזה בתכנית.

כדי להבין אם התכנית הרחיבה את הנגישות למידע על שוק העבודה בישראל, נשאלו אנשי הצוות ו עד כמה התכנית חשפה את התלמידים לשוק העבודה הישראלי ולמגוון תחומי העיסוק האפשריים. תשובותיהם מוצגים בלוח 27.

**לוח 27: חשיפת התלמידים לאקדמיה ולשוק העבודה - מנהלים ויועצות
(שיעור המשיבים "במידה רבה" או "רבה מאוד")**

יועצות (N=103)	מנהלים (N=93)	
85%	86%	התכנית חשפה את התלמידים לדרישות שוק העבודה הישראלי
86%	83%	התכנית חשפה את התלמידים למגוון תחומי עיסוק אפשריים

מרבית אנשי הצוות מאמינים כי **התכנית חשפה את התלמידים לדרישות שוק העבודה** במידה רבה או רבה מאוד (85%-86%) וחשפה אותם לתחומי עיסוק אפשריים (-86% 83%). בניית נוסף, המשווה בין התכנית, נמצא פער קטן בשיעור המנהלים מהתכנית עתיד (91%) והחברה למתנ"סים (89%) המסכימים כי התכנית חשפה את התלמידים לדרישות שוק העבודה הישראלי במידה רבה או רבה מאוד ובין שיעור המנהלים מהתכנית קו משווה (78%) הסבורים כך. לא נמצאו הבדלים בין היועצות מהתכנית השונות בהיבט זה.

הראיונות האיכותניים עם יועצות וקבוצות המיקוד עם תלמידים מלמדים כי לביקור בחברה עסקית ישנן תועלות רבות בעבור התלמידים: חוויה של סביבת עבודה אמיתית, וספיגת האווירה בחברה, היכרות אותנטית עם המאפיינים של המקצועות בחברה והיכרות עם עובדים ערבים בחברה שמספרים על מסלול הקריירה שלהם.

לדברי אחת היועצות: "הביקור יצר אצל התלמידים הרגשה שאין תחום שהוא לא מתאים להם ושאין מגבלות העומדות בפני הרצון".

עם זאת, נטען כי בתי ספר נאלצים לפעמים להתפשר על מקום הביקור מטעמים טכניים של תיאום, וכך יוצא שהתלמידים מבקרים בחברה עסקית שאינה נתפסת כרלוונטית עבורם. בנוסף נטען כי במהלך ביקורם בחברה לא תמיד מתאפשר לזמן פגישה בין התלמידים לעובדים ערבים במקום לצורך שיחה עמם, למרות החשיבות הרבה של העניין.

מרואינים שונים ציינו כי חסרים בתכנית מפגשים עם בעלי מקצועות שונים, נוסף על אלה המתקיימים במסגרת הביקור בחברה העסקית, על מנת שאלו יציגו בפני התלמידים את תחום עיסוקם ויוכלו להשיב על שאלותיהם. נטען כי מפגשים כאלה יוכלו לתרום לתלמידים מידע על מקצועות מגוונים שאינם טיפוסיים לחברה הערבית, על מסלול הלימודים שמוביל לרכישת מקצועות אלה ומעל הכול יציגו לפנייהם מודלים נוספים להצלחה בדרך של דוגמה אישית.

בהתייחס לתרומת התכנית להכרת מקצועות שונים ולהכרת דרישות שוק העבודה הישראלי, ציינו מרואינים בכמה בתי ספר כי התלמידים נחשפו למגוון מקצועות בדרכים שונות, כגון הרצאה בנושא, דיונים קבוצתיים וביקורים באקדמיה ובחברה עסקית. נטען גם שהתכנית הדגישה מאוד את המגמות בשוק העבודה הישראלי באמצעות משחק חוויתי, שבו הוצגו נתונים סטטיסטיים לגבי הביקוש של מקצועות שונים בשוק העבודה. בנוסף, נחשפו התלמידים לאתר אינטרנט המכיל מידע סטטיסטי לגבי הביקוש למקצועות שונים, לגבי השכר המשולם לעוסקים בהם ועוד.

מרואיינים בבתי ספר נוספים ציינו כי העיסוק בהכרת מקצועות שונים ובמגמות שוק העבודה מתחיל בכיתה י"ב. לדברי יועצת באחד מבתי הספר שהנחתה קבוצה של תלמידי י"ב, התלמידים נחשפו בתכנית למקצועות מבוקשים, אך גם למקצועות הקרובים ללבם ושהם מעדיפים. בביקור שהתקיים בתחנת כוח של חברת החשמל הכירו התלמידים מקצועות רבים שלא חשבו שיפגשו בחברת החשמל. בהקשר זה, ניתנה לתלמידים מטלה לחפש חמישה מקצועות חדשים להם, שלא הכירו קודם לכן, ולהציגם לכיתה. למרות כל האמור לעיל, ניכר כי העיסוק במגמות בשוק העבודה בתכנית הוא מינורי יחסית.

מרואיינים בבתי ספר אחרים ציינו כי במהלך התכנית הוצגו לתלמידים מקצועות מגוונים שאינם מוכרים להם, כגון מקצועות ההנדסה למיניהם ומקצועות טיפוליים מסוגים שונים. תלמידים בכמה בתי ספר דיווחו שבמטלה שקיבלו הוטל עליהם לראיין סטודנטים ובעלי תפקידים אחדים, שאותם הם מכירים אישית כדי להכיר לעומק את תחום עיסוקם ולשתף בכך את חבריהם לקבוצה. מנגד, ציינה אחת היועצות כי אינה בקיאה בסוגיית המגמות בשוק העבודה וכי אף לא קיבלה על כך כל מידע בתכנית, ולכן היא נאלצה לחפש מידע זה במקורות חיצוניים. לדבריה: "בנושא הזה אני מרגישה יותר חלשה. אני נכנסת ל'כלכליסט' ומנסה לקרוא, אך אני מרגישה שתחום זה לא מפותח טוב בתכנית".

מכלול הממצאים האיכותניים מלמד כי התכנית חושפת את התלמידים בדרכים שונות למגוון רחב של מקצועות, ביניהם מקצועות שאינם מאפיינים את החברה הערבית. יחד עם זאת, ניכר כי יש צורך בהעמקת הנושא באמצעות מפגש של התלמידים עם בעלי מקצועות שונים שיספרו להם על המקצוע ויטעו בהם אמונה בעצמם. כמו כן ניכר כי העיסוק בנושא המגמות בשוק העבודה הישראלי מקבל ביטוי הולם בתכנית.

5.2.3 תרומת מרכיבי התכנית בכל הנוגע להיכרות עם המוסדות האקדמיים בישראל כדי לכוון את התלמידים לקבלת ההחלטה על כיוון אקדמי, ובמטרה להנגיש עבור התלמידים מידע אמין ורלוונטי על אודות הדרכים לרכישת השכלה גבוהה, מציעה התכנית מגוון מרכיבים הכוללים הקניית מידע, והיכרות עם המוסדות האקדמיים בישראל. היועצות והתלמידים נשאלו לגבי תרומת מרכיבים אלו. הנתונים מוצגים בלוח 28.

לוח 28: תרומת מרכיבי התכנית העוסקים בהיכרות עם המוסדות האקדמיים בישראל -

דיווחי יועצות ותלמידים

(שיעור המשיבים "במידה רבה" או "רבה מאוד")

י"ב (N=2,607)	תלמידים		יועצות ת (N=103)	סדנאות ופעילויות שעסקו בהיכרות עם המוסדות האקדמיים
	י"א (N=3,205)	כלל התלמידים (N=5,812)		
70%	58%	65%	86%	סיור באקדמיה – באופן כללי
62%	50%	57%	85%	מפגש עם סטודנטים מהחברה הערבית, במסגרת הסיור באקדמיה
69%	58%	64%	82%	הרצאה על תנאי הקבלה, הפקולטות, מעונות, מלגות ועוד, במסגרת הסיור באקדמיה
64%	53%	59%	78%	הרצאה של חוקר באקדמיה, במסגרת הסיור באקדמיה
66%	60%	63%	79%	הכרת המוסדות האקדמיים בישראל וחיפוש מידע עליהם

אשר לתרומה לתלמידים של המרכיבים בתכנית הנוגעים להיכרות עם מוסדות האקדמיים בישראל, ניכר פער קבוע בין תפיסות היועצות לתפיסות התלמידים. נראה כי שיעור של 86% בקרב היועצות וכשני שלישים בקרב התלמידים מסכימים כי הסיור באקדמיה באופן כללי תרם במידה רבה או רבה מאוד לגיבוש ההחלטה של התלמידים לגבי הלימודים אותם ירצו לרכוש באקדמיה. במסגרת הסיור נפגשו התלמידים עם סטודנטים מהחברה הערבית, שלהערכת היועצות תרם לתלמידים במידה רבה או רבה מאוד (85%), ואילו בקרב התלמידים שהשתתפו בסיור 57% מהתלמידים העריכו כך. עם זאת, שיעור גבוה מעט יותר בקרב התלמידים ביטאו הערכה גבוהה לתרומת ההרצאה על האקדמיה במסגרת הסיור (64%). פעילות בנושא הכרת המוסדות האקדמיים בישראל וחיפוש מידע עליהם זכתה להערכה גבוהה של כשני שלישים מהתלמידים ושל כ-80% מהיועצות. פער נוסף נראה בין שכבות הגיל. בכיתה י"ב נצפתה הערכה גבוהה יותר בכל המרכיבים העוסקים בהיכרות עם המוסדות האקדמיים בישראל לעומת בכיתה י"א. ניתוח הנתונים מעלה עוד כי כ-30% מתלמידי שכבה י"א מדווחים כי מרכיבים אלו לא היו בתכנית כלל לעומת כ-10% שדיווחו כך מקרב תלמידי שכבה י"ב.

לסיכום, התלמידים שהשתתפו בתכנית, שנשאלו לגבי המרכיבים השונים בה שעסקו בהיכרות עם המוסדות האקדמיים, הביעו שביעות רצון גבוהה יותר בכל הקשור להיבטים האופרציונליים של ההיכרות עם המוסדות האקדמיים, ואילו היועצות ראו את הסיור והמפגש עם הסטודנטים הערביים כבעלי חשיבות גבוהה יותר.

כדי להבין אם התכנית נתנה מענה לצורך בהרחבת הנגישות למידע על אודות ההשכלה הגבוהה – נשאלו אנשי הצוות באיזו מידה התכנית חשפה את התלמידים לדרישות האקדמיה ולמגוון החוגים האפשריים. תשובותיהם מוצגות בלוח 29.

לוח 29: חשיפת התלמידים לאקדמיה ולשוק העבודה - מנהלים ויועצות
(שיעור המשיבים "במידה רבה" או "רבה מאוד")

יועצות (N=103)	מנהלים (N=97)	
84%	88%	התכנית חשפה את התלמידים לדרישות האקדמיה, הן בשלבי הקבלה והן במהלך הלימודים
74%	82%	התכנית חשפה את התלמידים למגוון חוגים אקדמאים אפשריים

מרבית אנשי הצוות מסכימים כי התכנית הצליחה לחשוף את התלמידים לדרישות האקדמיה (84%-88%) ולמגוון החוגים האקדמאיים האפשריים (74%-82%). בשיעורים מעט נמוכים יותר, אם כי עדיין גבוהים (74%), העריכו היועצות את מידת החשיפה של התלמידים למגוון חוגים אקדמיים אפשריים. לאורך הראיונות האיכותניים והשאלונים היועצות ואף התלמידים הביעו רצון לקבל מענה רב יותר בתחום המידע על חוגים אקדמאים אפשריים ודרישות האקדמיה. בנייתו נוסף, שבו נערכה השוואה בין שלוש התכניות, נמצא פער קטן בין שיעור המנהלים מהתכניות עתיד (87%) והחברה למתנ"סים (89%) המסכימים כי התכנית חשפה את התלמידים למגוון חוגים אקדמיים אפשריים ובין המנהלים בתכנית קו משווה (72%). לא נמצאו הבדלים בין היועצות מהתכניות השונות.

בראיונות עם היועצות ועם התלמידים בקבוצות המיקוד בבתי ספר שונים צוין כי הסיוור באקדמיה תורם לתלמידים בהיבטים הבאים: היכרות של התלמידים עם מגמות לימוד לא מוכרות, היכרות עם חיי הסטודנטים ואתגרים הייחודיים לסטודנטים הערבים (קשיי שפה, חיים מחוץ לבית וכו'), הגברת מודעות ללימודים באוניברסיטה ומתן אופק ותקווה לתלמידים השואפים להגיע לאוניברסיטה. אחת היועצות אף ציינה כי לביקור יש השלכות חיוביות על ההתנהלות של התלמידים בבית ספר מבחינה לימודית ומשמעתית.

לדברי אחת היועצות: "הם היו בסיוורים באוניברסיטה ונפגשו עם סטודנטים ערבים, מה שגרם לכך שמחסום הפחד מהלא נודע (מהאוניברסיטה) נמוג. הסיוור גרם להם להיות מוכנים נפשית ללמוד באוניברסיטה".

לדברי תלמידים שהשתתפו בקבוצת המיקוד: "היה סיוור לאוניברסיטה שתרם לנו להכיר את האוניברסיטה, איך היא נראית, איך החדרים, נפגשנו עם סטודנטים ערבים והם סיפרו על החיים באוניברסיטה ועל הקשיים שלהם. הסיוור גרם לנו להרגיש שאנו יכולים להגיע לאוניברסיטה ולהיות חלק ממנה".

תלמידים אחרים הדגישו בדבריהם את ההיכרות עם מקצועות הלימוד, את הסיוור בכיתות הלימוד בספריה ואת המפגש עם סטודנטים ערבים שחשפו בפניהם את חייהם. לדבריהם: "... היה מאוד מרגש להיכנס לאוניברסיטה. זה מאוד חשוב להכיר את האוניברסיטה, זה כיף ללכת לסיוורים כי הם גורמים להנאה ולהתמדה בתכנית. המפגש באוניברסיטה עם סטודנטים ערבים עזר לנו להבין איך הם לומדים והכרנו טוב יותר את חיי האוניברסיטה, השונים מבית הספר כי צריך שם לקבל החלטות לבד".

בהתייחס לתרומת התכנית להיכרות של התלמידים עם מוסדות אקדמיים וחיפוש מידע על אודותיהם, ציינו מרואיינים בכמה בתי ספר כי התלמידים נחשפים בתכנית לאתרי האינטרנט של מוסדות אקדמיים ומחפשים מידע על אפשרויות לימודים, בעיקר בכיתה י"א. עם זאת, נטען כי יתקיים תרגול נוסף של חיפוש מידע באינטרנט גם בכיתה י"ב. בנוסף, עוד עלה כי התכנית עוסקת פחות בדרישות הקבלה למוסדות אקדמיים, אף על פי שהנושא מעסיק את התלמידים וחשוב לתהליך קבלת ההחלטות שלהם.

מרואיינים בבתי ספר נוספים ציינו כי תהליך ההיכרות עם המוסדות האקדמיים מתחיל בסיום השנה הראשונה לתכנית במסגרת הסיור באקדמיה והוא ממשיך בשנה השנייה באמצעות חיפוש מידע באינטרנט על תחומי לימוד ותנאי קבלה במוסדות אקדמיים ושיח קבוצתי בנושא. באחד מבתי הספר צוין כי התלמידים התבקשו לבחור מגמה אקדמית כלשהי, לאסוף מידע על אודותיה, לארגנו ולהציגו לפני הקבוצה.

מרואיינים בבתי ספר אחרים ציינו כי התקיים דיון בקבוצה בנושא תנאי הקבלה לאוניברסיטה ונערכה השוואה בין כמה מוסדות. בנוסף, הוצגו לתלמידים פתרונות שונים לאי-עמידה בתנאי הקבלה, כגון להתחיל ללמוד ביולוגיה ולאחר מכן לעבור לרפואה, לעשות מכינה כדי לשפר ציונים ועוד.

מכלול הממצאים האיכותניים מלמד כי הסיור באקדמיה תורם לחיבור של התלמידים לעולם זה והוא אף בבחינת "יריית הפתיחה" לעיסוק באפשרויות הלימודים באקדמיה העומדות לפני התלמידים. עם זאת, ניכר כי הקניית כלים לחיפוש מידע באינטרנט על אודות מוסדות אקדמיים, מגמות לימוד ותנאי קבלה, כפי שנעשה על ידי שלושת המפעילים – היא בעלת משמעות רבה בעבור התלמידים.

5.2.4 תרומת מרכיבי התכנית העוסקים במאפיינים של סטודנטים ערבים בישראל

תכנית זו ייחודית לחברה הערבית, והיא נועדה להרחיב את נגישותם של התלמידים הערבים להשכלה הגבוהה ולסלול את הדרך להשתלבותם העתידית בתעסוקה. בשל כך יש חשיבות רבה בהתאמת התכנית למענים ספציפיים באוכלוסייה הערבית, כגון היכרות עם התמיכה הקיימת בסטודנטים ערבים במוסדות אקדמיים וכיו"ב. חלק מהמרכיבים בתכנית ניסו להתאים את התכנית לחברה הערבית ולמאפיינים של סטודנטים ערבים בישראל. היועצות והתלמידים נשאלו על מרכיבים אלו. לוח 30 מציג את תשובותיהם.

לוח 30: תרומת מרכיבי התכנית העוסקים בנושא: מאפיינים של סטודנטים ערבים

בישראל -

דיווחי יועצות ותלמידים

(שיעור המשיבים "במידה רבה" או "רבה מאוד")

תלמידים (N=5,812)	יועצות (N=103)	סדנאות ופעילויות שעסקו במאפיינים של סטודנטים ערבים בישראל:
--	78%	מפגש עם נציג לחברה הערבית מיחידת הסיוע והתמיכה של המוסד האקדמי
64%	71%	הכרת חסמים וקשיים של סטודנטים ערבים
53%	69%	היכרות עם התמיכה הקיימת בסטודנטים ערבים במוסדות האקדמיים בישראל

כ-80% מהיועצות מציגות תפיסה שלפיה המפגש עם הנציג לחברה הערבית מיחידת הסיוע והתמיכה של המוסד האקדמי תרם לתלמידים במידה רבה או רבה מאוד. אשר להכרת חסמים וקשיים של סטודנטים ערבים' מציינות היועצות מידת תרומה נמוכה יותר (אם כי עדיין גבוהה - 71%). בקרב התלמידים, לעומת זאת, כשני שלישים הרגישו נתרמים ממרכיב זה. שיעור נמוך מעט יותר בקרב היועצות (69%) והתלמידים (53%) ציין את התרומה לתלמידים של מרכיב התכנית 'ההיכרות עם התמיכה הקיימת בסטודנטים ערבים במוסדות האקדמיים בישראל'. לא נמצאו הבדלים בין השכבות.

מלבד המפגשים שנערכו בסדנאות, הגיעו לבית הספר בוגרי בית ספר, אנשי אקדמיה ותעשייה נוספים. לוח 31 מציג את תרומת המפגש עם בוגר בית הספר.

לוח 31: תרומת מפגש עם אקדמאי בוגר בית הספר -

דיווחי יועצות ותלמידים

(שיעור המשיבים "במידה רבה" או "רבה מאוד")

תלמידים		יועצות (N=103)		מפגש עם "סיפור הצלחה" – אקדמאי בוגר בית הספר שלך
י"ב (N=2,607)	י"א (N=3,205)	כלל התלמידים (N=5,812)		
59%	51%	55%	90%	

פער גדול נראה בין היועצות לתלמידים בהיבט זה. בקרב היועצות תפוסת התרומה של מרכיב זה הייתה גבוהה מאוד (90%), ואילו בקרב התלמידים רק כמחצית העריכו את המפגש כתורם במידה רבה או רבה מאוד לגיבוש החלטותם לגבי הכיוון האקדמי ו/או התעסוקתי שאליו יפנו. כמו כן עלה פער קטן בין שכבות הגיל. שיעור גבוה יותר מקרב תלמידי שכבה י"ב (59%) תופסים את המפגש כתורם במידה רבה או רבה מאוד לגיבוש ההחלטה לגבי עתידם, לעומת תלמידי שכבה י"א (51%). עם זאת, כ-20% בקרב היועצות והתלמידים דיווחו כי לא התקיים בבית ספרם מפגש כזה.

חברי הצוות נשאלו לגבי התאמת התכנית לאוכלוסיית בית הספר ולגבי החשיבות במפגשים עם נציגים מהחברה הערבית מהאקדמיה ומהתחום העסקי. הנתונים מופיעים בלוח 32.

לוח 32: התאמת התכנית לאוכלוסייה הערבית - מנהלים ויועצות
(שיעור המשיבים "במידה רבה" או "רבה מאוד")

יועצות (N=103)	מנהלים (N=97)	
98%	95%	חשוב לחשוף את התלמידים לסטודנטים מיישוב מגוריהם הלומדים תחומים שונים
98%	95%	חשוב לחשוף את התלמידים לאקדמאים מיישוב מגוריהם המועסקים במגזר העסקי במגוון תחומים
97%	91%	התכנית התאימה לאוכלוסיית בית הספר

הממצאים מצביעים על חשיבות גבוהה שמייחסים אנשי הצוות (מעל 90%) לחשיפת התלמידים לסטודנטים מיישוב מגוריהם הלומדים תחומים שונים או כאלה העוסקים במגזר העסקי במגוון תחומים. אנשי הצוות מסכימים כי התכנית ליעוץ והכוון קדם-אקדמיים התאימה לאוכלוסיית בית הספר (91%-97%). לא נמצאו הבדלים בהיבט זה בין התכניות השונות. המפגשים עם סטודנטים ואקדמאים מהחברה הערבית יכול לתת מענה לחסמים שונים של תלמידים העלולים להקשות על השתלבותם באקדמיה. הראיונות האיכותניים והשאלונים מביאים לידי ביטוי קולות רבים בקרב אנשי הצוות והתלמידים אשר הביעו רצון לקיום מפגשים נוספים עם סטודנטים ערבים, כדי שיספרו על החוויות האישיות שלהם, כפי שיוצג בהמשך.

לסיכום, במבט כללי ניתן לראות כי המרכיבים אשר מציידים את התלמידים בכלים ברורים להתמצאות בתחום עיסוקה של התכנית, כגון הכרת מקצועות שונים (67%), הרצאה בנוגע לתנאי קבלה (64%), הסיוור באקדמיה (65%), הכרת חסמים וקשיים של סטודנטים ערבים (64%) – נתפסים בקרב התלמידים כמרכיבים שתורמים להם יותר ממרכיבים אחרים בתכנית. התלמידים מביעים גם שיעורים גבוהים של הסכמה לגבי תרומתם של מרכיבים העוסקים במאפיינים האישיים של התלמידים לגיבוש החלטתם מה ללמוד בעתיד. עוד ניתן לראות כי המרכיבים ה"אופרציונאליים" מתאימים יותר לתלמידי שכבה י"ב, העומדים לפני סיום לימודיהם, בהשוואה למרכיבים העוסקים במאפיינים האישיים אשר מתאימים לשתי השכבות. בקרב היועצות, נראה כי ישנה הסכמה כי לסיורים ולמפגשים תרומה גבוהה לתלמידים, ובדומה לכך את תוספות את חשיבותם של מרכיבי התכנית העוסקים המאפיינים האישיים של התלמידים. היועצות מבינות את הצורך של התלמידים בידע אופרטיבי, והן מציינות כי הן זקוקות לכלים נוספים, כגון תוספת מידע בנושא מגמות המקצועות בשוק העבודה.

5.3 שביעות רצון ממבנה התכנית

בתת-הפרק הקודם בחנו את מרכיבי התכנית, בתת-פרק זה ייסקרו שביעות הרצון של אנשי הצוות מהמבנה הכללי של התכנית וכן תפיסותיהם בנוגע להמשך התכנית.

חברי הצוות נשאלו לגבי שביעות רצונם ממבנה התכנית: הצורה שבה הועברו התכנים, המועדים שבהם התקיימו המפגשים ופריסת המפגשים לאורך שנת הלימודים. כמו כן נשאלו חברי הצוות על מספר הקבוצות שהשתתפותן בתכנית זו אושרה בבית ספרם. לוח 33 מביא את תשובותיהם.

לוח 33: שביעות רצון ממבנה התכנית - דיווחי מנהלים ויועצות

(שיעור המשיבים "במידה רבה" או "רבה מאוד")

יועצות				מנהלים				מידת שביעות הרצון מ... הצורה שבה הועברו התכנים מועדי המפגשים פריסת האורך שנת הלימודים מספר הקבוצות שאושרו
קו משווה (N=37)	חברה למתנסים (N=42)	עתיד (N=24)	כלל היועצות (N=103)	קו משווה (N=36)	חברה למתנסים (N=38)	עתיד (N=23)	כלל מנהלים (N=97)	
89%	79%	96%	86%	89%	81%	86%	85%	הצורה שבה הועברו התכנים
65%	66%	71%	67%	78%	62%	65%	69%	מועדי המפגשים
65%	49%	71%	60%	72%	65%	56%	66%	פריסת המפגשים לאורך שנת הלימודים
43%	48%	71%	51%	40%	42%	30%	38%	מספר הקבוצות שאושרו

ישנה שביעות רצון גבוהה בקרב חברי הצוות מהצורה שבה הועברו התכנים (86%-85%). מרכיב מועדי המפגשים זכה לשביעות רצון נמוכה יותר, אך עדיין גבוהה, בשיעור דומה בין המנהלים ליועצות (69% ו-67% בהתאמה). שני שלישים מהמנהלים ו-60% בקרב היועצות העריכו כי פריסת המפגשים לאורך שנת הלימודים הייתה משביעת רצון במידה רבה או רבה מאוד. פער בין היועצות והמנהלים ניכר ביחס למרכיב שביעות הרצון ממספר הקבוצות שאושרו - בעוד מרבית המנהלים מביעים אי-שביעות רצון (38%). מעל מחצית מהיועצות הביעו שביעות רצון ממספר הקבוצות בתכנית.

בהשוואה בין התכניות נראה כי בקרב היועצות בבתי הספר שבהם פועלת חברת עתיד, ישנה שביעות רצון גבוהה מאוד (96%) מהצורה שבה הועברו התכנים. שיעורים גבוהים למדי בהיבט זה עלו גם בקרב יועצות מבתי הספר בתכנית קו משווה (89%) יותר מאשר בקרב היועצות בתכנית החברה למתנסים (79%). פער נוסף בקרב היועצות ניכר לגבי מרכיב פריסת המפגשים לאורך שנת הלימודים: יועצות בבתי הספר שבהם פועלת עתיד (71%) הביעו שביעות רצון בשיעורים גבוהים יותר מיועצות בבתי הספר שבהם פועלות התכניות של קו משווה (65%) ושל החברה למתנסים (49%). פער נוסף בין היועצות ניכר ביחס למרכיב שביעות הרצון ממספר הקבוצות שאושרו בתכנית: בעוד יועצות בבתי הספר מהתכנית עתיד מביעות שיעורים גבוהים של שביעות רצון (71%) יותר ממחצית היועצות מבתי ספר בתכניות של החברה למתנסים ושל קו משווה

מביעות חוסר שביעות רצון. נראה, אם כך, שיועצות בבתי הספר שבהם פועלת תכנית עתיד מביעות שביעות רצון רבה יותר לגבי כל מרכיבי המבנה של התכנית.

בקרב המנהלים, לעומת זאת, דפוסי הפער היו שונים. המנהלים מביעים שביעות רצון רבה מהצורה שבה הועברו התכנים (81%-89%) ללא הבדלים משמעותיים בין התכניות. לגבי מרכיב 'מועדי המפגשים' ניתן לראות פער, שבו מנהלים אשר בבית ספרם מופעלת התכנית של קו משווה (78%) מרוצים בשיעורים גבוהים יותר ממנהלים בתכנית של עתיד (65%) ובתכנית של החברה למתנ"סים (62%). שביעות הרצון מפריסת המפגשים לאורך השנה זכתה לשיעורי שביעות רצון גבוהים יותר בקרב המנהלים בתכנית קו משווה (72%) לעומת מנהלים בתכנית חברה למתנ"סים (65%) ובתכנית של עתיד (56%). נראה, אם כן, שמנהלים שבבית ספרם מופעלת התכנית של קו משווה מביעים רמה גבוהה יותר של שביעות רצון לגבי מרכיבי מבנה התכנית ממנהלים שמפעילים את התכניות האחרות.

המנהלים והיועצות נשאלו אם לדעתם יש להמשיך בתכנית זו במתכונתה הנוכחית. הנתונים מוצגים בלוח 34.

לוח 34: המשך קיום התכנית במתכונתה הנוכחית - דיווחי יועצות ומנהלים (שיעור המשיבים)

יועצות				מנהלים				האם לדעתך, יש להמשיך בתכנית זו במתכונתה הנוכחית
קו משווה (N=37)	חברה למתנסים (N=42)	עתיד (N=24)	כלל היועצות (N=103)	קו משווה (N=36)	חברה למתנסים (N=38)	עתיד (N=23)	כלל מנהלים (N=97)	
24%	17%	38%	24%	50%	32%	41%	41%	כן, באותה מתכונת
73%	83%	62%	75%	50%	68%	59%	59%	כן, עם מספר שינויים
3%	-	-	1%	-	-	-	-	לא

הנתונים מצביעים על כך שאנשי הצוות (למעט יועצת אחת) מעוניינים להמשיך בתכנית במבנה הנוכחי שלה. כשליש מאנשי הצוות מאמינים כי יש להמשיך באותה מתכונת. שאר חברי הצוות הביעו את רצונם להכניס מספר שינויים לתכנית. לאנשי הצוות ניתנה אפשרות להעלות את השינויים שלתפסתם יש לעשות בתכנית זו. מספר לא מועט מהמנהלים והיועצות מבקשים כי יוכנסו בתכנית השינויים הבאים: הוספת **שעות לתכנית**, התחלת הפעלת התכנית **בתחילת השנה** ואף שקילת האפשרות להתחיל בה כבר בכיתה י'. מנהלים רבים ציינו כי **יש לצאת יותר לספורים באקדמיה ובארגונים עסקיים**, ובדומה לכך יש להרבות את מספר המפגשים עם אנשי אקדמיה ואנשי תעשייה. מספר מנהלים העלו כי **חסר ייעוץ אישי לכל תלמיד**, והיועצות השלימו שיש לאפשר מפגשים פרטניים לשם קידום תהליכי הבחירה והתכנון לעתיד של כל תלמיד. אנשי הצוות העלו כי **יש להגביר את החשיפה של נושאי התכנית להורים**. כמה מנהלים ובעיקר יועצות, ציינו חוסר בחומרים כתובים בערבית. מבחינת התכנים של התכנית, העלו יועצות

אחדות כי יש להוסיף לתכנית כלים חינוכיים ושימושיים כגון איך לעבור ראיון אישי, מבחני נטיות וכי יש להעביר את התכנית לכלל התלמידים.

ניתן ללמוד מהראיונות האיכותניים כי התכנית הועברה לתלמידים, בעיקר באמצעות סדנאות והרצאות, לשביעות רצונם של היועצות והתלמידים בבתי הספר. לטענת המרואיינים, הסדנאות וההרצאות תרמו להרחבת הידע של התלמידים, לעיצוב האישיות שלהם ולחיזוק ביטחונם העצמי. לדעתם, הן גם נתנו לתלמידים במה להביע מעליה את דעתם, אפשרו להם להיחשף לרעיונות ולדעות חדשים ולפתח היכרות קרובה יותר בין התלמידים ושותפות ביניהם.

לדברי תלמידים שהשתתפו בקבוצת המיקוד: "כולנו השתתפנו, הדיון עזר לנו, כשחברינו הציגו מקצועות, נחשפנו למקצועות חדשים, כל אחד הביא מהידע שלו ממה שרכש מסביבתו ומקרוביו וסיפר דוגמאות. החשיפה תרמה גם לקשר שלנו".

מנגד, עלו קולות מצד תלמידים בכמה בתי ספר, ולפיהם התכנית מבוססת במידה ניכרת על הרצאות פרונטאליות, שהן פחות מעניינות ודלות יותר באמצעי המחשה בהשוואה לסדנאות. לעומת זאת, יועצות המנחות את התכנית בבתי ספר אחרים טענו כי לעתים סדנאות שעסקו בפיתוח המודעות של התלמידים לא היו מספיק אפקטיביות בעבורם. המסקנה העולה מכך היא **שהתכנית צריכה ליצור איזון בין הרצאות לסדנאות תהליכיות** ותוך כדי תנועה להתאים עצמה לצורכי התלמידים ולדינמיקה שנוצרת ביניהם, ובמידת הצורך אף להכניס שינויים בהתאם לכך.

סוגיה נוספת שעלתה בראיונות עם מנהלים ויועצות בבתי ספר שונים היא הקשר האישי בין המנחים לתלמידים. נטען כי **מורגש חסרונו של קשר אישי בין המנחים לתלמידים, שיסייע ליישום ברמה הפרטנית של תוכני המפגשים, אשר ייתן לתלמידים ייעוץ והכוונה אישית במידת הצורך**. חלק מהיועצות המנחות את התכנית ציינו כי הן מקיימות פגישות אישיות עם התלמידים הזקוקים לכך במסגרת השעות הרגילות של המערכת, ובכך הן יוצרות את ההמשכיות לתכנית. לעומת זאת, ניכר כי במודל ההנחיה החיצוני הדבר אינו מתקיים למרות הערך הרב שמייחסים לו היועצות והתלמידים.

בהתייחס למועד קיום התכנית, עולה מהראיונות האיכותניים עם היועצות והתלמידים כי בחלק מבתי הספר התכנית מתקיימת ביום החופשי של התלמידים (בדרך כלל בימים שישי או שבת) כדי להימנע מקשיים טכניים במערכת השעות. היו תלמידים שהלינו על כך וצינו כי הדבר מונע מהם לבלות עם משפחתם ביום זה. לדבריהם: "היינו משנים את יום המפגשים. זה מקשה עלינו שהמפגשים מתקיימים ביום שבת, היום החופשי שלנו. לפעמים כל המשפחה הולכת לטיול ואנו לא יכולים להשתתף איתם". ניכר כי מצב זה אינו נסבל עבור התלמידים ואף עלול לפגוע במוטיבציה שלהם להשתתף בתכנית ולכן הדבר מחייב חשיבה מחדש בנוגע לשאלה מתי ניתן לקיים את התכנית תוך מזעור הפגיעה במערכת השעות הסדירה של התלמידים.

לסיכום, הצורה שבה הועברו התכנים הייתה לשיעור רצונם של המנהלים (85%) והיועצות (86%). לא נמצאו הבדלים משמעותיים בין שביעות הרצון של אנשי צוות במודלים השונים. הראיונות האיכותניים העלו כי התכנית הועברה באמצעות סדנאות והרצאות שתרמו רבות להצלחת התכנית וכי יש להמשיך לשלב בהצורה מאוזנת בין שני הכלים הללו. שיעור של כ-70% מאנשי הצוות שבעי רצון ממועדי המפגשים בתכנית, אך התלמידים העלו כי מועד קיום התכנית ביום החופשי שלהם מקשה עליהם מאוד להתמיד בתכנית, ועל כן יש לשקול מחדש לקיים את התכנית בשעות בית הספר. נוסף על כך, בקרב אנשי הצוות ישנה תמימות דעים כי יש להמשיך בתכנית במבנה הנוכחי שלה. הדבר נכון הן בקרב אנשי הצוות במודל שבו היועצת משמשת כמנחה והן בקרב אנשי הצוות במודל שבו היועצים מגיעים מן החוץ, אף שהאחרונים מעלים צורך במספר שינויים, כגון הצורך במפגשים אישיים עם התלמידים, סיורים רבים יותר, חומרים כתובים בערבית ומספר שעות רב יותר.

5.4 מודל ההנחיה של התכנית

בתת-הפרקים הבאים יוצגו שני המודלים בנפרד. במודל שבו היועצת היא המנחה של התכנית, המיושם בבתי ספר בתכניות 'עתיד' ו'החברה למתנ"סים', תיבדק שביעות הרצון של היועצות מקבלת ההכשרה מהגוף המפעיל וכמו כן ייבדקו שיקולי היועצות שגרמו להן להנחות את התכנית. במודל השני, שבו מגיעים מנחים מבחוץ, המיושם בתכנית של קו משווה, ואשר בו שני המנחים מגיעים לבית הספר במועדים שנקבעו מראש - ייבדק הקשר עם המנחים הללו.

5.4.1 מודל 1: יועצות מנחות

במודל זה, המופעל באמצעות שניים מתוך שלושת הגופים המפעילים בתכנית ('החברה למתנ"סים' ו'עתיד'), מי שמנחה את התכנית בפועל בבית הספר היא יועצת בית הספר. היועצת שמנחה את התכנית משתתפת בהכשרה של הגוף המפעיל לפני תחילת התכנית ומקבלת ליווי פדגוגי מהגוף המפעיל לאורך תקופת ההנחיה של התכנית.

תת-פרק זה יבחן את תפיסותיהם של חברי הצוות לגבי מבנה התכנית, את תפיסות תפקיד היועצות כמנחות, ואת ההכשרות והליווי לאורך התכנית מטעם הגוף המפעיל.

שיקולי היועצות להנחות

בידי בתי הספר שנבחרו להשתתף בתכנית של 'עתיד' ושל 'החברה למתנ"סים' הונחה הבחירה אם להעניק את תפקיד ההנחיה בתכנית ליועצת בית הספר או להעביר את התפקיד למנחה חיצוני מטעם המפעיל. הנתונים מופיעים בלוח 35.

לוח 35: הנחיית התכנית - דיווחי יועצות

(שיעור המשיבים)

חברה למתנ"סים (N=41)	עתיד (N=25)	כלל היועצות (N=66)	
76%	83%	77%	אני
24%	17%	21%	מנחים מבחוץ

מרבית בתי הספר בחרו ביועצת לשמש כמנחה של התכנית. היועצות אשר מנחות את התכנית נשאלו בשאלון לגבי השיקולים שהביאו אותן להנחות את התכנית. לוח 36 מציג את תשובותיהן.

לוח 36: השיקולים להנחות את התכנית - דיווחי יועצות

(שיעור המשיבים "במידה רבה" או "רבה מאוד")

חברה למתנ"סים (N=30)	עתיד (N=20)	כלל היועצות (N=50)	
97%	100%	98%	מתוך מחויבות אישית לתלמיד ולחברה
97%	100%	98%	עניין
86%	95%	90%	זה חלק מתפקידי כיועצת בית הספר
90%	85%	88%	אתגר
86%	80%	84%	רצון להתמקצע בנושא
41%	50%	45%	בקשה של מנהל/ת בית ספר
46%	21%	36%	בקשה של המפקח/ת
14%	25%	18%	תגמול כספי

על פי דיווחי היועצות, עולה כי השיקולים העיקריים שהנחו אותן להנחות את התכנית הם מחויבות אישית לתלמיד ולחברה (98%) ועניין (98%). בהתאם, היועצות מסכימות (90%) במידה רבה או רבה מאוד כי ההנחיה היא חלק מתפקידן כיועצות בית הספר. יועצות רבות הסכימו כי האתגר בהנחיה (88%) היה שיקול בבחירתן בתפקיד וכן, הרצון להתמקצע בנושא (84%). כמחצית מהיועצות דיווחו כי המנהלים ביקשו זאת מהן, וכמחצית מהיועצות בתכנית של החברה למתנ"סים וחמישית מהיועצות בתכנית עתיד דיווחו על בקשת המפקח כשיקול שגרם להן להנחות. לבסוף, רבע מהיועצות בתכנית עתיד ו-14% מהיועצות בחברה למתנ"סים הסכימו במידה רבה או רבה מאוד כי התגמול הכספי מהווה בעבורן שיקול להנחיית התכנית.

הכשרת היועצות

המפעילים במודל שבו היועצת משמשת כמנחה התחייבו להכשיר את היועצות לטובת העניין. היועצות נשאלו בהקשר זה אם הן השתתפו בהכשרה לקראת תפקידן כמנחות בתכנית, לוח 37 מציג את תשובותיהן.

לוח 37: השתתפות בהכשרה לקראת ההנחיה בתכנית - דיווחי יועצות

(שיעור המשיבים "כן")

חברה למתנ"סים (N=30)	עתיד (N=20)	כלל היועצות (N=50)
100%	58%	84%

כלל היועצות בתכנית של החברה למתנ"סים דיווחו כי השתתפו בהכשרה לקראת שילובן כמנחה בתכנית, לעומת זאת, שמונה יועצות (42%) בתכנית עתיד דיווחו כי לא השתתפו בהנחיה כלל.

היועצות שדיווחו כי השתתפו בהכשרה מטעם המפעיל נשאלו באילו סוגי הכשרה הן השתתפו, תשובותיהן מובאות בלוח 38.

לוח 38: סוגי ההכשרה - יועצות

(שיעור המשיבים "כן")

חברה למתנ"סים (N=30)	עתיד (N=11)	כלל היועצות (N=41)	
87%	73%	83%	ימי עיון
77%	82%	78%	סדנאות
80%	45%	71%	הדרכה טלפונית
63%	45%	58%	הרצאות בודדות (לא חלק מיום עיון)

מתשובות היועצות ניתן לראות כי מרביתן השתתפו בימי עיון (83%) ובסדנאות (78%). כמחציתן (58%) השתתפו בהרצאות בודדות, ואילו בהדרכות טלפוניות השתתפו מרבית היועצות (80%) מהתכנית של החברה למתנ"סים וכמחצית (45%) היועצות מתכנית עתיד. ליועצות ניתנה האפשרות למנות סוגי הכשרות נוספים שבהן השתתפו, והן העלו כי ניתנו להן ליווי אישי צמוד, השתלמויות, ביקורים בתוך בית הספר וחברות הדרכה.

היועצות שדיווחו כי השתתפו בהשתלמות דירגו את מידת שביעות רצונן הכללית מההכשרות שהשתתפו בהן. לוח 39 מציג את תשובותיהן.

לוח 39: שביעות רצון מההכשרה - דיווחי יועצות

(שיעור המשיבים "במידה רבה" או "רבה מאוד")

חברה למתנ"סים (N=30)	עתיד (N=11)	כלל היועצות (N=41)	כאיזו מידה...
73%	73%	73%	ההכשרה חידשה לי
77%	73%	76%	ההכשרה סייעה לי בהכוונת התלמידים בצורה טובה
80%	64%	76%	ההכשרה נתנה לי כלים להנחיה של התכנית
79%	27%	65%	ההכשרה הייתה מספיקה

הנתונים מצביעים על שביעות רצון גבוהה מההכשרה. 73% מהיועצות מסכימות במידה רבה עד רבה מאוד כי ההכשרה חידשה להן. כ-75% מסכימות כי ההכשרה סייעה להן בהכוונת התלמידים בצורה טובה, ומרביתן (76%) מסכימות כי ההכשרה נתנה להן כלים להנחות את התכנית. ברוב

מרכיבי ההכשרה ניכרו שיעורים גבוהים יותר של שביעות רצון בקרב יועצות מתכנית החברה למתנ"סים. עם זאת, שלושה רבעים מהיועצות בתכנית עתיד מדווחות כי ההכשרה הייתה מספיקה במידה בינונית עד כלל לא מספיקה לעומת כ-20% מקרב היועצות בתכנית של החברה למתנ"סים המדווחות כך. ליועצות ניתנה האפשרות לכתוב מה היה להן חסר בהכשרה. מספר יועצות כתבו כי חסרו להן חומרי למידה ומפגשים נוספים. יועצות אחרות שצינו כי הן באות מרקע של הנחיית קבוצות, ציינו כי היה להן צורך במידע רב יותר, ולא בהנחיות ובשיטות להעברת החומר.

הראיונות האיכותניים עם יועצות המנחות את התכנית מלמדים כי הן קיבלו מהמפעיל הכשרה של יומיים לפני תחילת ההנחיה. לדבריהן, ההכשרה הייתה עשירה ומגוונת וכללה סדנאות, הרצאות, צפייה בסרט, למידה של התכנית והיכרות עם יועצות-מנחות עמיתות. לדברי היועצות, ההכשרה סייעה בידן להבין את התכנית ולהנחות אותה והייתה אפקטיבית עבורן. כמו כן, ציינו היועצות כי מאז ההכשרה הראשונה קיים המפעיל יום הכשרה נוסף שבו חולקו החוברת למנחה והחוברות לתלמידים, וניתנה בו הזדמנות נוספת להיערך להנחיית התכנית.

לדברי אחת היועצות: "השתתפתי במספר סדנאות וימי עיון שערך הזכייין והם היו מעולות. עזרו לנו להכיר טוב יותר את הנושא וגם התנסונו בפעילויות. הסדנאות מעולות. הזכייין הכין את החומרים והפעילויות, הדריך את המנחים, ומעריך את התכנית, ארגן חוברות לתלמידים".

הראיונות האיכותניים עם יועצות נוספות המנחות את התכנית מלמדים כי הן השתתפו בהכשרה של המפעיל שארכה יום אחד, אשר כללה חשיפה לפעילויות מהתכנית והתנסות בהן. לדבריהן ההכשרה הייתה טובה אך מעטה מדי. בנוסף, ציינו יועצות כי במהלך שנת הלימודים הן השתתפו במפגשי הכשרה נוספים שעסקו בהנחיית התכנית ובמתן משוב לצורך שיפור התכנית.

ניכר כי ההכשרות מטעם המפעיל חשובות ליועצות שמנחות אותה ותורמות לחיזוק מקצועיות ההנחיה שלהן ולביטחונן העצמי, ולכן רצוי להמשיך בהם גם בעתיד.

ליווי פדגוגי

יועצות בתי ספר המנחות את התכנית מקבלות מטעם המפעיל ליווי פדגוגי, בנוסף להכשרה הראשונית שבה השתתפו. הליווי מתקיים לאורך תקופת הפעלת התכנית ונעשה על ידי מלווים פדגוגיים המגיעים לבית הספר. היועצות נשאלו לגבי הליווי הפדגוגי. לוח 40 מציגים את הנתונים.

לוח 40: קבלת ליווי לאורך השנה מטעם המפעיל - דיווחי יועצות (שיעור המשיבים "כן")

חברה למתנסים (N=30)	עתיד (N=20)	כלל היועצות (N=50)	האם קיבלת ליווי לאורך השנה מטעם המפעיל
97%	80%	90%	

מרבית היועצות דיווחו כי הן מקבלות ליווי לאורך השנה. עם זאת, כמה יועצות בתכנית עתיד טענו כי אינן מקבלות ליווי לאורך השנה מטעם המפעיל. היועצות אשר דיווחו כי קיבלו ליווי לאורך

השנה, נשאלו אם המלווה הגיע לבית הספר ואם קיים תצפית בבית הספר. לוח 41 מציג את הנתונים.

לוח 41 קבלת ליווי לאורך השנה מטעם המפעיל - דיווחי יועצות

(שיעור המשיבים)

חברה למתנסים (N=29)			עמיד (N=16)			כלל היועצות (N=45)			
לא הגיע כלל	כן, פעם אחת	כן, פעמיים או יותר	לא הגיע כלל	כן, פעם אחת	כן, פעמיים או יותר	לא הגיע כלל	כן, פעם אחת	כן, פעמיים או יותר	
4%	18%	78%	47%	33%	20%	19%	24%	57%	האם הגיע מטעם המפעיל לבית הספר במשך שנה זו?
11%	52%	37%	77%	8%	15%	32%	38%	30%	האם התקיימה תצפית של המלווה הפדגוגי באחד ממפגשי הנחיה לפחות?

כמחצית היועצות בתכנית עמיד מדווחות כי מלווה הגיע לבית הספר לפחות פעם אחת במשך השנה, לעומת 96% מהיועצות בתכנית של החברה למתנ"סים שמדווחות כך. בנוסף, מרבית היועצות (89%) בתכנית החברה למתנ"סים מדווחות כי המלווה הפדגוגי נכנס לפחות פעם אחת לכיתות שבה פעלה התכנית. בתכנית עמיד כרבע מהיועצות דיווחו על תצפית של המלווה הפדגוגי בכיתות.

היועצות שדיווחו כי היה ליווי פדגוגי לאורך השנה נשאלו לגבי שביעות רצון מהליווי הפדגוגי. לוח 42 מציג את הנתונים.

לוח 42: שביעות רצון מהליווי הפדגוגי - דיווחי יועצות

(שיעור המשיבים "במידה רבה" או "רבה מאוד")

חברה למתנסים (N=29)	עמיד (N=16)	כלל היועצות (N=45)	כאיזו מידה...
100%	94%	98%	הליווי היה זמין עבורי בכל זמן שהייתי זקוקה לו
100%	94%	98%	אני מרגישה בנוח לפנות למלווה הפדגוגי
93%	87%	91%	אני שבע/ת רצון מהליווי לאורך השנה
86%	56%	76%	הליווי סייע לי בהכוונת התלמידים בצורה טובה
83%	62%	76%	הליווי נתן לי כלים להנחיה של התכנית

היועצות אשר דיווחו כי ליווה אותם נציג מהחברה המפעילה לאורך השנה הביעו שביעות רצון גבוהה מאוד מזמינות הליווי ומתחושת הנוחות לפנות למלווה הפדגוגי (98%). כמו כן, היועצות הביעו שביעות רצון גבוהה מהליווי לאורך השנה (91%). שיעורים נמוכים יותר של שביעות רצון נצפו בקרב יועצות בתכנית עמיד בנוגע לקבלת כלים להנחות את התכנית (62%) ובנוגע לסיוע המלווה בהכוונת התלמידים (56%). בחברה למתנ"סים, לעומת זאת, מעל 80% מהיועצות מדווחות על שביעות רצון גבוהה לגבי סיוע בהכוונת התלמידים (86%) ולגבי קבלת כלים להנחיה (83%). נראה כי בקרב היועצות אשר מלוות לאורך השנה נבצג מהחברה המפעילה יש שביעות

רצון רבה מהזמינות ומהנוכחות של המלווה. עם זאת, עלה הצורך (בעיקר בתכנית עתיד) לקבל יותר כלים להנחיה ולהכוונת התלמידים.

בנוסף, המנהלים נשאלו לגבי הזמינות של מלווה פדגוגי מטעם המפעיל עבורם. תשובותיהם בלוח 43.

**לוח 43: זמינות מלווה פדגוגי עבור המנהלים - דיווחי מנהלים
(שיעור המשיבים "במידה רבה" או "רבה מאוד")**

חברה למתנסים (N=36)	עתיד (N=22)	כלל המנהלים (N=58)	כאילו מידה...
89%	77%	84%	יש מלווה פדגוגי מטעם המפעיל שאני יכול/ה לפנות אליו בשאלות מקצועיות

מרבית המנהלים מדווחים על שביעות רצון במידה רבה או רבה מאוד מזמינות המלווה הפדגוגי לשאלות מקצועיות של המנהלים. עם זאת, כרבע מהמנהלים בתכנית עתיד מדווחים על שביעות רצון נמוכה יותר.

הראיונות האיכותניים עם יועצות המנחות את התכנית מלמדים כי הליווי הפדגוגי שהן מקבלות נתפס כטוב מאוד. לכל יועצת שמנחה את התכנית יש מדריכה מטעם המפעיל שמקיימת אתה דיאלוג מתמיד לגבי התנהלות התכנית, מציעה פעילויות וכלים חדשים, עוזרת, תומכת ומסייעת בכל מה שנדרש. המדריכה זמינה בטלפון ובדואר האלקטרוני ומגיעה לביקורים בבית הספר. לדברי אחת היועצות, המדריכה של המפעיל מאפשרת לה גמישות בהנחיית התכנית בהתאם לנסיבות ההנחיה. למשל, היא אפשרה לה להחליף פעילות מסוימת שחשבה שאינה מתאימה בצפייה בסרט המעביר את אותו המסר.

לעומת זאת, הראיונות האיכותניים עם יועצות נוספות המנחות את התכנית מלמדים כי היו בהן שטענו שההדרכה שהן מקבלות היא מועטה ואינה מספקת. אחד היועצים אף ציין כי אם לא היה עובר השתלמות של משרד החינוך בנושא, כלל לא היה מצליח להנחות את התכנית. כמו כן, ניכר מדבריהן של כמה יועצות כי הליווי הפדגוגי שהן מקבלות הוא בעיקר טלפוני וכי המדריך של התכנית ממעט להגיע לבית הספר או אינו מגיע אליו כלל. מנגד, טענו כמה יועצות כי המדריך של התכנית זמין להתלבטויות מקצועיות לאורך כל הדרך והקשר השוטף אתו משביע רצון, והוא עונה על כל הנדרש, אף שהוא מתקיים "בשלט רחוק". עוד צוין כי כל היועצות שהשתתפו בהכשרה הראשונית של המפעיל חברות בקבוצת WhatsApp, שבאמצעותה מועבר מידע חיוני ליועצות.

יתרונות ההנחיה באמצעות יועצות בית הספר

הראיונות האיכותניים עם המנהלים והיועצות מלמדים כי היתרונות של הנחיה באמצעות יועצות בית הספר הם:

- היכרות עם התלמידים – ליועצת היכרות טובה עם התלמידים, מה שמאפשר לה להתייחס לפן הרגשי שלהם, ליצור אתם דינמיקה קבוצתית חיובית, להשתמש בתכנים ובפעילויות המתאימים למאפייניהם ולצורכיהם ועוד. עוד נטען כי לתלמידים קל יותר להיפתח אל היועצת ולספר לה דברים אישיים.
- זמינות והמשכיות – היועצת זמינה ונמצאת בבית הספר, מה שמאפשר לה ליצור המשכיות לתכנית המפעילים בין המפגשים ולאחריהם, למשל באמצעות מתן ייעוץ והכוונה אישיים לתלמידים, שבמהלך התכנית התברר שהם זקוקים לכך.
- תכנון הוליסטי – היועצת יכולה לתכנן תכנית בית ספרית תלת-שנתית של חינוך לקריירה שהתכנית של המפעילים היא חלק אחד ממנה, אך היא כוללת חלקים משלימים נוספים, כגון הרצאות אורח של אנשי אקדמיה ובעלי מקצועות שונים, יריד של מוסדות אקדמיים בבית הספר, ייעוץ אישי לתלמידים ועוד.
- גמישות בלוח הזמנים – העובדה שהיועצת נמצאת בבית הספר מאפשרת לה להיות גמישה יותר עם לוח הזמנים של התכנית. למשל, במידה שיש צורך להזיז את המועד של אחד המפגשים בשל אילוצים שונים, היועצת יכולה לעשות זאת בקלות יחסית.
- פיתוח ההון האנושי בבית הספר – יועצת שמנחה את התכנית לומדת ומתמקצעת והידע שהיא צוברת נשאר בבית הספר לטובת התלמידים.

רצון להמשיך להנחות בשנה הבאה

לבסוף נשאלו היועצות אם היו מעוניינות להמשיך להנחות את התכנית גם בשנה הבאה. תשובותיהן מופיעות בלוח 44.

לוח 44: המשך הנחיה בשנה הבאה – דיווחי יועצות

(שיעור המשיבים "במידה רבה" או "רבה מאוד")

חברה למתנסים (N=30)	עתיד (N=20)	כלל היועצות (N=50)
93%	85%	90%

למעט יועצות בודדות, דיווחו היועצות כי היו מעוניינות במידה רבה או רבה מאוד להמשיך להנחות את התכנית גם בשנה הבאה.

5.4.2 מאפייני מודל 2: מנחים חיצוניים

במודל זה הפועל באמצעות 'קו משווה', אחד משלושת הגופים המפעילים בתכנית, הנחיית התכנית בפועל נעשית בידי שני מנחים חיצוניים לבית הספר, האחד דובר ערבית כשפת אם ובעל רקע בהנחיה והשני דובר עברית כשפת אם ובעל רקע במגזר העסקי. מנחים אלה הם בעלי ניסיון בהנחיה וחלקם עובדים עם הגוף המפעיל בתכניות דומות מזה שנים מספר.

ראיון שהתקיים עם מנהלת התכנית מטעם המפעיל מלמד כי המנחים של התכנית נבחרים בקפידה לאחר שעוברים יום מיון הכולל דינמיקה קבוצתית וסימולציות הנחיה. המנחים החדשים

עוברים הכשרת חובה הכוללת היכרות עם מערכי השיעור וקבלת ערכת הדרכה מעודכנת. מנחים ותיקים עוברים מדי שנה הכשרה, שבה הם מקבלים משוב מהשטח ועדכונים לגבי מערך ההדרכה. בנוסף, יש בתכנית מנהל מקצועי, שתפקידו לתמוך במנחים במהלך שנת הלימודים.

הקשר עם המנחים

הגוף המפעיל מחויב ליזום עבודה משותפת מול יועץ בית הספר שבו מופעלת התכנית¹⁸. אנשי הצוות נשאלו על הקשר בין המנחים ובין בית הספר. תשובותיהם מוצגות בלוח 45.

לוח 45: קשר עם המנחים - דיווחי יועצות (שיעור המשיבים)

קו משווה (N=37)	
76%	קשר הדוק ושוטף
18%	קשר על בסיס חודשי
3%	קשר על בסיס שנתי, כלומר פעם עד פעמיים בשנה
3%	אין קשר כלל

מעל שלושה רבעים מהיועצות דיווחו כי יש להן קשר הדוק ושוטף עם המנחים, 18% דיווחו על קשר על בסיס חודשי, יועצת אחת טענה כי יש לה קשר על בסיס שנתי ויועצת נוספת טענה כי אין קשר כלל בינה ובין המנחים.

היועצות נשאלו על התרשמותן ממקצועיות המנחים ועל גישתם לתלמידים. לוח 46 מציג את תשובותיהן.

לוח 46: שביעות רצון מהמנחים - דיווחי יועצות (שיעור המשיבים "במידה רבה" או "רבה מאוד")

קו משווה (N=37)	באיזו מידה...
97%	המנחים מקצועיים
94%	המנחים בעלי גישה טובה לתלמידים, כלומר יוצרים קשר טוב ומשמעותי עם התלמידים
85%	המנחים יוצרים עניין בקרב התלמידים

נראה כי יועצות בתכנית קו משווה תופסות את המנחים כמקצועיים (97%), בעלי גישה טובה לתלמידים – יוצרים עימם קשר טוב ומשמעותי (94%) ויוצרים בקרב התלמידים עניין (85%).

ליווי פדגוגי

היועצות נשאלו אם מלבד המנחים הגיע גם מלווה פדגוגי לבית הספר במשך השנה. תשובותיהן בלוח 47.

¹⁸ מתוך: מרכז פומבי דו-שלבי מספר 01/2014 להפעלת תכנית ייעוץ והכוון קדם-אקדמיים לתלמידי תיכון בחברה הערבית (נוסח מעודכן)

**לוח 47: קבלת ליווי לאורך השנה מטעם המפעיל – דיווחי יועצות
(שיעור המשיבים "כן")**

קו משווה (N=37)				
לא הגיע כלל ולא היה קשר טלפוני	לא הגיע אבל היה לי קשר טלפוני	כן, פעם אחת	כן, פעמיים או יותר	
36%	19%	32%	13%	האם הגיע מלווה פדגוגי מטעם המפעיל לבית הספר במשך שנה זו?

לפי נתוני היועצות, אל קרוב למחצית מבתי הספר הגיע מלווה פדגוגי מטעם המפעיל פעם אחת לפחות במהלך השנה. 19% נוספים דיווחו כי היה קשר טלפוני עם מלווה פדגוגי וכשליש נוסף דיווחו כי המלווה הפדגוגי לא הגיע כלל ולא היה עמו קשר טלפוני. היועצות גם נשאלו אם התקיימה תצפית של המלווה הפדגוגי באחד ממפגשי ההנחיה, ו-54% מהן דיווחו שהתקיימה תצפית כזו.

המנהלים נשאלו לגבי המלווה הפדגוגי מטעם המפעיל. 63% מהמנהלים מסכימים במידה רבה או רבה מאוד כי **יש מלווה פדגוגי מטעם המפעיל שאליו הם יכולים לפנות בשאלות מקצועיות בעת הצורך**.

היועצות שדיווחו כי ישנו ליווי פדגוגי בבית הספר (64%), נשאלו לגבי שביעות רצוןן מהליווי. לוח 48 מציג את הנתונים.

**לוח 48: שביעות רצון מהליווי הפדגוגי – דיווחי יועצות
(שיעור המשיבים "במידה רבה" או "רבה מאוד")**

קו משווה (N=19)	כאיזו מידה...
89%	את מרגיש/ה בנוח לפנות למלווה הפדגוגי כשאת זקוקה לכך
84%	הליווי הפדגוגי היה זמין עבורך בכל זמן שהיית זקוקה לו
83%	את שבע/ת רצון משיתוף הפעולה עם המלווה הפדגוגי

נראה כי מרבית היועצות אשר דיווחו כי קיים מלווה פדגוגי מטעם המפעיל בבית ספרן, מרגישות בנוח לפנות למלווה הפדגוגי (89%); למרביתן הליווי הפדגוגי היה זמין (84%) והן בסך הכול שבעות רצון משיתוף הפעולה עם המלווה הפדגוגי (83%). יועצות בודדות דירגו את הזמינות ואת שביעות הרצון שלהן מהליווי הפדגוגי כ'בינונית עד כלל לא'.

יתרונות ההנחיה באמצעות מנחים חיצוניים

הראיונות האיכותניים עם המנהלים והיועצות מלמדים כי היתרונות של הנחיה באמצעות מנחים חיצוניים הם כדלקמן:

- עניין ואתגר לתלמידים – מנחים חיצוניים המגיעים מתחומים שונים נתפסים בעיני התלמידים כיותר מעניינים ומאתגרים מאשר יועצות בתי הספר.
- מקצועיות – סביר להניח כי מנחים חיצוניים שעוסקים חלק ניכר מזמנם בחינוך לקריירה יהיו מקצועיים יותר בתחום זה מאשר יועצות בתי הספר, שבמסגרת תפקידן עוסקות בנושאים רבים אחרים.
- חידוש ועדכון – סביר להניח כי מנחים חיצוניים יהיו מעודכנים יותר מיועצות בתי הספר בכל הנוגע למגמות בשוק העבודה ולנושאים נוספים שמשתנים מדי פעם בפעם.
- הקלה על היועצות – הנחיה על ידי מנחים חיצוניים מורידה עומס מהיועצות, שעוסקות בנושאים רבים נוספים, כגון טיפול בתלמידים, פגישות עם הורים, אקלים חינוכי מיטבי ועוד.

5.4.3 סיכום הייחודיות של שני המודלים

מהנתונים עולה כי במודל שבו היועצת משמשת כמנחה, מקבלת היועצת הכשרה מטעם המפעיל, ואילו במודל שבו המנחים מגיעים מבחוץ, היועצת משמשת כרכזת התכנית. הליווי לבית הספר בתכנית שבה היועצת משמשת כמנחה הוא חשוב ומשמש ליועצת כמשענת פדגוגית ועזרה מקצועית, ואילו הליווי במודל שבו המנחים הם מבחוץ משמש בעיקר לעניינים טכניים. במודל הראשון היועצת, שהיא בעלת הידע, נמצאת בבית ספר ויכולה לתת לתלמידים מענה בנוסף לתכנית, בעיקר בדרך של מפגשים אישיים. במודל שבו המנחים הם מבחוץ, ישנה הקלה מסוימת על היועצת, כך שהיא יכולה להתפנות למפגשים אישיים, אם כי לא כהמשך לתכנית. במודל הראשון עלה צורך בידע נוסף בעבור היועצות, ואילו במודל השני – המנחים החיצוניים הם בעלי ידע מעודכן. לפי הראיונות, כאשר היועצת מנחה את התכנית היא לומדת ומתפתחת בנושא ויכולה להשתמש בניסיון שלה לטובת כלל תלמידי בית הספר. אי לכך, ניכר כי קיים יתרון יחסי להנחיה פנימית של התכנית בידי היועצות על פני הנחיה של מנחים חיצוניים.

5.5 השפה שבה נעשה שימוש בתכנית

אחת ממטרות התכנית היא להגדיל את הסיכויים להשתלבות רבה יותר של בני החברה הערבית באקדמיה. בשל כך חשוב לבחון באיזו שפה נעשה שימוש בתכנית, במפגשים ובהרצאות ובחומרים הכתובים.

חברי הצוות נשאלו בנוגע לשפה שבה נעשה שימוש בתכנית- עברית ו/או ערבית. לוח 49 מביא את תשובותיהם.

לוח 49: השפה שבה נעשה שימוש בתכנית – דיווחי יועצות

(שיעור המשיבים)

שתי השפות	ערבית	עברית	N		
3%	41%	56%	103	כלל התכנית	רוב החומרים הכתובים שנעשה בהם שימוש בהדרכות
	25%	75%	42	חברה למתנ"סים	
	88%	12%	24	עתיד	
9%	27%	64%	37	קו משווה	
5%	76%	19%	103	כלל התכנית	באיזו שפה צריכים להיות החומרים הכתובים?
5%	80%	15%	42	חברה למתנ"סים	
	91%	9%	24	עתיד	
9%	59%	31%	37	קו משווה	
5%	64%	31%	103	כלל התכנית	רוב המפגשים, הרצאות, סדנאות
	75%	25%	42	חברה למתנ"סים	
	96%	4%	24	עתיד	
13%	29%	58%	37	קו משווה	
9%	68%	23%	103	כלל התכנית	באיזו שפה, לדעתך, צריכים להתקיים המפגשים?
5%	85%	10%	42	חברה למתנ"סים	
14%	82%	4%	24	עתיד	
10%	35%	55%	37	קו משווה	

היועצות נשאלו באיזו שפה נעשה שימוש ברוב החומרים הכתובים שנעשה בהם שימוש בהדרכות. מעל מחצית מהיועצות דיווחו כי רוב החומרים בהם נעשה שימוש היו בשפה העברית, 41% דיווחו כי החומרים היו בשפה הערבית ו-3% מקרב היועצות המרכזות את תכנית קו משווה, שמשמשים בה שני מנחים, דובר עברית ודובר ערבית, דיווחו כי רוב החומרים הכתובים היו הן בשפה העברית והן בשפה הערבית. היועצות נשאלו באיזו שפה לתפיסתן יש לעשות שימוש בכל הנוגע לחומרים הכתובים שבתכנית. כשלושה רבעים מכלל היועצות היו מעוניינות כי השפה תהיה ערבית. עוד כ-20% סבורות כי החומרים הכתובים בתכנית צריכים להיות כתובים בעברית ושיעור קטן יחסית של יועצות רואות את חשיבות השימוש בשתי השפות בחומרים הכתובים בתכנית. בחינה נוספת של הנתונים מעלה כי בחברה למתנ"סים ובקו משווה רוב החומרים כתובים בעברית, אך מרבית היועצות מעוניינות כי ערבית תהיה השפה שבה כתובים רוב החומרים בתכנית. בתכנית עתיד רוב החומרים הכתובים הם בערבית, ובכך גם היו מעוניינות היועצות. היועצות נשאלו גם לגבי השפה המדוברת ברוב המפגשים בתכנית. כשני שלישים מהן מדווחות כי ערבית היא השפה שבה נעשה השימוש במפגשים ויועצות בודדות מתכנית קו משווה דיווחו כי במפגשים נעשה שימוש בשתי השפות. שיעורים דומים בקרב היועצות נמצאו במענה לשאלה באיזו שפה יש לקיים את המפגשים: כשני שלישים מהן מעוניינות כי המפגשים יתקיימו בשפה הערבית, כרבע מהיועצות מעוניינות שהמפגשים יתקיימו בעברית ו-9% מהן סבורות כי חשוב לעשות שימוש בשתי השפות במפגשים. ניתוח נוסף מעלה כי בתכנית

של החברה למתנ"סים ובתכנית של עתיד, שבהן היועצות משמשות כמנחות, **רוב המפגשים מתקיימים בערבית, והיועצות גם היו מעוניינות להמשיך בכך**, אם כי נראה כי היועצות בתכנית של החברה למתנ"סים תומכות בכך בשיעורים נמוכים במעט בהשוואה ליועצות בתכנית עתיד (75%, 96%, בהתאמה). בתכנית של קו משווה, שבה אחד משני המנחים החיצוניים הוא דובר עברית, דיווחו רוב היועצות כי לרוב נעשה שימוש בשפה העברית, אך הן חלוקות ביניהן בשאלה אם יש לקיים את המפגשים בשפה העברית (55%) או בערבית או שמא בשילוב של שתי השפות (45%).

לסיכום, נראה כי ברוב החומרים הכתובים נעשה שימוש בשפה העברית, אך היועצות היו מעוניינות כי חומרים רבים יותר יהיו כתובים בשפה הערבית. במודל שבו היועצות מנחות, הן היו מעוניינות להמשיך להנחות בערבית, ואילו במודל שבו המנחים מגיעים מבחוץ, הדעות חלוקות.

אנשי הצוות נשאלו לגבי חשיבות השפה שבה מדברים במפגשי התכנית. לוח 50 מביא את תשובותיהם.

לוח 50: תפיסת חברי צוות בנוגע לשפה שבה נעשה שימוש בתכנית- דיווחי יועצות ומנהלים

(שיעור המשיבים "במידה רבה" או "רבה מאוד")

יועצות (N=103)	מנהלים (N=97)		
38%	65%	כלל התכנית	חשוב לדבר במפגשי ההנחיה בעברית כדי להתרגל לשפה האקדמית
32%	60%	חברה למתנ"סים	
29%	56%	עתיד	
49%	74%	קו משווה	חשוב שכל המפגשים יהיו בערבית כדי לוודא שכל התלמידים יבינו
50%	28%	כלל התכנית	
68%	21%	חברה למתנ"סים	
54%	35%	עתיד	
27%	31%	קו משווה	

מרבית המנהלים סבורים כי חשוב מאוד **לדבר בעברית מפגשי ההנחיה**, כדי לתרגל את השפה שבה נעשה שימוש באקדמיה. לעומת זאת, רק כשליש מהיועצות מייחסות לכך חשיבות. תמיכה בדיבור בעברית במפגשי התכנית ניכרת בשיעורים גבוהים יותר בקרב מנהלים ויועצות בתכנית קו משווה מאשר בקרב מנהלים ויועצות בתכנית החברה למתנ"סים ובתכנית עתיד. מחצית מהיועצות מעידות כי חשוב לדעתן שכל המפגשים יהיו בערבית, כדי לוודא שכל התלמידים יבינו את החומר המועבר, לעומת כשליש מהמנהלים בלבד הסבורים כך. שיעורים גבוהים יותר של תמיכה בערבית כשפת הדיבור במפגשים ניכרת יותר בקרב היועצות מתכנית של החברה למתנ"סים (68%) ושל עתיד (54%) לעומת היועצות בתכנית קו משווה (27%). לעומת

זאת, שיעורים נמוכים יותר של תמיכה בדיבור בערבית ניכרים בקרב מנהלים בחברה למתנ"סים (21%) מתכנית עתיד (35%) וקו משווה (31%).

התלמידים נשאלו לגבי השפה שבה מתקיימים רוב המפגשים ורוב החומרים שאליהם נחשפו או שהוצגו להם במסגרת התכנית. בנוסף, נשאלו התלמידים מהי השפה שבה היו מעוניינים שהתכנית תתקיים. הנתונים מוצגים בלוח 51.

לוח 51: השפה שבה התלמידים היו מעוניינים שהתכנית תתקיים - תלמידים (שיעור המשיבים)

N=5,812		ערבית	ערבית
באיזו שפה מתקיימים רוב המפגשים בתכנית?	כלל התכנית	73%	27%
	חברה למתנסים	90%	10%
	עתיד	91%	9%
באיזו שפה מנוסחים רוב החומרים שנחשפת אליהם או שהוצגו לך במסגרת התכנית?	קו משווה	38%	62%
	כלל התכנית	62%	38%
	חברה למתנסים	68%	32%
	עתיד	81%	19%
מהי השפה שבה היית מעוניין שהתכנית תתקיים?	קו משווה	37%	63%
	כלל התכנית	71%	29%
	חברה למתנסים	79%	21%
	עתיד	82%	18%
	קו משווה	52%	48%

לדברי התלמידים, רוב המפגשים ורוב החומרים בתכנית מנוסחים בשפה הערבית. כמו כן, התלמידים מעוניינים כי השפה הערבית תהיה השפה שבה תתקיים התכנית. בבחינה נוספת ניתן לראות כי מרבית התלמידים בתכנית של 'קו משווה' (62%) מדווחים כי עברית היא השפה שבה מתקיימים רוב המפגשים ואשר בה מנוסחים רוב החומרים שהוצגו לתלמידים במסגרת התכנית, בשונה מדיווח התלמידים בתכניות של החברה למתנ"סים ושל עתיד. כשנשאלו התלמידים מהי השפה שבה היו מעוניינים כי התכנית תתקיים, כ-70% מהם ציינו כי ברצונם ששפת הדיבור בתכנית תהייה שפתם – ערבית. עם זאת, לעומת התכניות שבהן היועצות משמשות כמנחות, בתכנית של קו משווה, שבה מנחה בשפה עברית ומנחה בשפה הערבית, קרוב למחצית התלמידים היו מעוניינים שהתכנית תתקיים בעברית. לא נמצאו הבדלים בנושא זה בין שכבות הגיל.

לסיכום, בתכניות שבהן המנחה היא היועצת ('החברה למתנ"סים' ו'עתיד'), השפה המובילה היא ערבית ואילו בתכנית של 'קו משווה', שבה יש מנחה דובר עברית ומנחה דובר ערבית, השפה המובילה היא עברית. בנוסף, מרבית מהחומרים הכתובים בתכנית, בשלוש התכניות הם בשפה העברית.

חלק מהיועצות ומהתלמידים בתכנית של 'קו משווה' חשבו שטוב שנעשה שימוש בשתי השפות, כי הדבר מחייב את התלמידים לתרגל את השפה העברית וגורם להם לקחת את התכנית ביתר רצינות. לעומת זאת, היו כאלה שחשבו שהדבר מגביל את יכולת הביטוי

של התלמידים בתכנית. אשר לחומרים הכתובים, מרבית היועצות והתלמידים מעוניינים שייכתבו בשפה הערבית, כדי שלא ייווצר מצב שבו התלמידים אינם מבינים את החומר במלואו.

5.6 קשר עם ההורים

הקשר עם ההורים הוא נדבך חשוב בתהליך קבלת ההחלטות של התלמידים בכלל, והחלטות לגבי עתידם בפרט. אי לכך נשאלו חברי הצוות אם התקיים מפגש עם ההורים כחלק מהתכנית. לוח 52 מביא את תשובותיהם.

לוח 52: הקשר עם ההורים במסגרת התכנית- דיווחי יועצות

(שיעור המשיבים "כן")

קו משווה (N=37)	חברה למתנסים (N=42)	עתיד (N=24)	כלל התכנית (N=103)	
35%	64%	37%	48%	האם התקיים מפגש עם ההורים
67%	60%	43%	58%	האם נשלח להורים חומר או מידע

הנתונים מראים כי קרוב למחצית היועצות דיווחו כי התקיים מפגש עם ההורים, ומעל מחצית היועצות דיווחו כי נשלח להורים מידע על אודות התכנית. בנייתו נוסף ניתן לראות כי כשני שלישים מקרב היועצות בתכנית של החברה למתנסים דיווחו על קיום מפגש עם ההורים לעומת כשליש בלבד מקרב היועצות בתכניות האחרות. בשאלה לגבי שליחת חומרי המידע לבתי התלמידים ניכר פער נוסף – כשני שלישים מקרב היועצות בתכניות של החברה למתנסים ושל קו משווה (60% ו-67% בהתאמה) מדווחות כי נשלח מידע להורים, לעומת 43% מקרב היועצות מבתי ספר שבהן יושמה תכנית עתיד.

אנשי הצוות והתלמידים שענו כי התקיים מפגש עם ההורים בבית ספרם, נשאלו עד כמה לתפיסתם תרם המפגש עם ההורים לכך שההורים יבינו את תפקידם בגיבוש ההחלטה של ילדם לגבי עתידם הלימודי והמקצועי. לוח 53 מביא את תשובותיהם.

לוח 53: תרומת המפגש עם ההורים לכך שיבינו את תפקידם בהחלטה של ילדם איזה

מקצוע ולימודים אקדמיים לבחור- דיווחי יועצות, מנהלים ותלמידים

(שיעור המשיבים "תרם במידה רבה" או "רבה מאוד")

תלמידים			יועצות				מנהלים				
קו משווה (N=564)	חברה למתנסים (N=1,066)	עתיד (N=571)	כלל התלמידים (N=2,201)	קו משווה (N=13)	חברה למתנסים (N=25)	עתיד (N=9)	כלל היועצות (N=47)	קו משווה (N=17)	חברה למתנסים (N=22)	עתיד (N=12)	כלל המנהלים (N=51)
52%	66%	58%	60%	54%	80%	78%	70%	65%	73%	67%	69%

הנתונים מצביעים על שיעורי הסכמה דומים בקרב אנשי הצוות. לדעת כ-70% מכלל המנהלים והיועצות המפגש עם ההורים תרם במידה רבה או רבה מאוד להבנתם את התפקיד שלהם בהחלטה של ילדם בנוגע לעתידם הלימודי והמקצועי. עוד נראה כי קיים פער בין אנשי הצוות לתלמידים בשאלת השפעת המפגש על ההורים: רק כ-60% מהתלמידים מסכימים כי המפגש תרם להבנת ההורים את תפקידם בהחלטה של ילדם לגבי עתידם המקצועי והאקדמי. ניתוח נוסף מעלה פער גם בין היועצות והתלמידים בבתי הספר שישמו את תכנית קו משווה שבה המנחים הם חיצוניים, ובין בתי הספר שבהן המנחה היא היועצת. נראה כי שיעורי ההסכמה של היועצות והתלמידים בתכנית של 'קו משווה' לכך שהמפגש תרם להבנת ההורים את תפקידם נמוך יותר (54%-ו-52% בהתאמה) מאשר בקרב מקביליהם בשתי התכניות האחרות בקרב המנהלים הפער מצטמצם. לא נמצאו הבדלים בנושא זה בין שכבות התלמידים.

85% מהמנהלים ו-83% מהיועצות הסכימו במידה רבה או רבה מאוד כי יש חשיבות במעורבות ההורים בתכנית. לא נמצאו הבדלים משמעותיים בשאלה זו בין אנשי הצוות ובין התכניות.

ממצאי הראיונות האיכותניים עם היועצות מלמדים כי בתי הספר יידעו את ההורים בדבר קיומה של התכנית, וחלקם אף דרשו מההורים לחתום על טופס הסכמה להשתתפות ילדם בתכנית. בבתי הספר שבהם התכנית התקיימה בשעות אחר הצהריים או ביום החופשי של התלמידים היה אף חשוב יותר לעדכן את ההורים ולקבל את הסכמתם, משום שההשתתפות בתכנית הייתה כרוכה באיחורים של התלמידים לביתם ולעתים גם בצורך להסיע אותם אל בית הספר וממנו.

בכמה בתי ספר התקיים שיתוף (לא רק יידוע) של ההורים בתכנית. לדברי אחת היועצות בתחילת התכנית התקיים מפגש של התלמידים והוריהם, שבמהלכו הוצגו להם מבנה התכנית, נתונים שונים על מצב הסטודנטים הערבים והועבר להם מסר שלפיו עליהם לתמוך בתהליך בחירת הקריירה של ילדיהם מבלי להתערב יתר על המידה. באחד מבתי הספר נפגש עם ההורים והתלמידים סטודנט, שסיפר על כך ששינה את מגמת לימודיו באוניברסיטה שלוש פעמים, כתוצאה מהפעלת לחץ מצד משפחתו, שניסתה להשפיע על בחירתו. ניכר כי שיתוף ההורים בבתי ספר אלה היה חיובי ותרם לקידום התכנית.

לסיכום, אנשי הצוות סבורים כי יש חשיבות רבה במעורבותם של הורים בתכנית, אך נמצא כי קיום מפגשים עם ההורים נהוג בבתי הספר המיישמים את תכנית החברה למתנ"סים יותר מאשר בשאר התכניות. שיעור ההסכמה הגבוה לגבי תרומת המפגש בקרב היועצות, המנהלים והתלמידים (80%, 73%, 66% בהתאמה) המשתתפים בתכנית זו, מעלה כי חשוב לשתף את ההורים בתכנית ולהעביר להם את המסרים המרכזיים שלה, וזאת בשל היותם גורם בעל השפעה על תהליך קבלת ההחלטות של ילדיהם. לפיכך, ראוי כי כל המפעילים יביאו זאת למודעות בתי הספר ויסייעו להם לשתף את ההורים בתכנית.

פרק 6: תפיסות לגבי השגת יעדי התכנית

הפרק הקודם הציג את דרכי יישומה של התכנית בבית הספר, תוך פירוט ממדיה הבאים: מרכיבי התכנית, תפיסות הנוגעים בדבר לגבי שני המודלים הקיימים כיום, הקשר עם ההורים והשפה שבה משתמשים בתכנית. בפרק זה יוצגו תפיסות הגורמים המעורבים בתכנית בנוגע **לתפיסת השפעתה על בחירת הקריירה של התלמידים לאור יעדי התכנית**, כפי שהוגדרו במכרז להפעלת התכנית ליעוץ והכוון קדם-אקדמיים לתלמידי תיכון בחברה הערבית. בהגדרת מטרות התכנית, כפי שהופיעו במכרז¹⁹, החזרו ההיבטים הבאים: התכנית תנסה **לתת מענה לחסמים שונים של בני החברה הערבית בהשתלבות באקדמיה**. התכנית תרחיב את הנגישות למידע **אמין ורלוונטי** על אודות ההשכלה הגבוהה לבני חברה הערבית, לשם שיפור איכות לימודיהם ככלי לשילובם בשוק העבודה ובחברה הישראלית. כמו כן תעורר התכנית **מודעות לצורכי שוק התעסוקה**, למגוון תחומי הלימוד הקיימים, לדרישות הלימודים האקדמיים ולאופיים בכלל, ולכל מוסד מוכר להשכלה גבוהה בפרט. התכנית **תגביר את המודעות של התלמידים לחשיבות רכישת השכלה גבוהה**, תעודד מוטיבציה, תחושת מסוגלות ומוכנות לימודית. בנוסף, **תגביר התכנית את המודעות ליכולותיו ולנטייתו האישיות של התלמיד**. פרק זה ינסה לבדוק אם הושגו יעדי התכנית וכיצד.

6.1 מידת ההשגה של מטרות התכנית

באופן כללי נשאלו חברי הצוות באיזו מידה, לדעתם, התכנית השיגה את מטרותיה. הנתונים מופיעים בלוח 55.

לוח 55: השגת מטרות התכנית- דיווחי יועצות ומנהלים (שיעור המשיבים "במידה רבה" או "רבה מאוד")

יועצות				מנהלים				התכנית...
קו משווה (N=37)	חברה למתנסים (N=42)	עתיד (N=24)	כלל היועצות (N=103)	קו משווה (N=36)	חברה למתנסים (N=38)	עתיד (N=23)	כלל המנהלים (N=97)	
81%	88%	87%	85%	83%	78%	91%	83%	השיגה את מטרותיה

כ 85% מכלל אנשי הצוות מאמינים כי התכנית השיגה את מטרותיה במידה רבה או רבה מאוד. לא נמצאו הבדלים משמעותיים בקרב היועצות המעורבות בתכניות השונות. פער קטן נמצא בקרב המנהלים שיישמו שאת התכניות השונות. מנהלים מתכנית עתיד מאמינים כי התכנית השיגה את מטרותיה בשיעורים גבוהים יותר (91%) מאשר המנהלים בתכניות של 'קו משווה' (83%) ושל החברה למתנ"סים (78%).

¹⁹ מתוך: מרכז פומבי דו-שלבי מספר 01/2014 להפעלת תכנית ייעוץ והכוון קדם-אקדמיים לתלמידי תיכון בחברה הערבית (נוסח מעודכן)

מכלול הראיונות האיכותניים עם מנהלים ויועצות ועם תלמידים בקבוצות המיקוד מצביעים על כך שהתכנית הצליחה להשיג שלושה יעדים מרכזיים:

הגברת המודעות העצמית – התכנית הגבירה את המודעות של התלמידים לעצמם ולזהותם העצמית, לערכים שלהם, לחזקות ולחולשות שלהם, לשאיפות ולחלומות שלהם ועוד. מעבר לכך, ניכר כי התכנית חיזקה את ביטחונם העצמי של התלמידים בבואם לקבוע לעצמם מטרות ולקבל החלטות לאור גילויים אלה. ראוי לציין כי גיבוש המודעות העצמית של התלמידים על כל היבטיה הוא נדבך בסיסי לבחירת הקריירה שלהם, כי הוא נותן מענה לשאלות: מה הכי מתאים לי ומה אני הכי רוצה לעשות ללא התערבות של גורמים חיצוניים.

לדברי אחת היועצות: "התכנית הגבירה את המודעות האישית של התלמידים. היא עזרה להם להיות יותר בשלים, לגבש את זהותם ולקבוע מטרות". לדברי יועצת נוספת: "אני מובילה כל אחד להגדיר חלום, זה הכי חשוב מבחינתי כיוון שללא החלום אין עתיד ואין אופק. התכנית חידדה בפני התלמידים את תכונותיהם האישיות ועזרה לפיתוח מודעות עצמית".

לדברי תלמידים בקבוצת המיקוד: "נתנו לנו יכולת וביטחון עצמי. אני הפכתי להיות מאוד דעתנית ועומדת על רצונותיי". "נהיה לנו יותר כוח ונתן לנו יכולת להבין את עצמינו יותר". "גרמה לנו להכיר את עצמנו ולחשוב על אילו ערך חשוב לנו". "כשדיברנו על החלום, אני מדמינת את עצמי בחדר ניתוחים. אני לא מוותרת, מתעקשת יותר על דברים שאני רוצה". "הכרנו את נקודות החזק, והכרנו תחומים שיכולים להתאים לנו".

הגברת המודעות לקריירה – התכנית הגבירה את המודעות של התלמידים לעתידם וגרמה להם לחשוב באופן אינטנסיבי וממוקד על הקריירה שלהם – בחירת מקצוע והשכלה גבוהה, נושאים שעדין רחוקים מהם יחסית בכיתה י"א. תהליך זה הגביר באופן ניכר את התעניינות התלמידים בנושאים אלו וגרם להם לשאול שאלות ולחפש מידע על אודותיהם.

לדברי אחת היועצות: "התכנית הגבירה את החשיבה המוקדמת על העתיד ובזכות זאת גם את המכוונות למטרה ותכנון הדרך להגשמת המטרות העתידיות. הם נמצאים בבית ספר והם צריכים לחשוב היכן יהיו בעוד שנתיים".

לדברי תלמידים שהשתתפו בקבוצת מיקוד: "התכנית עזרה לנו לחשוב על האקדמיה. קודם זה לא עניין אותנו, לא חשבנו על העתיד". "אנו יותר אחראיים ורציניים, ודואגים יותר לעתיד שלנו".

חשיפה לאפשרויות השכלה וקריירה – התכנית חשפה את התלמידים למגוון רחב של אפשרויות השכלה וקריירה, בעיקר באמצעות הסיורים באקדמיה ובחברה העסקית, שכללו מפגשים עם סטודנטים ועם עובדים בחברות, וכן באמצעות שיתוף ידע בין התלמידים, העברת מידע על ידי המנחה וחיפוש מידע באינטרנט. התלמידים למדו על תחומים חדשים שלא היו מוכרים להם, ובכללם הביקושים בשוק העבודה, רמות השכר בתחומים השונים ועוד. בנוסף קיבלו התלמידים כלים לחיפוש עצמי של מידע רלוונטי, ונראה שרבים מהם עשו בהם שימוש.

לדברי אחת היועצות: "התכנית כיוונה את התלמידים וחשפה בפניהם מקצועות שונים באמצעות מקורות מידע מהשטח ואנשים שהתנסו".

לדברי יועצת נוספת: "התלמידים התעניינו מאוד, היה להם שאלות רבות, הם ניגשו וחיפשו לבד. הם מתמידים ושואלים שאלות על התמחויות שאני אף לא הכרתי. אחד המטרות שלי הוא לבנות אוכלוסייה חוקרת וכך נעשה".

לדברי תלמידים שהשתתפו בקבוצות מיקוד: "הם הציגו נושאים ותחומים שלא הכרנו, כמו תחומי הנדסה. הציגו שעריכת הדין וההוראה אינם תחומים מבוקשים"; "בדיונים היכרנו תחומי לימוד דרך ההתעניינות של חברינו, חלקם סיפרו על מקצועות הנדסה שלא היכרנו מה עושים בהם"; "לפני התכנית בכלל לא היכרנו מקצועות, אם משווים ביננו לבין אחרים שלא השתתפו בתכנית, אנחנו במצב יותר טוב ויודעים יותר על נושאים שניתן ללמוד בעתיד".

בחינה של יעדי התכנית, כפי שהוגדרו במרכז להפעלתה, אל מול הישגי התכנית, כפי שצוינו בראיונות ובקבוצות המיקוד, מלמד כי קיימת הלימה רבה ביניהם. למעשה, שלושת הנושאים שצוינו על ידי המרואיינים: מודעות עצמית, מודעות לקריירה וחשיפה לאפשרויות השכלה וקריירה – הם נושאים המופיעים ביעדי התכנית, כדלקמן: "התכנית תגביר את המודעות ליכולותיו ונטיותיו האישיות של התלמיד"; "התכנית תגביר את המודעות של התלמידים לחשיבות רכישת השכלה גבוהה"; ו"התכנית תרחיב את הנגישות למידע אמין ורלוונטי אודות השכלה גבוהה לבני החברה הערבית".

6.2 הכוונת התלמידים להמשך לימודים ותעסוקה

תת-פרק זה יעמוד על תפיסות אנשי הצוות והתלמידים בנוגע לתרומת התכנית להכוונת התלמידים לתעסוקה ולימודים.

אנשי הצוות נשאלו באיזו מידה תורמת התכנית לקידום ההכוונה ללימודים אקדמיים ולכיוון מקצועי בבית הספר, וכן באיזו מידה עזרה התכנית לתלמידים לקבל החלטה בנוגע לכיוון האקדמאי שלהם ולמקצוע שבו ירצו לעבוד. הנתונים מוצגים בלוחות 56.

לוח 56: השפעות התכנית על התלמידים בנושא אקדמיה ומקצוע עתידי - דיווחי יועצות

ומנהלים

(שיעור המשיבים "במידה רבה" או "רבה מאוד")

יועצות				מנהלים				
קו משווה (N=37)	חברה למתנסים (N=42)	עמיד (N=24)	כלל היועצות (N=103)	קו משווה (N=36)	חברה למתנסים (N=38)	עמיד (N=23)	כלל המנהלים (N=97)	
89%	98%	100%	95%	83%	95%	96%	91%	התכנית תורמת לקידום ההכוונה ללימודים אקדמיים בבית הספר
89%	98%	100%	95%	89%	92%	87%	90%	התכנית תורמת לקידום נושא הכוון מקצועי בבית הספר
67%	85%	83%	78%	65%	78%	73%	72%	התכנית עזרה לתלמידים לקבל החלטה בנוגע לכיוון האקדמאי שלהם
78%	80%	75%	78%	65%	76%	68%	70%	עזרה לתלמידים לקבל החלטה בנוגע לכיוון המקצוע בו ירצו לעבוד

הנתונים מראים כי מעל לכ-90% מכלל אנשי הצוות מאמינים כי **התכנית תורמת לקידום ההכוונה ללימודים אקדמיים ולנושא ההכוון מקצועי בבית הספר**. שיעורים נמוכים יותר, אם כי עדיין גבוהים, מעל לכ-70% מאנשי הצוות מסכימים כי התכנית עזרה לתלמידים לקבל החלטה בנוגע לכיוון האקדמאי והמקצועי שלהם. בהשוואה בין התכנית נמצא פער קטן בקרב היועצות ואותו פער בקרב המנהלים בנוגע להסכמה כי התכנית עזרת לתלמידים לקבל החלטה בנוגע לכיוון האקדמאי שלהם: שיעורים גבוהים יותר בקרב יועצות ומנהלים בתכנית של החברה למתנסים (85%, 78% בהתאמה) ובעתיד (83%, 73% בהתאמה) מאשר יועצות ומנהלים בתכנית של קו משווה (67%, 65% בהתאמה). בקרב המנהלים נראה פער דומה בשיעורי ההסכמה בנוגע לכך שהתכנית עזרה לתלמידים לקבל החלטה בנוגע לכיוון המקצוע בו ירצו לעבוד.

כדי להבין כיצד התכנית הצליחה לכוון את התלמידים להמשך לימודים ותעסוקה, התלמידים נשאלו לגבי תרומת התכנית להמשך לימודיהם האקדמאים. הנתונים מוצגים בלוח 57.

לוח 57: השפעות התכנית על התלמידים בנושא אקדמיה ומקצוע עתידי- תלמידים
(שיעור המשיבים "במידה רבה" או "רבה מאוד")

תלמידים						
קו משווה (N=1,895)	חברה למתנסים (N=1,925)	עמיד (N=1,992)	י"ב (N=2,607)	י"א (N=3,205)	כלל התכנית (N=5,812)	
47%	49%	46%	51%	45%	48%	התכנית נתנה לך ידע וכלים שלא היו לך בנושא בחירת מקצוע ולימודים אקדמיים
40%	46%	44%	47%	41%	43%	התכנית עזרה לך לגבש החלטה לגבי התחום אותו תרצה ללמוד באקדמיה
40%	46%	42%	46%	40%	42%	התכנית עזרה לך לגבש החלטה באיזה מקצוע לבחור
38%	45%	42%	46%	39%	42%	התכנית עזרה לך לגבש החלטה באיזה אוניברסיטה או מכללה ללמוד
36%	41%	38%	42%	36%	38%	התכנית נתנה מענה להתלבטויות שהיו לך בנושא בחירת מקצוע

קרוב למחצית מהתלמידים מסכימים כי התכנית נתנה להם כלים וידע בנושא בחירת מקצוע ולימודים אקדמיים במידה רבה או רבה מאוד. כ-43% מהתלמידים מאמינים כי התכנית עזרה להם לגבש החלטה באיזה מקצוע לבחור, איזה תחום ללמוד באקדמיה ובאיזו אוניברסיטה או מכללה ללמוד. פחות מכך (38%), העידו התלמידים כי התכנית נתנה להם מענה להתלבטויות שהיו להם בנושא בחירת מקצוע. בניית תחום המשווה בין השכבות, ישנה מגמה קטנה של שיעורים גבוהים יותר בקרב תלמידי שכבת י"ב מאשר י"א. לא נמצאו הבדלים בין התכניות אך נראה כי ישנה מגמה של שיעורים גבוהים יותר בקרב תלמידים מהתכנית של החברה למתנסים ועמיד מאשר תלמידים בתכנית של 'קו משווה'. מהראיונות האיכותניים ומהשאלונים עלו קולות בקרב התלמידים ואף בקרב אנשי הצוות כי כדי לעזור לתלמידים לגבש החלטות לגבי עתידם, יש לאפשר להם פגישות פרטניות אשר בוחנות את מצבו של התלמיד לפי הציונים שלו ולפי רצונותיו ויכולותיו. בהשוואה בין אנשי הצוות לתלמידים נראה כי יש פער בתפיסות לגבי הכוונת התכנית לקבל החלטה בנוגע לעתיד התלמידים. כ-40% בקרב התלמידים מדווחים כי התכנית עזרה להם לגבש החלטה לעומת כ-70% מאנשי הצוות.

ממצאי הראיונות האיכותניים עם היועצות מלמדים כי קיימת מחלוקת עד כמה התכנית עוזרת לתלמידים לבחור את הקריירה שלהם. ישנן יועצות שטוענות כי התכנית נתנה לתלמידים את הכלים הדרושים לבחור את הקריירה המתאימה להם וגם אם הדבר טרם נעשה על-ידם, הם יוכלו לעשות זאת בבוא העת. בנוסף, ישנן יועצות שצינו כי בעקבות התכנית הן מזהות **שינוי באופן שבו התלמידים רואים את הקריירה שלהם - בצורה יותר ריאלית ומפוקחת.**

לדברי אחת היועצות: "התכנית פיתחה מודעות אצל התלמידים לגבי מה לבחור וענתה על כל השאלות שמתמודד אתה תלמיד י"ב בבואו להחליט לגבי עתידו".

דברי יועצת נוספת: "יש תלמיד שאחרי הסיוור שינה את כל כיוון החשיבה שלו על החיים העתידיים. הוא מתעניין כעת לעבוד בהייטק, אחרים מתעניינים ללמוד תחומים של הנדסה".

מנגד, היו יועצות שציינו כי לתלמידים עדיין קשה להסתכל על העתיד בצורה מושכלת ולתכנן את מהלכיהם, וכי לאחר סיום התכנית הם אינם ממשיכים לחפש ולהעמיק בנושא באופן אישי. אחת היועצות ציינה כי הדבר נובע מכך שהתלמידים אינם יודעים עדיין כיצד יש להשתמש בכלים שקיבלו לצורך קבלת ההחלטה וייתכן כי ישתמשו בהם בעתיד, אך היא חוששת שאז יהיה הדבר מאוחר מדי, לאחר שכבר עשו את בחירתם.

לדברי אחת היועצות: "הילדים עדיין לא במקום שיכולים לבחור, וקשה עליהם להסתכל על העתיד בצורה עמוקה ולתכנן את המהלך שלהם".

שתי יועצות ציינו כי התלמידים לא היו מרוצים מהתכנית והרגישו כי היא אינה תורמת להם בגלל שהיא לא ליוותה אותם עד לקבלת ההחלטה באיזו קריירה לבחור. כלומר, אותם תלמידים ציפו שהתכנית תסייע להם לבחור ממש, ולא רק תיתן בידיהם הכלים לעשות זאת בעצמם.

לדברי אחת היועצות: "התלמידים לא היו מרוצים מהתכנית כי היה להם רצון שדרך הפעילות להגיע להחלטה מה ילמדו, והתכנית לא נגעה במטרה של התלמידים".

6.3 התכנית כמעוררת שינוי בקרב התלמידים בנוגע לעתיד

הקריירה שלהם

מיעדיה של התכנית היא לעורר שינוי בקרב צעירי החברה הערבית, ולגרום לעלייה במספר הנרשמים ללימודים במסגרת תכניות שונות באקדמיה ובמספר המסיימים אותן, זאת לאור חסמים שונים המקשים עליהם את ההשתלבות באקדמיה. יועצות בית הספר נשאלו אם לדעתן תכנית זו, במתכונתה הנוכחית, יכולה לחולל שינוי בעמדות התלמידים בכל הנוגע לבחירתם במקצוע לימוד אקדמי. תשובותיהן מוצגות בלוח 58.

**לוח 58: שינוי בעמדות תלמידים בבחירתם מקצוע לימוד באקדמיה - דיווחי יועצות
(שיעור המשיבים "במידה רבה" או "רבה מאוד")**

יועצות				
קו משווה (N=37)	חברה למתנסים (N=42)	עתידי (N=24)	כלל התכנית (N=103)	
64%	57%	71%	59%	תכנית זו, במתכונתה הנוכחית, יכולה לחולל שינוי בעמדות תלמידים בבחירתם מקצוע לימוד באקדמיה

כ-60% מכלל היועצות מסכימות במידה רבה או רבה מאוד כי התכנית במתכונתה הנוכחית יכולה לחולל שינוי בעמדות תלמידים בבחירתם מקצוע לימוד באקדמיה. בקרב יועצות בתכנית עתידי ניכר שיעור גבוה יותר (71%) של הסכמה בכך שהתכנית יכולה לחולל שינוי בעמדות התלמידים, מאשר שיעור היועצות הסבורות כך בתכנית של קו משווה (64%) ושל החברה למתנסים (57%).

התלמידים נשאלו על אודות תרומת התכנית להכוונתם הלימודית והמקצועית ולשינוי בעמדותיהם בנוגע להחלטתם בנוגע לעתידם. הנתונים מופיעים בלוח 59.

**לוח 59: השפעת התכנית על שינוי בעמדות התלמידים בנוגע לבחירת מקצוע לימוד באקדמיה - דיווחי תלמידים
(שיעור המשיבים "במידה רבה" או "רבה מאוד")**

תלמידים			
י"ב (N=2,607)	י"א (N=3,205)	כלל התכנית (N=5,812)	
62%	59%	61%	בעקבות ההשתתפות בתכנית אתה מבין שאתה צריך לבחור מקצוע שיש לו ביקוש בשוק העבודה
56%	54%	55%	בעקבות ההשתתפות בתכנית אתה מבין שאתה צריך לבחור מקצוע שמתאים לך ופחות להתחשב ברצונם של אחרים
33%	26%	29%	התכנית שינתה את המקצוע המקורי שחשבת לבחור בו

61% מהתלמידים מסכימים כי **ההשתתפות בתכנית השפיעה על הבנתם כי הם צריכים לבחור מקצוע שיש לו ביקוש בשוק העבודה**. מעל מחצית מהתלמידים אף הסכימו במידה רבה או רבה מאוד כי הם צריכים לבחור מקצוע שמתאים להם, ולהתחשב פחות ברצונם של אחרים. עם זאת, שיעורים נמוכים בקרב התלמידים ציינו כי התכנית שינתה את המקצוע המקורי שחשבו לבחור בו (29%). לא נמצאו הבדלים משמעותיים בהיבט זה בין שכבות הגיל, אך נראה ששליש לערך מתלמידי שכבה י"ב מסכימים כי התכנית שינתה את המקצוע המקורי שחשבו לבחור בו לעומת 26% בלבד בקרב תלמידי י"א. לא נמצאו הבדלים בנושא זה בין תלמידי התכניות השונות.

ממצאי קבוצות המיקוד עם התלמידים מלמדים כי לתכנית הייתה השפעה על ההחלטה מה תהיה הקריירה שלהם ועל בחירתם בה בכמה היבטים:

"החלום" והשפעתו – התכניות של שלושת המפעילים עודדו מאוד את התלמידים לחשוב על החלום האישי שלהם ולהשתמש בו כאחד המרכיבים המרכזיים בבחירת הקריירה. בנוסף, עשו התכניות שימוש בסרטים ובהרצאות שגוללו את סיפורם של אנשים שהגשימו את חלומם למרות מכשולים רבים, זאת במטרה להוות השראה לתלמידים ולשכנעם שהחלום שלהם הוא בר-השגה. אי לכך, סיפרו תלמידים בקבוצות המיקוד מהו החלום האישי שלהם וצינו כי סיפורי ההשראה ששמעו השפיעו עליהם בבחירת הקריירה ובעיקר השפיעו עליהם להתמיד בכיוון שעליו חשבו עוד לפני תחילת התכנית.

אחת התלמידות שהחליטה להיות רופאה ציינה כי: "אני רוצה רפואה ואף פעם לא אשנה, אני רוצה להיות מנתחת. אך קודם הכרתי את הנטיות שלי, קודם התלבטתי כי אנו ערביות והחברה לוחצת כי יש עוד תחומים שצריך לדאוג להם ו-11 שנה זה המון זמן. כעת בעקבות התכנית אין לי התלבטויות. אסור לוותר על החלום".

תלמידים נוספים הדגישו בדבריהם כי בהשראת התכנית אינם מתכוונים לוותר על החלום שלהם בכל מקרה, גם אם השגתו תהייה כרוכה במכשולים שונים.

למשל, ציין אחד התלמידים כי: "עזרו לי להחליט למרות שבמשפחה שלי רק הבנות למדו והבנים לא. התכנית עודדה אותי. הם אמרו לנו שאין סיבה שיכולה לגרום לנו לוותר על החלום. ניתן להגשים כל חלום".

מצד אחד, שימת הדגש של התכנית על החלום האישי של התלמידים היא חיובית ומכוונת אותם ללכת בדרכם ולהתמיד בה. מצד שני, היצמדות רבה מדי לחלום, כמו במקרה של התלמידה שרוצה להיות רופאה בכל מחיר, עלולה לגרום לתלמידים להתעלם מגורמים רלוונטיים אחרים בעת קבלת ההחלטה על הקריירה שלהם.

המודעות העצמית והשפעתה - התכניות של שלושת המפעילים עסקו רבות בהגברת המודעות של התלמידים לעצמם – כישוריהם, נטיותיהם, ערכיהם ועוד, כאחד המרכיבים המרכזיים בבחירת הקריירה. היו תלמידים בקבוצות המיקוד שצינו כי המודעות העצמית שרכשו בתכנית סייעה להם להחליט איזו קריירה מתאימה ולהם, וחשוב לא פחות, איזו קריירה אינה מתאימה להם. ראוי לציין כי תהליך זה התרחש בד בבד עם החשיפה שלהם למקצועות שונים שלא הכירו בעבר, הן במסגרת התכנית והן במסגרות נוספות.

לדברי אחת התלמידות: "חשבתי ללמוד ריפוי בדיבור, ולאחר שהכרתי את הנושא הבנתי שאני לא אוהבת אותו. כעת אני מתעניינת ברפואת שניים. התכנית גרמה לשינוי וגם קרובי משפחה רופאים עזרו לי להתמקד".

לדברי תלמידה נוספת: "אני רציתי ללמוד הנדסת תוכנה וכשבקרנו בחברת הייטק ראיתי שאיני יכולה להישאר מול המחשב כל היום, חה לא נראה לי מעניין ולכן ושיניתי את בחירתי".

הנושא "דרישות שוק העבודה" והשפעתו - בתכניות של שלושת המפעילים הוצגו לתלמידים נתונים על אודות דרישות שוק העבודה הישראלי, ובכללם נתונים על הביקוש למקצועות ספציפיים

(למשל, ביקוש גבוה למהנדסי תוכנה ואלקטרוניקה וביקוש נמוך למורים ולעורכי דין). מדברי התלמידים בקבוצות המיקוד עולה כי בחירת הקריירה שלהם הושפעה גם ממרכיב זה, אולם גם כאן, כמו לגבי החלק שעסק בפיתוח המודעות האישית, ההכוונה לתלמידים הייתה על דרך השלילה - מה לא כדאי ללמוד ולא בהכרח מה ללמוד.

למשל, לדברי אחד התלמידים: "אני רציתי ללמוד רוקחות והם הציגו סטטיסטיקה שיש המון רוקחים שמגיעים מירדן, ואין כל כך עבודה אז שיניתי את דעתי".

לדברי תלמידה נוספת: "רציתי ללמוד פסיכולוגיה, אך הבנתי שלפסיכולוגיה אין עבודה".

לדברי תלמידה נוספת, שדיברה על שינוי הגישה שלה בנושא: "אני היום יותר ריאלית. בוחרת את המקצוע שאוכל למצוא עבורו עבודה".

דברי התלמידים מלמדים על התועלת הרבה בהנגשת הנתונים על אודות דרישות שוק העבודה, אך אין להתעלם מכך שלרוב תהליך הנגשת הנתונים מכוון את התלמידים בדרך השלילה, כלומר מבהיר להם - מה לא כדאי ללמוד, דבר שעלול ליצור אצלם רמה גבוהה יותר של התלבטויות ובלבול לעומת אלו שחוו בתחילת התכנית.

חלק מהתלמידים שהשתתפו בקבוצות המיקוד ציינו כי לא קיבלו החלטה לגבי תחום הקריירה הרצוי להם וביטאו התלבטות ובלבול. תלמידים אלה העידו על כך שהתכנית לא גרמה להם לבחור תחום קריירה, לשנות תחום קריירה או לחזק את החלטתם לגבי תחום קריירה שכבר חשבו עליו בעבר. כלומר, הם יצאו מהתכנית עם יותר סימני שאלה מאשר סימני קריאה. יש להניח כי מצב כזה עלול להוביל את התלמידים לתחושה של תסכול ואכזבה בשל העובדה שהשקיעו זמן וקיבלו כלים בתכנית, אך אינם יודעים כיצד להשתמש בהם לצורך קבלת החלטה לגבי תחום הקריירה הרצוי להם.

לסיכום, תפיסות אנשי הצוות מעידות כי יעדי התכנית כפי שהוגדרו הצליחו להתממש במידה רבה, כ-85% מהם סבורים כך. התכנית לפי אנשי הצוות והתלמידים הצליחה להעלות את המודעות של התלמידים לזהותם העצמית ואת היכולת לחשוב מה מתאים להם, וכן את ביטחונם ביכולתם להגשים את חלומם. כמו כן התכנית העלתה את מודעות התלמידים לנושא הקריירה ופתחה בעבורם פתח לשאלות ולחקירה עצמית. במקביל חשפה התכנית את התלמידים לאפשרויות הרבות בתחומי ההשכלה הגבוהה, הקריירה ושוק העבודה בישראל.

אנשי הצוות מעידים כי התכנית תרמה להכוונת התלמידים בבית הספר בהיבט של ההכרה בחשיבות הלימודים האקדמיים והחיים המקצועיים (כ-93%). לדבריהם, התכנית חשפה את התלמידים למקצועות נדרשים בשוק, וכפועל יוצא התלמידים מבינים כי בחירת המקצוע צריכה להיעשות בד בבד עם הביקוש בשוק העבודה (61%). כדוגמה לכך מעלים התלמידים לכל אורך הדוח את המידע שרכשו בתכנית בנוגע למקצועות ההנדסה ואת העניין שלהם במקצועות אלו. כמו כן, על פי עדויות התלמידים, התכנית חוללה שינוי בחשיבה ובתכניות שלהם, אולם שיעורים נמוכים בלבד, 29% טוענים כך.

עם זאת, בכל הנוגע לסיוע בקבלת החלטה קונקרטיה תרומת התכנית לתלמידים הייתה פחותה: מרבית התלמידים (כ- 60%) מעידים כי התכנית עזרה להם במידה בינונית עד כלל לא לגבש החלטה לגבי תחום לימודי מסוים. ישנו פער בין תפיסות המורים לתפיסות התלמידים בנוגע להשפעת התכנית על גיבוש ההחלטה של התלמידים לגבי עתידם המקצועי. נראה כי קיימת ציפייה מצד התלמידים להגיע בזכות התכנית להחלטה בנוגע לעתידם. עם זאת, בראיונות עמן טוענות היועצות כי התלמידים עדיין אינם בשלים לכך וכי תכליתה של התכנית היא לתת בידיהם כלים מתאימים ולפתח בהם מודעות, שיסייעו להם לעשות את הבחירה בעצמם בבוא העת.

פרק 7: שביעות הרצון מהתכנית

בפרק הקודם נבדקו תפיסות אנשי הצוות והתלמידים בנוגע להשגת יעדי התכנית. פרק זה יציג את מידת שביעות הרצון של אנשי הצוות והתלמידים מהתכנית ויתאר כיצד תופסים אנשי הצוות והתלמידים את הערך המוסף של תכנית זו.

7.1 שביעות רצון התלמידים

התלמידים נשאלו לגבי שביעות רצונם הכללית מהתכנית. תשובותיהם מוצגות בלוח 60.

לוח 60: שביעות רצון כללית מהתכנית - דיווחי תלמידים
(שיעור המשיבים "במידה רבה" או "רבה מאוד")

תלמידים			
קו משווה (N=1,895)	חברה למתנסים (N=1,925)	עתיד (N=1,992)	כלל התכנית (N=5,812)
61%	69%	64%	65%

כשני שלישים מכלל התלמידים המשתתפים בתכנית הביעו שביעות רצון כללית רבה או רבה מאוד מהתכנית. בהשוואה בין התכניות השונות, נראה פער קטן בין התלמידים שלומדים בתכניות השונות. שביעות הרצון הגבוהה ביותר נראתה בתכנית של החברה למתנסים (69%) לעומת שביעות הרצון ששיקפו תלמידים בתכנית של עתיד (64%) ובתכנית של קו משווה (61%). בין שכבות הגיל לא נמצאו הבדלים משמעותיים בנושא זה.

עוד נשאלו התלמידים לגבי שביעות רצונם מהיבטים שונים של התכנית, תשובותיהם מוצגות בלוח 61.

לוח 61 שביעות רצון מהיבטים שונים מהתכנית - דיווחי תלמידים
(שיעור המשיבים "במידה רבה" או "רבה מאוד")

תלמידים				
קו משווה (N=1,895)	חברה למתנסים (N=1,925)	עתיד (N=1,992)	כלל התכנית (N=5,812)	
63%	69%	68%	67%	התכנים של התכנית היו מעניינים
64%	71%	66%	67%	היועצת או המנחים החיצוניים של התכנית תרמו מהידע ומהניסיון שלהם
61%	66%	62%	63%	היועצת או המנחים החיצוניים של התכנית העבירו אותה בצורה מעניינת
56%	63%	61%	60%	התכנית נגעה בנושא חשוב ורלוונטי
49%	50%	47%	49%	מספר המפגשים בתכנית היה מספיק

כשני שלישים מכלל התלמידים הסכימו כי התכנים של התכנית היו מעניינים במידה רבה או רבה מאוד. שיעור דומה של תלמידים הסכימו כי המנחה של התכנית, בין שמדובר ביועצת או במנחים

מבחוץ, תרמו מהידע והניסיון שלהם לתכנית. 63% מהתלמידים דיווחו כי התכנית הועברה בצורה מעניינת. 60% מהתלמידים מאמינים כי התכנית נגעה בנושא חשוב ורלוונטי, ופחות ממחצית התלמידים מעידים כי מספר המפגשים בתכנית היה מספיק. שיעורי הסכמה גבוהים יותר ניכרו בקרב תלמידים מהתכנית של החברה למתנ"סים. לא נמצאו הבדלים משמעותיים בהיבט זה בין שכבות הגיל השונות.

אנשי הצוות נשאלו כיצד הם תופסים את העניין שהביעו התלמידים בתכנית. 90% מהמנהלים ו-96% מהיועצות ציינו כי התכנית עניינה את התלמידים במידה רבה או רבה מאוד. נראה כי יש פער בין תפיסת אנשי הצוות ובין התלמידים בקשר להתעניינות התלמידים בתכנית. מרבית אנשי הצוות מעידים כי התכנית עניינה את התלמידים, אך רק כשני שלישים בקרב התלמידים מדווחים על התעניינות בתכנית במידה רבה או רבה מאוד.

נוסף על כך נשאלו התלמידים אם חשוב, לדעתם, שנערים בני גילם ישתתפו בתכנית. לוח 63 מציג את תשובותיהם.

לוח 63: המלצה לתלמידים אחרים להשתתף בתכנית - דיווחי תלמידים
(שיעור המשיבים "במידה רבה" או "רבה מאוד")

תלמידים				
קו משווה (N=1,895)	חברה למתנסים (N=1,925)	עתיד (N=1,992)	כלל התכנית (N=5,812)	
65%	74%	72%	70%	אני חושב שחשוב שכל נער או נערה בני גילי ישתתפו בתכנית זו

מרבית התלמידים (70%) הסכימו במידה רבה או רבה מאוד כי חשוב שתלמידים בני גילם ישתתפו בתכנית זו. שיעורים מעט גבוהים יותר סברו כך מקרב התלמידים שהשתתפו בתכנית של החברה למתנ"סים (74%) לעומת תלמידים מתכנית עתיד (72%) ומתלמידים בתכנית קו משווה (65%). לא נמצאו הבדלים בין שכבות הגיל בהיבט זה. התלמידים נשאלו עוד אם ימליצו לתלמידים אחרים להשתתף בתכנית. תשובותיהם מוצגות בלוח 64.

לוח 64: המלצה לתלמידים אחרים להשתתף בתכנית - דיווחי תלמידים
(שיעור המשיבים "כן")

תלמידים			
קו משווה (N=1,895)	חברה למתנסים (N=1,925)	עתיד (N=1,992)	כלל התכנית (N=5,812)
81%	86%	87%	85%

85% מכלל התלמידים העידו כי ימליצו לתלמידים אחרים להשתתף בתכנית. ניכרו הבדלים קטנים בין התכניות: שיעורים גבוהים יותר בקרב תלמידים בתכנית של עתיד ושל החברה למתנ"סים (87% ו-86% בהתאמה) מאשר בקרב התלמידים בתכנית של קו משווה (81%) ציינו כי ימליצו על התכנית. לא נמצאו הבדלים בין שכבות הגיל בהיבט זה. לתלמידים ניתן מקום

להסביר מדוע, לתפיסתם, ימליצו או לא ימליצו לתלמידים אחרים להשתתף בתכנית. מבין התלמידים שדיווחו כי לא ימליצו לחבריהם להשתתף בתכנית, היו שהסבירו כי התכנית תבעה מהם זמן שהפריע ללימודים, אחרים טענו כי השפה העברית הקשתה עליהם את ההבנה. תלמידה כתבה: "... בסיוור באוניברסיטה דיברו בעברית ולא הבנתי. הייתי צריכה ללכת ביום הפתוח של הערבים כדי לקבל מידע". תלמידים נוספים הביעו אכזבה מכך שהתכנית לא עזרה להם לקבל החלטות לגבי המקצוע שילמדו. התלמידים הסבירו כי **לא הייתה מספיק העמקה אישית עם כל תלמיד**. התלמידים ביקשו הכוון אישי יותר לפי נטיות אישיות וציונים ספציפיים. עוד טענו התלמידים כי התכנית אינה פותחת אופקים חדשים במידה מספקת, אלא מתייחסת לתחומים ולמקצועות שכבר ידועים לתלמידים.

עם זאת, מרבית התלמידים (85%) הסבירו כי התכנית תרמה מידע מפורט לגבי לימודים אקדמיים ועזרה בהכוונה מקצועית. השפה העברית עזרה להם להתפתח והפעילויות בתכנית סייעו להם בקבלת ההחלטה לגבי הקריירה העתידית שלהם. לפי מספר תלמידים, התכנית מאפשרת לבחון את הכישרונות של התלמידים ולהתאים אותם לשוק העבודה. "התכנית עזרת בחידוד הבחירה ומפחיתה קשיים בעתיד, עזרת לסדר מחשבות".

התכנית מאפשרת חשיפה לשוק העבודה המקומי, והיא פותחת את מודעות התלמידים להחברה הישראלית בכלל ולאפשרויות התעסוקה בה בפרט. התלמידים מעידים כי בזכות התכנית הם חשים כי הם רוכשים כמות ידע גדולה. אחד התלמידים כתב שהתכנית עזרה לו להשתחרר מהלחצים מצד החברה ומצד הוריו, ומספר תלמידים הזכירו כי ה"תכנית מאפשרת בחירת קריירה בצורה נכונה, ולא מה שההורים רוצים". התכנית מלמדת לגבי המקצועות המבוקשים בשוק ומאפשרת להיחשף לתחומים רבים. יתר על כן, התכנית מאפשרת להבין באילו קשיים עלולה האוכלוסייה הערבית להיתקל בבואה להתמודד עם שוק העבודה הישראלי, והיא מעודדת לבחור בלימודים אקדמיים. אחד התלמידים כתב כי התכנית חשובה כי יש בה כדי להעלות את אחוז הערבים הלומדים.

7.2 הערך המוסף של התכנית

בתת-פרק זה יוברר האם התכנית להכוונת תלמידים לאקדמיה שונה מתכניות אחרות אשר היו קיימות בבתי הספר לפני, ובהנחה שאכן יש הבדל בין התכניות - כיצד הוא מתבטא. כמו כן נברר כיצד תופסים אנשי הצוות ים את הערך המוסף של התכנית.

אנשי הצוות נשאלו אם התכנית להכוונת תלמידים לאקדמיה שונה מתכניות אחרות. תשובותיהם מוצגות בלוח 65.

לוח 65: האם התכנית להכוונת תלמידים לאקדמיה שונה מתכניות אחרות?

דיווחי מנהלים ויועצות

(שיעור המשיבים "כן")

יועצות				מנהלים			
קו משווה (N=37)	חברה למתנסים (N=42)	עמיד (N=24)	כלל היועצות (N=103)	קו משווה (N=36)	חברה למתנסים (N=38)	עמיד (N=23)	כלל המנהלים (N=97)
83%	77%	76%	79%	69%	78%	65%	72%

נראה כי כשלושה רבעים מכלל אנשי הצוות תופסים את התכנית ליעוץ והכוון קדם-אקדמיים כתכנית שונה מתכנית דומות אחרות הקיימות בבית ספרם. נראה כי בתכנית של החברה למתנסים תפיסת המנהלים והיועצות בנושא זה דומה. עם זאת, ניכר פער של 11% בין מנהלים ליועצות מתכנית עמיד ופער גדול יותר בין אנשי הצוות בתכנית של קו משווה. נראה כי היועצות בתכניות אלה תופסות את התכנית ליעוץ והכוון קדם אקדמי כתכנית שונה בשיעורים גבוהים יותר מאשר המנהלים באותן תכניות.

לאנשי הצוות ניתנה האפשרות להסביר כיצד התכנית שונה מתכניות אחרות. היועצות טענו כי תכנית זו שונה מתכניות אחרות בכך שתכנית זו יותר ממוקדת, קיים בה רצף ברור של נושאים והוזכרו המרכיבים הייחודיים לתכנית: הסיורים, הסדנאות והעבודה בקבוצות. כמה יועצות הביאו כדוגמה את שיעורי כישורי חיים או את שיעורי חינוך שבהם היועצות נוהגות לספק לתלמידים מידע בנוגע לאקדמיה במשך שיעורים אחדים, אולם לעומתם תכנית זו מספקת מענה מסודר, מעמיק, עם השקעה גדולה יותר בתלמידים לאורך זמן ובצורה תהליכית. לשם כך היועצות עוברות הדרכה מסודרת, אשר מכשירה אותן להעברת מידע עדכני, רלוונטי ועובדתי בנוגע לאקדמיה ולשוק העבודה. נוסף על כך, במסגרת התכנית נכנסים לבית הספר מדריכים מקצועיים ומלווים פדגוגיים, שמעניקים לה את הנוף המקצועי והמובנה המאפיין אותה. המנהלים הזכירו אף הם את היחס האישי שבמסגרתו נעשית התאמה של המידע עבור כל תלמיד ותלמיד. המנהלים אף ציינו את המקצועיות של המדריכים ואת החשיפה לעולם ההייטק והאקדמיה ובייחוד את הסיורים הנערכים במסגרת התכנית. המנהלים הדגישו את מבניות התכנית, המעמידה יעדים ומטרות ולוח זמנים ברור.

אנשי הצוות נשאלו האם לתכנית זו יש יתרון או ערך מוסף מעבר לתכניות אשר היו בבית הספר עוד לפני התכנית. לוח 66 מציג את תשובותיהם.

לוח 66: היתרון או הערך המוסף של התכנית על פני תכניות דומות אחרות שהופעלו

בבית הספר -

דיווחי מנהלים ויועצות

(שיעור המשיבים "כן")

יועצות				מנהלים			
קו משווה (N=37)	חברה למתנסים (N=42)	עמיד (N=24)	כלל היועצות (N=103)	קו משווה (N=36)	חברה למתנסים (N=38)	עמיד (N=23)	כלל המנהלים (N=97)
86%	84%	81%	84%	81%	90%	80%	84%

מעל 80% מאנשי הצוות רואים יתרון או ערך מוסף ברור לתכנית "ייעוץ והכוון קדם-אקדמיים" על פני תכניות דומות שהופעלו בבית הספר. פערי התפיסות בין המנהלים ליועצות שעלו ביחס למרכיב הקודם (שוונות התכנית מתכניות דומות לה) מצטמצמים בנושא זה, ובסך הכול נראה כי ישנה הסכמה בין המנהלים ליועצות ואין הבדלים בין אנשי הצוות בתכניות השונות.

למנהלים וליועצות ניתנה אפשרות להסביר באמצעות שאלה פתוחה בשאלון, איזה יתרון או ערך מוסף הם רואים בתכנית זו. היועצות הסבירו כי ישנה תחושה **שהתכנית מקצועית יותר** כיוון שהיא מלווה באנשים מקצועיים. הן ציינו כי **יש בה יחס אישי יותר לתלמידים ומקום להבין את החלומות והרצונות שלהם**. כדוגמה לכך ציינו היועצות את השאלונים האישיים, הפרופיל האישי ואת הסדנאות, שבהם מאפשרים לתלמידים להביע את עצמם. נוסף על כך, מקבלים התלמידים כלים ומידע עדכני ומקיף בנוגע לאפשרויות האקדמיות והמקצועיות בעתיד. היועצות הסבירו כי התכנית היא תהליכית וכי היא מגדירה את היקף העיסוק בנושא, בניגוד לעיסוק מזדמן בנושא, כפי שהיה נהוג לפני כן בחלק מבתי ספר. ערך מוסף נוסף שהעלו מספר יועצות הוא בנייתה של התכנית סביב שתי השפות, עברית וערבית גם יחד. התכנית מאפשרת לתלמידים לבנות ביטחון עצמי גבוה יותר וכיווני חשיבה חדשים. המנהלים הוסיפו כי "המפגש עם העולם החיצוני" והמיקוד שהתכנית מאפשרת, וכן הטמעת הערך של המשך לימודים אקדמיים בקרב התלמידים. המנהלים הוסיפו כי התכנית מנגישה לתלמידים מידע עדכני ורלוונטי.

ממצאי הראיונות האיכותניים עם מנהלים ויועצות מחזקים את ממצאי השאלונים ומלמדים כי יש לתכנית ערך מוסף בהשוואה למה שנעשה בעבר בבית הספר בתחום זה. המרואיינים התייחסו לשתי סוגיות מרכזיות:

מובנות התכנית – התכנית של כל אחד משלושת המפעילים היא בעלת רציונל ומבנה ברורים והיא כוללת לרוב תכנים ופעילויות הרלוונטיים לנושא ומותאמים לקהל היעד שלהם. לעומת זאת, במצב הקודם, שימש לקידום אותה מטרה – החינוך לקריירה, אוסף אקלקטי של פעילויות ותכניות שנכנסו לבתי הספר. כתוצאה מכך נטען שהתכנית מיקדה את היועצות, התוותה להן דרך פעולה ופיתחה את הכישורים המקצועיים שלהן בתחום.

לדברי אחת היועצות שהנחתה את התכנית: "התכנית מיקדה אותי. אני מחויבת לה ומנסה לא לפספס ולעשות כל הנדרש. התכנית התייחסה לכל דבר אפשרי ובאופן מובנה".

ארגון ותקצוב – התכנית תוקצבה ואורגנה על ידי המפעילים שדאגו לתאם ולארגן את כל הפעילויות במסגרתה, שבעבר תופעלו על ידי בתי הספר. בתי ספר שהיו יוצאים בעבר לסיורים באקדמיה, למשל, היו צריכים לתאם את הביקור בעצמם, לתקצב את ההסעות ועוד. פעולות אלה נחסכו מבתי הספר בזכות התכנית.

לסיכום, בסך הכול ניכרת שביעות רצון רבה מהתכנית בקרב מרבית התלמידים (65%). התלמידים הביעו שביעות רצון גבוהה מהתכנים המעניינים (67%), מתרומת המנחים (67%) ומאופן העברת התכנים (63%). אנשי הצוות מצדם תופסים כי התכנית עניינה מאוד את התלמידים (כ-93%). מרבית התלמידים מסכימים כי הנושא שבו עוסקת התכנית הוא חשוב ורלוונטי (60%). התלמידים ציינו כי חשוב שבני גילם ישתתפו בתכנית זו (70%). שיעורים גבוהים מאוד בקרב התלמידים (85%) ימליצו לתלמידים אחרים להשתתף בתכנית, וזאת, לטענתם, בשל המידע שהתלמידים מקבלים בזכות התכנית ופיתוח המודעות וההתמצאות שלהם שמעוררת התכנית. עם זאת, כפי שעלה בפרק הקודם, התלמידים מביעים אכזבה מסוימת מכך שהם לא יצאו עם "מקצוע בידיים" והם מבקשים שהתכנית גם תאפשר העמקה אישית עם כל תלמיד.

אנשי הצוות רואים בתכנית ערך מוסף (84%) ומעידים כי היא שונה מתכניות אחרות הקיימות בית הספר (כ 74%). אנשי הצוות הדגישו את הארגון, המקצועיות והמבניות של התכנית. התכנית מורכבת מרצף ברור של נושאים, כך שהיועצות יכולות לעקוב אחר הרצף והתלמידים מקבלים ידע רלוונטי באופן מובנה וסדור.

7.4 ניבוי מדדי עמדות ושביעות רצון מהתכנית על פי

מאפייניה

7.4.1 מה משפיע על עמדות התלמידים כלפי התכנית?

לסיכום חלק זה, ועל מנת לעמוד על מאפיינים ספציפיים מתוך מאפייניה השונים של התכנית, שנראה כי תרומתם חשובה יותר לניבוי עמדות כלפי התכנית ולניבוי שביעות הרצון ממנה - נערכה תחילה סדרה של ארבע רגרסיות לינאריות מרובות הירארכיות (Multiple Linear Hierarchical Regressions) לניבוי כל אחד מארבעת המשתנים הבאים:

- "התכנית עזרה לך לגבש החלטה באיזה מקצוע לבחור"
- "התכנית נתנה לך ידע וכלים שלא היו לך בנושא בחירת מקצוע ולימודים אקדמיים"

- "התכנית שינתה את המקצוע המקורי שחשבת לבחור בו"
- "באיזו מידה אתה שבע רצון מהתכנית באופן כללי?"

בכל אחת מהרגרסיות הוכנסו בשלב הראשון משתני הבקרה הבאים: רמת דתיות, השכלת אב, השכלת אם, כיתה. בשלב השני הוכנסו המשתנים שהתייחסו לסדנאות השונות, למפגשים עם הסטודנטים ולסיורים.

יש לציין, שבניתוח הרגרסיה הקשר בין כל אחד מהמשתנים המנבאים לבין המשתנה המנובא הוא ייחודי ומנוכה מיתר המשתנים, כלומר נבחנים הקשרים בין כל אחד מהתחומים הספציפיים לבין המשתנה המנובא, מעבר למכנה המשותף בין התחומים השונים.

לוח 68 מציג את תוצאות ניתוחי הרגרסיה.

לוח 68: תוצאות הרגרסיות המרובות לניבוי משתני עמדות כלפי התכנית ושביעות רצון ממנה על פי מאפייניה

" באיזו מידה אתה שבע רצון מהתכנית באופן כללי?"		" התכנית שינתה את המקצוע המקורי שחשבת לבחור בו"		" התכנית נתנה לך ידע וכלים שלא היו לך בנושא בחירת מקצוע ולימודים אקדמיים"		" התכנית עזרה לך לגבש החלטה באיזה מקצוע לבחור"		
<i>p-value</i>	<i>Beta</i>	<i>p-value</i>	<i>Beta</i>	<i>p-value</i>	<i>Beta</i>	<i>p-value</i>	<i>Beta</i>	
								צעד I: דתיות, השכלת אם, השכלת אב, כיתה
								צעד II:
0.90	0.00	0.26	-0.02	0.03	-0.04	0.24	-0.02	מס' מפגשים
0.01	0.07	0.04	0.07	0.66	0.01	0.01	0.07	סדנאות לתחומי עניין
0.42	0.02	0.03	0.08	0.16	0.04	< 0.001	0.13	סדנאות לבחינת חלומות ושייפוט
0.45	0.02	0.04	-0.07	0.52	0.02	0.11	0.04	סדנאות לקבלת החלטות
0.48	-0.02	0.97	0.00	0.65	0.01	0.37	-0.02	סדנאות להכרות חסמים
0.93	0.00	0.18	-0.04	0.07	0.05	0.18	-0.03	סדנאות להכרות מקצועות
0.07	0.04	0.17	0.04	0.15	0.04	0.03	0.06	סדנאות להתאמת מקצוע לתכונות אישיות
0.85	0.00	< 0.001	0.13	< 0.01	0.08	< 0.01	0.07	הכרות עם התמיכה הקיימת בסטודנטים ערביים באקדמיה
0.88	0.00	0.47	-0.02	0.86	0.00	0.26	-0.03	הרצאות ופעילות להכרות עם האקדמיה
0.82	0.01	0.10	0.05	0.04	0.05	0.10	0.04	הרצאות להכרת השוק הישראלי
0.93	0.00	0.001	0.09	0.33	0.02	0.34	-0.02	מפגש עם סיפור הצלחה
0.05	0.05	0.97	0.00	0.05	0.06	< 0.001	0.12	סיור באקדמיה
0.40	0.02	0.07	0.06	0.81	0.01	< 0.01	0.09	מפגש עם סטודנטים ערביים
0.04	-0.06	0.09	0.06	0.84	0.01	0.24	-0.03	הרצאת חוקר מהאקדמיה
0.92	0.00	0.85	-0.01	0.33	0.03	0.15	0.04	הרצאה על תנאי קבלה
0.89	0.00	0.01	0.10	0.07	0.06	0.13	-0.05	סיור בחברה עסקית
0.93	0.00	0.91	0.00	0.64	-0.02	0.45	0.02	הסבר על טכנולוגיה ופרוייקטים
0.18	0.04	0.70	-0.01	0.86	-0.01	0.53	-0.02	מפגש עם אקדמיים בחברה הערבית
<0.001	0.62	<0.001	0.19	<0.001	0.43	< 0.001	0.39	האם התכנים ואופן הגשתם היו מעניינים
< .001	.55	< .001	.28	< .001	.48	< .001	.49	R² change

ניתוחי הרגרסיה העלו כמה ממצאים:

ראשית, ביחס לכל המשתנים המנובאים, כלל משתני התכנית הסבירו שיעורים ניכרים של שונות המשתנים, בטווח שנע בין 28%-55%. כלומר, **ניכר שמאפייני התכנית משפיעים באופן משמעותי על מדדי העמדות ועל שביעות הרצון מהתכנית.**

שנית, נראה כי **למספר מאפיינים תרומות ייחודיות מובהקות ומשמעותיות להסבר שונות העמדות ושביעות הרצון כלפי התכנית.** בין הבולטים שבהם: סדנאות לבירור תחומי עניין וסדנאות לבחינת חלומות ושאיפות, מידת העניין בתכנים ובאופן הגשתם, היכרות עם התמיכה הקיימת בסטודנטים ערביים באקדמיה, סיורים באקדמיה, והמידה שבה התכנים ואופן הגשתם נעשו באופן מעניין.

לעומת זאת, **למספר מאפיינים לא היו תרומות ייחודיות לניבוי משתני העמדות ושביעות הרצון מהתכנית:** סדנאות להכרת חסמים וקשיים, סדנאות להכרות מקצועות, הרצאות ופעילות לשם היכרות עם האקדמיה, הרצאת חוקר מהאקדמיה, הרצאה על תנאי קבלה והסבר על טכנולוגיה ופרויקטים.

7.4.2 השפעת מפגשי ההורים, סוג ההנחיה והשפה שבה נערכו החומרים והמפגשים על עמדות התלמידים כלפי התכנית

בהמשך נערכו שלוש סדרות נוספות של רגרסיות לינאריות מרובות היררכיות לשם ניבוי ארבעת מדדי העמדות ושביעות הרצון מהתכנית. בכל שלוש סדרות הרגרסיות הוכנסו בשלב הראשון משתני הבקרה הבאים: דתיות, השכלת אם, השכלת אב וכיתה. בשלב השני הוכנסו (ברגרסיות נפרדות) המשתנים הבאים: קיום מפגש עם ההורים (כן/לא), סוג המנחה (יועצת/מנחה חיצוני) ושפת החומרים והמפגשים.

לוחות 69-71 מציגים את תוצאות כל הרגרסיות.

לוח 69: תוצאות הרגרסיות המרובות לניבוי משתני עמדות כלפי התכנית ושביעות רצון ממנה ע"י קיום מפגש הורים

"באיזו מידה אתה שבע רצון מהתכנית באופן כללי?"		"התכנית שינתה את המקצוע המקורי שחשבת לבחור בו"		"התכנית נתנה לך ידע וכלים שלא היו לך בנושא בחירת מקצוע ולימודים אקדמיים"		"התכנית עזרה לך לגבש החלטה באיזה מקצוע לבחור"		
<i>Beta</i>	<i>p-value</i>	<i>Beta</i>	<i>p-value</i>	<i>p-value</i>	<i>Beta</i>	<i>p-value</i>	<i>Beta</i>	
								צעד I: דתיות, השכלת אם, השכלת אב, כיתה
								צעד II:
<u>< .001</u>	<u>-.14</u>	<u>< .001</u>	<u>-.16</u>	<u>< .001</u>	<u>-.11</u>	<u>< .001</u>	<u>-.14</u>	האם התקיים מפגש עם ההורים? (1- כן, 2- לא)

לוח 70: תוצאות הרגרסיות המרובות לניבוי משתני עמדות כלפי התכנית ושביעות רצון ממנה ע"י סוג המנחה

"באיזו מידה אתה שבע רצון מהתכנית באופן כללי?"		"התכנית שינתה את המקצוע המקורי שחשבת לבחור בו"		"התכנית נתנה לך ידע וכלים שלא היו לך בנושא בחירת מקצוע ולימודים אקדמיים"		"התכנית עזרה לך לגבש החלטה באיזה מקצוע לבחור"		
<i>Beta</i>	<i>p-value</i>	<i>Beta</i>	<i>p-value</i>	<i>p-value</i>	<i>Beta</i>	<i>p-value</i>	<i>Beta</i>	
								צעד I: דתיות, השכלת אם, השכלת אב, כיתה
								צעד II:
<u>< .001</u>	<u>-.07</u>	<u>< .001</u>	<u>-.06</u>	.18	-.02	<u>< .001</u>	<u>-.06</u>	סוג המנחה (1- יועצת, 2- מנחה חיצוני)

לוח 71: תוצאות הרגרסיות המרובות לניבוי משתני עמדות כלפי התכנית ושביעות רצון ממנה ע"י שפת המפגשים והחומרים

"באיזו מידה אתה שבע רצון מהתכנית באופן כללי?"		"התכנית שינתה את המקצוע המקורי שחשבת לבחור בו"		"התכנית נתנה לך ידע וכלים שלא היו לך בנושא בחירת מקצוע ולימודים אקדמיים"		"התכנית עזרה לך לגבש החלטה באיזה מקצוע לבחור"		
<i>Beta</i>	<i>p-value</i>	<i>Beta</i>	<i>p-value</i>	<i>p-value</i>	<i>Beta</i>	<i>p-value</i>	<i>Beta</i>	
								צעד I: דתיות, השכלת אם, השכלת אב, כיתה
								צעד II:
<u>< .01</u>	<u>.04</u>	.14	-.02	.17	-.02	.08	-.03	שפת המפגשים (1- עברית, 2- ערבית)
.65	-.01	<u>.02</u>	<u>.04</u>	.55	.01	<u>< .01</u>	<u>.05</u>	שפת החומרים (1- עברית, 2- ערבית)
<u>.02</u>	<u>.01</u>	<u>.06</u>	<u>.01</u>	<u>.39</u>	<u>.00</u>	<u>< .01</u>	<u>.01</u>	R ² change

התוצאות של שלוש סדרות הרגרסיות שנערכו לשם בחינת ניבוי עמדות ושביעות רצון מהתכנית באמצעות המשתנים של קיום מפגשי הורים, סוג המנחה ושפות המפגשים והחומרים העלו את המסקנות כדלקמן:

- קיום **מפגשי הורים** תרמו לעמדות חיוביות כלפי התכנית ולשביעות הרצון ממנה
- כך גם העברת הסדנאות ע"י **יועצת** בהשוואה למנחה חיצוני
- לעומת זאת, **לשפה שבה נערכו המפגשים** לא הייתה תרומה מובהקת לניבוי עמדות כלפי התכנית, אלא רק לשביעות הרצון ממנה (שביעות רצון גבוהה יותר למפגשים שנערכו בשפה הערבית).
- **לשפת החומרים** הייתה תרומה לניבוי חלק מהעמדות כלפי התכנית (עמדות חיוביות יותר לחומרים שהוגשו בערבית) אך לא לשביעות הרצון מהתכנית בכללותה.

המלצות

המלצות ארגוניות

1. ממצאי ההערכה מלמדים כי **יתרונות מודל ההנחיה הפנימית** עולים על יתרונות ההנחיה החיצונית, ולכן מומלץ לבסס את הנחיית התכנית הבית ספרית על היועצות ולשלב בה גורמים חיצוניים שונים, כגון מרצים אורחים, סיורים באקדמיה ובתעשייה ועוד.
2. יש צורך לשלב בתכנית **יותר חומרים כתובים בשפה הערבית**, שיקלו על התלמידים להבין את האפשרויות העומדות בפניהם.
3. חשוב לשלב את התכנית **במערכת השעות הרגילה של בית הספר** ולא כתכנית תוספתית בשעות אחר הצהריים או ביום החופשי של התלמידים. זאת כדי להגביר את המחויבות של בית הספר ושל התלמידים לנושא, וכן כדי לא ליצור תסכול ונשירה בקרב התלמידים
4. הממצאים מעלים כי **רצוי להגדיל את המפגשים של התלמידים עם סטודנטים ועם בעלי מקצועות שונים**. כמו כן כדאי לשאוף לכך שהאורחים שעמם ייפגשו התלמידים יהיו בוגרי בית הספר ו/או תושבי היישוב שלהם.
5. עוד עולה כי יש **להגדיל את מספר הסיורים בחברה עסקית** ולהתאים אותם למגמה של התלמידים. למשל, מגמת ביו-טכנולוגיה תבקר בחברת תרופות או בחברת ביו-טק, מגמת אלקטרוניקה ומחשבים בחברת היי-טק וכיו"ב.
6. ממצאי המחקר מעלים **יתרונות למפגש עם ההורים**, ולכן רצוי לשלב את ההורים בצורה מסוימת בתכנית.
7. ממצאי המחקר מעלים כי יש **לבנות תכנית הוליסטית בעלת היקף שעות מוגדר בנושא חינוך לקריירה שתתחיל כבר בכיתה י'**. תכנית זו תכלול את התכנית שפיתח המפעיל (סדנאות והרצאות בהנחיית היועצות, סיורים באקדמיה ובחברה עסקית) ופעולות משלימות באחריות בתי הספר (מפגשים עם סטודנטים ובעלי מקצועות מקומיים, יריד אקדמיה, ייעוץ אישי לתלמידים שמעוניינים בכך ועוד).

המלצות פדגוגיות

8. ממצאי מחקר ההערכה מלמדים יש **צורך בתכנים נוספים המכוונים את התלמידים אישית לאפשרויות ההשכלה הפתוחות בעבורם** על סמך הציונים שלהם ו/או הישגיהם בהווה ובעתיד. בהקשר זה יש לחשוף אותם **למידע אינפורמטיבי יותר** כמו חישובי בגרויות ופסיכומטרי. התלמידים צריכים לשאוף לממש את חלומות שלהם, אך גם להבין את האופציות הרלוונטיות עבורם.
9. יש לחדד בפני התלמידים את סוגיית המגמות בשוק העבודה, בדגש על היכרות עם מקצועות שאינם מאפיינים את החברה הערבית, אך שיש להם ביקוש גבוה בשוק העבודה.
10. במקביל, יש לתת לתלמידים מידע נוסף שיאפשר להם היכרות עם התמיכה הקיימת היום בסטודנטים ערבים במוסדות האקדמאיים בישראל.